

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนบ้านคลองลิ้น
อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล

โดย

นายศักดิ์	ชาลุดั่น
นายพล	ชะมัตติพงศ์
นายวัชร	ยาวาหาบ
นายบัว	ดาวนัย
นายสาหมาด	หลังเส้น

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค)

สัญญาเลขที่ RDG46S0005

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนบ้านคลองลิติ
อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล

โดย

นายด้าด	ชาลุดั่น
นายพล	ชะมิตีพงศ์
นายวัชระ	ยาวาหาบ
นายบ่าว	ดาวนุ้ย
นายสาหมาด	หลังเส้น

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สำนักงานภาค)

สัญญาเลขที่ RDG46S0005

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนบ้านคลองลัด
อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล

รายงานในช่วงตั้งแต่

วันที่ 1 เมษายน 2546 จนถึงวันที่ 31 พฤษภาคม 2548

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ก
บทที่ 1 บทนำ	
ความสำคัญและปัญหา	1
วัตถุประสงค์โครงการวิจัย	2
บทที่ 2 สรุปกิจกรรมที่ทำมา	
กิจกรรมที่ 1 เวทีนำเสนอโครงการ	4
กิจกรรมที่ 2 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน	6
กิจกรรมที่ 3 สำรวจพื้นที่ป่าชายเลน และทรัพยากรอื่นๆ	9
กิจกรรมที่ 4 สำรวจคุณภาพ น้ำในลำคลอง	12
กิจกรรมที่ 5 รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับพี่น้องชาวบ้าน	14
กิจกรรมที่ 6 ศึกษาดูงานบ้านทุ่งตะเชะ ต.ทุ่งกระปือ อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง	16
กิจกรรมที่ 7 วางแผนงาน บริหารงานและการจัดการป่าชายเลนที่ยั่งยืน	19
กิจกรรมที่ 8 นำเสนอผลการวิจัยให้กับชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	25
บทที่ 3 วิถีชุมชนบ้านคลองลิติ	
สภาพทั่วไป	33
วิถีชีวิตของคนคลองลิติที่สัมพันธ์กับป่าชายเลนบ้านคลองลิติ	38
บทที่ 4 ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านคลองลิติ	
การจัดการป่าของรัฐในชุมชนคลองลิติก่อนการทำวิจัย	41
ป่าชายเลนบ้านคลองลิติ	43
ข้อมูลพันธุ์ไม้ในป่าชายเลนบ้านคลองลิติ	53
ข้อมูลพันธุ์สัตว์น้ำในป่าชายเลนบ้านคลองลิติ	58
ข้อมูลพันธุ์สัตว์บกในป่าชายเลนบ้านคลองลิติ	60
การสำรวจสภาพป่าโดยการสุ่มจากพื้นที่ป่า 8 แปลง	62
แผนที่ป่าชายเลนบ้านคลองลิติ	66
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	
ผลตามวัตถุประสงค์	67

ภาคผนวก

กฎระเบียบป่าชายเลนชุมชนบ้านคลองลิ้น	79
รายชื่อคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านคลองลิ้น	80
แบบสอบถาม โครงการวิจัยการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่า	81
ประวัติทีมวิจัย	85

บทคัดย่อ

โครงการ การศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านคลองลิติ เกิดขึ้นจากชาวประมงคลองลิติประสบปัญหาป่าเสื่อมโทรมที่เกิดจากการตัดไม้เนื่องจากการสัมปทานป่า ทำให้ต้นไม้ถูกทำลาย สัตว์น้ำสูญพันธุ์ การเป็นอยู่ของชาวบ้านทำอาชีพประมงในบริเวณใกล้เคียงหาปลาไม่ค่อยได้ จึงจำเป็นต้องออกไปทำประมงในบริเวณไกลๆ เกี่ยวกับปัญหาป่าชายเลนในชุมชนของตนเอง ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งจึงคิดโครงการวิจัยขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ ประการที่ 1 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการป่าชายเลนชุมชน ประการที่ 2 เพื่อเป็นเวทีการแลกเปลี่ยน กระบวนการเรียนรู้ของคนในหมู่บ้านในการพัฒนาด้านต่างๆ และองค์ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่งทะเล โดยมีขอบเขตการศึกษาวิจัยในพื้นที่ หมู่ที่ 3 บ้านคลองลิติ ตำบลสาคร อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

วิธีการศึกษาเป็นการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป และผู้มีประสบการณ์ ในการตกปูดำ ตลอดจนเก็บเกี่ยวข้อมูลจากผู้ตัดไม้หูลุมถ่าน ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลร่วมกับชาวบ้าน และศึกษาดูงาน ป่าชายเลนชุมชนบ้านทุ่งตะเชะ ตำบลกระบือ อำเภอบางละมุง จังหวัดตราด

ผลจากการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง พบว่า จากการศึกษากการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนบ้านคลองลิติ มีการแบ่งเขตออกเป็น 4 เขตคือ เขตอนุรักษ์เพื่อการเรียนรู้ เขตเพาะพันธุ์กล้าไม้ เขตเพาะพันธุ์พืชสมุนไพร และเขตพันธุ์จาก มีการบอกอาณาเขตของป่าชายเลน ด้วยการติดป้าย เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชน และชาวบ้านใกล้เคียงรู้อาณาเขตการใช้ไม้ในป่าชายเลนซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันของชุมชน ทำหน้าที่บริหารจัดการกลุ่ม และดูแลป่า ใครตัดไม้ต้องขออนุญาต ต้องแจ้งความจำนงค์ ขอใช้ไม้ต่อคณะกรรมการป่า ถ้าใครละเลยไม่ปฏิบัติตามจะถูกลงโทษตามกฎหมายระเบียบ

มีแผนฟื้นฟูป่าปีละ 2 ครั้งคือปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และร่วมปลูกป่าทดแทน ได้ศาลา 1 หลัง และสะพานยาว 150 เมตร สำหรับเดินชมป่า เพื่อให้เยาวชนและบุคคลทั่วไปศึกษาพันธุ์ไม้ต่างๆ ในป่าชายเลน ตลอดจนสามารถขอพื้นที่ป่าชายเลนเป็นป่าชายเลนชุมชน ชาวบ้านจัดการดูแลป่าด้วยชุมชนเอง โดยมีรัฐสนับสนุน และมีโครงการที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากการทำวิจัยคือโครงการอบรมการทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้ป่าชายเลน

จากผลการศึกษาวิจัยข้อที่สอง เวทีการแลกเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ของคนในหมู่บ้าน ในการพัฒนาด้านต่างๆ และองค์ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่งทะเล พบว่า ชาวบ้าน คลองลิตีมีส่วนร่วม และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และหวงแหนป่าชุมชนพื้นที่ ชาวบ้าน 100% มีอาชีพประมง ป่าชายเลนจึงเป็นหม้อข้าวหม้อแกงของชุมชน เมื่อมีกิจกรรมเกี่ยวป่าชาวบ้าน ร่วมกิจกรรมด้วยทุกครั้ง ด้านองค์ความรู้ที่ได้จากทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่งทะเลพบว่า ประโยชน์ ของไม้มีมากไม่ว่าจะเป็นตัวกำบังลม กำบังคลื่น และเป็นแหล่งพักพิงของสัตว์น้ำวัยอ่อน

ความสำคัญของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อทีมวิจัย และชุมชน ผลที่ได้จากโครงการก็คือ ทีมวิจัยสามารถเขียนโครงการ พุดนำเสนอในที่ประชุมได้ ทำอะไรที่ไม่ เป็น กลับทำเป็น เช่น สามารถบันทึกข้อมูลเองได้ ถ่ายภาพได้ สัมภาษณ์ได้ รู้จักประสาน งานเป็น เป็นวิทยากรให้ความรู้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียนได้ ต่อชุมชนจากการปล่อยสัตว์น้ำ และปลูกป่าทำให้ชาวบ้านได้ความอุดมสมบูรณ์ของป่ากลับคืนมา สัตว์น้ำเริ่มเข้ามาอยู่ในคลอง เรือๆ โดยเฉพาะปูดำ ทำให้ชาวบ้านและเยาวชนมีรายได้ และมีอาชีพที่มั่นคง

ผลที่เกิดขึ้นในโครงการ ชาวบ้าน 10 ครัวเรือนลงทุนเลี้ยงปลากระชัง ซึ่งเกิดจากเจ้าหน้าที่ นำน้ำ และสัตว์น้ำในลำคลองไปตรวจปรากฏว่า น้ำในคลองลิตี ไม่มีสารตกค้างจึงเลี้ยงปลา กระชังได้

ผลที่ได้จากความร่วมมือ และการสนับสนุนจากภายนอก เกิดจากความร่วมแรงร่วมใจ ของหน่วยงานราชการ และหน่วยงานเอกชน สนับสนุนด้านการมีส่วนร่วมในด้านวิชาการ งบประมาณ หมู่บ้านใกล้เคียงช่วยกันระดมทุน บริจาคแรงงานให้เกิดความร่วมมือฟื้นฟูป่า ให้เกิดการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน

จากคำถามหลักของการวิจัยที่ว่า รูปแบบการจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านคลองลิตี มีวิธี การอย่างไร ผลที่เกิดจากการทำงานวิจัยโดยภาพรวมบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ และตอบคำถาม หลักของการวิจัยได้ชัดเจน ทั้งที่เป็นรูปแบบการจัดการป่าชายเลนชุมชน การบริหารจัดการวางแผนจัดการกลุ่ม กระบวนการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน นำองค์ความรู้มาจัดการป่าชายเลน ในชุมชน ทำให้มีคุณค่าต่อคนในชุมชน และประโยชน์ต่อสัตว์น้ำ เพื่อให้เป็นป่าชายเลนที่มีความ อุดมสมบูรณ์สืบต่อไปสู่ลูกหลานของคนคลองลิตี คนกับป่าได้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืนใน อนาคต

บทที่ 1

บทนำ

1) ความสำคัญและปัญหา

บ้านคลองลี้ หมู่ที่ 3 ตำบลสาคร อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล เป็นหมู่บ้านที่ติดริมทะเล แถบฝั่งทะเลอันดามัน มีประชากร 518 คน 134 ครัวเรือน ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการประมงชายฝั่ง 90 % และประกอบอาชีพทางการเกษตร 10 % เช่น สวนยางขนาดเล็ก และทำนา

ในอดีตป่าชายเลนมีสภาพสมบูรณ์บรรดาสัตว์น้ำก็อุดมสมบูรณ์ การทำมาหากินของชาวบ้านไม่ขัดสน ไม่ต้องออกไปหาไกล จนกระทั่งปี 2521 ได้มีชาวจีนจากประเทศจีนเข้ามาอาศัยที่เกาะสาหร่าย ซึ่งประกอบอาชีพเป็นพ่อค้ารับซื้อสัตว์น้ำ ทำโป๊ะและติดต่อให้ชาวบ้านตัดไม้เพื่อทำโป๊ะ และยึดอาชีพเกี่ยวกับการตัดไม้ เช่น ไม้แสม ไม้โกงกาง โดยรับซื้อเฉพาะเปลือกเพื่อทำสีย้อมผ้าส่งต่อไปขายรัฐเปอร์ลิสในประเทศมาเลเซีย และมีชาวจีนที่อยู่ดั้งเดิมเข้ามาสัมปทานป่าไม้เพื่อเผาถ่าน โดยที่ชาวบ้านคลองลี้เป็นคนงาน ทำให้ป่าที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์กลายเป็นป่าที่เสื่อมโทรม เกิดผลกระทบต่อบ้านที่ประกอบอาชีพประมง สัตว์น้ำที่เคยอุดมสมบูรณ์ก็เริ่มลดน้อยลง ต้องออกหาไกลกว่าแต่ก่อน รายจ่ายก็ต้องเพิ่มขึ้น รายได้ไม่พอกับรายจ่าย มีหนี้สินผูกพันกับพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน

ในปี 2519 ป่าชายเลนทั้งหมดเป็นป่าใช้สอยของชาวบ้าน โดยรวมตัวกันฟื้นฟูจากป่าเสื่อมโทรม จนกระทั่งป่าไม้เขตสงขลาได้นำป่าใช้สอยของชุมชนมาเป็นป่าฟื้นฟู ปลายปี 2542 ทางโครงการอันดามันซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน และชมรมชาวประมงพื้นบ้าน จ.สตูล ได้ผลักดันองค์กรชุมชนในเรื่องของการจัดการอนุรักษ์ป่าชายเลนโดยชุมชนเอง โดยเริ่มที่บ้านสาคร และมีแกนนำบ้านคลองลี้ เข้าร่วมเรียนรู้

ช่วงปี 2543 แกนนำและชาวบ้านคลองลี้ ได้เข้าร่วมประชุมวางแผนการจัดการป่าชุมชนร่วมกับชมรมชาวประมงพื้นบ้าน จ.สตูล หลังจากนั้นสองหมู่บ้านได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มเพื่อรับสมาชิกป่าชุมชน มีชื่อว่าป่าชุมชนคลองตามแม่ มีพื้นที่ทั้งหมด 900 ไร่ (หมู่ที่ 2 = 600 ไร่ หมู่ที่ 3 = 300 ไร่) และมีการจัดตั้งคณะกรรมการ (ส่วนใหญ่อยู่ในหมู่ 2) และมีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้กลุ่มแกนนำบ้านคลองลี้ ได้หาแนวทางจัดการป่าชายเลน

ชุมชนขึ้น เพราะยังมีพื้นที่ป่าที่ยังไม่มีการจัดการดูแลอีก 750 ไร่ และ 300 ไร่ ในเขตป่าชุมชน คลองตามแม่ รวมทั้งหมด 1,050 ไร่ ที่ชาวบ้านต้องช่วยกันดูแล จึงพัฒนาโครงการวิจัย ศึกษารูปแบบการจัดการป่าชายเลนชุมชน ขึ้น

2.) วัตถุประสงค์โครงการวิจัย

3.1 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการป่าชายเลนชุมชน

3.2 เพื่อเป็นเวทีการแลกเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ของคนในหมู่บ้านในการพัฒนาต่าง ๆ และองค์ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่งทะเล

3.) กรอบความคิดในการวิจัย

อยากเห็นคนในชุมชนคลองลี้ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งที่ดี เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับ อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาปฏิบัติ มีระบบการศึกษาร่วมกัน โดยทำงานเป็นระบบเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อต้องการตอบคำถามที่ต้องการหาคำตอบที่ชัดเจน หรือคลี่คลายความสงสัยบางอย่าง โดยไม่ใช่ทำคนเดียว เขียนคนเดียว หรือประสานงานคนเดียว

4.) คำถามวิจัย

คำถามหลัก

“รูปแบบการจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านคลองลี้ดีมีวิธีการอย่างไร?”

คำถามรอง

1. สภาพป่าชายเลน และสภาพน้ำคลองลี้ดีเป็นอย่างไร? / มีคุณค่าต่อคนในชุมชนอย่างไร? มีประโยชน์ต่อสัตว์น้ำอย่างไร?

2. รูปแบบการจัดการป่าชายเลนให้อุดมสมบูรณ์เป็นอย่างไร?

3. การบริหารจัดการกลุ่มให้สมาชิกมีส่วนร่วม และยั่งยืนเป็นอย่างไร?

5.) พื้นที่ศึกษา

หมู่ที่ 3 บ้านคลองลี้ดี ตำบลสาคร อำเภอกำแพง จังหวัดสตูล พื้นที่ทั้งหมดอยู่ในเขตชุมชนบ้านคลองลี้ดีจำนวน 1,050 ไร่ ตั้งแต่เขตคลองปลายใหญ่ ติดกับชุมชนหมู่ที่ 2 ถึงเขตคลองสับบง น้อยติดเขตชุมชนหมู่ที่ 4

6.) ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

23 เดือน เป็นเวลา 2 ปี 3 เดือน ซึ่งเริ่มจากเดือน เมษายน ปี 2546 ถึงเดือน มีนาคม 2548

7.) วิธีการดำเนินงาน

- 1.สำรวจข้อมูลภาคสนาม
2. จัดเวทีแลกเปลี่ยน
3. ศึกษาดูงาน
4. บันทึก

8.) ความสำเร็จของกลุ่ม

- 1.กลุ่มมีจิตสำนึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของกลุ่ม
- 2.มีการประสานความร่วมมือทั้งในด้านการเรียนรู้ และกิจกรรมร่วมกันในลักษณะเครือข่าย หมู่บ้านและชุมชน เพื่อการสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการ และการพัฒนาสมาชิกและชุมชน
- 3.มีการหมุนเวียนให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่ม

9.) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนแก้ปัญหาด้วยตนเองได้โดยอาศัยข้อมูลความรู้ที่ได้ศึกษา
2. สามารถถอดบทเรียนของชุมชนเองเพื่อสังคม และเยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้
3. ทำเรื่องของตนเองเป็นระบบ สร้างกระบวนการแนวร่วม
4. เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยคนของชุมชนเอง
5. เป็นขบวนการสร้างคนให้มีความรัก ความสามัคคี และมีการเสียสละเพื่อส่วนร่วมให้เกียรติซึ่งกันและกัน
6. ให้โอกาสคนในชุมชนในการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย

10.)ความต่อเนื่องและยั่งยืนของโครงการ

- 1.สร้างสรรค์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้เป็นงาน และอาชีพ / เสริมให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน
- 2.รักษากฎระเบียบของป่า มีระบบการจัดการฟื้นฟูป่าที่ยั่งยืน
3. ทำหลักสูตรท้องถิ่นเป็นกระบวนการ มีการวางแผน การขยายต่อ รวมทั้งมีกิจกรรมร่วมกันทั้งคนในชุมชน และนอกพื้นที่ตลอดจนเยาวชนทุกคนในชุมชน
4. สานต่อโครงการต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับงานวิจัยป้าชายเลนชุมชน และเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างต่อเนื่อง

บทที่ 2

สรุปกิจกรรมที่ทำมา

กิจกรรมที่ 1.

เริ่มด้วยเวทีแรกนำเสนอโครงการวิจัยต่อชาวบ้านในชุมชนวันที่ 6 มิถุนายน 2546 ณ ศาลาประชาคมหมู่บ้านคลองลี้ เวทีนี้เป็นเวทีแรกของโครงการผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 45 คน เป็นการนำเสนอโครงการ บอกเล่าความเป็นมาของโครงการ เล่าที่ไปที่มาของโครงการให้กับชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งสตูล สถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 36 ทั้งนี้รวมทั้งการขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ กิจกรรมตามแผนงานที่เสนอต่อ สกว.

เริ่มด้วยหัวหน้าทีมวิจัย นายดาด ชาลุดันได้กล่าวเปิดเวทีประชุมนำเสนอโครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชายเลนบ้านคลองลี้ ได้พูดถึงการริเริ่มจัดตั้งทีม นอกจากนี้ได้ฝากฝังให้พี่น้องชุมชนคลองลี้ได้มีส่วนร่วมในการจัดการป่าให้สมบูรณ์และยั่งยืนบอกเล่าความเป็นมาของโครงการในการพัฒนาจิตวิญญาณของงานวิจัย ต่อจากนั้นนายดาดได้เชิญนายพล ชะมัดพงษ์ กล่าวถึงงบประมาณที่ได้มา

นายพล ชะมัดพงษ์ กล่าวว่าตนในฐานะผู้ร่วมทีมได้พูดถึงความเป็นมาของสภาพป่าคลองลี้จากอดีตถึงปัจจุบันความสมบูรณ์ของป่ากับลักษณะของป่าในปัจจุบันที่มีการเสื่อมโทรมทั้งนี้นำไปสู่สาเหตุในการคิดแก้ปัญหา การจัดระเบียบ การมีส่วนร่วมและได้พูดถึงที่มาของงบประมาณโครงการทั้งหมด 114,000 บาทเงินที่ได้มาต้องใช้จ่ายในแผนกิจกรรมทั้งหมดที่เสนอต่อ สกว. โดยนายพลได้กล่าวว่าเงินที่ สกว. อนุมัติให้มาโดยมีแผนกิจกรรมหลักใหญ่อยู่ 8 กิจกรรมหลัก และกิจกรรมย่อยเป็นการประชุมทีมเพื่อปรึกษาหารือในการหาข้อมูลต่างๆ ในโครงการวิจัย ต่อจากนั้นได้สรุปแผนกิจกรรม แต่ละแผนให้ชาวบ้านและหน่วยงานราชการได้รับทราบเป็นขั้นตอนในการทำงานชื่อแผนกิจกรรมที่เสนอในการเปิดตัวโครงการ โดยได้ใช้เงินไปในแผนตามงบประมาณที่แจ้งขอต่อจาก สกว. นอกจากนั้นได้แสดงแผนที่ของเกาะแมว เกาะแดงในอดีตเปรียบเทียบให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ ในอดีตที่มีต้นไม้ กุ้ง หอย ปู ปลา มีนก และความลึกของน้ำ ปัจจุบัน เกาะแมวเป็นดอนทรายต้นไม้ไม่มี กุ้ง หอย ปู ปลา ลดลง ความลึกของน้ำกลับกลายตื้นเขิน สาเหตุมาจากอะไร ให้ข้อคิดกับพี่น้องชาวบ้านคลองลี้ ซึ่งเกาะแมวในปัจจุบันกลับกลายเป็นประวัติไปแล้ว

ต่อจากนั้นนายสมพงษ์ หลีเคราะห์ ผู้ประสานงาน สกว.สตูล ได้พูดถึงความเป็นมาของทีมวิจัยคลองลี้ ว่าจะได้รับการอนุมัติโครงการ สกว. คืองานวิจัยสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ชุมชนคิดเอง

ทำเอง สกว. เปิดกว้างในการเสนอโครงการ หมายความว่า ไม่ว่าผู้ที่มีปริญญา หรือผู้ที่ไม่มี ปริญญาก็ทำได้ จากนั้นได้เชิญนายเอนก พันธุ์สกุล กรรมการประมงพื้นบ้านชายฝั่ง พูดเกี่ยวกับ สภาพป่าในอดีต กับปัจจุบันโดยมีสาระสำคัญคือ การทำวิจัยหมายถึง การฟื้นฟูสภาพที่เสื่อมมา การทำป่าชุมชนมีหลายสถานที่ หลายหมู่บ้าน ช่วงก่อนยังไม่ชัดเจน แต่ปัจจุบันป่าชุมชน มีกระทรวงรับผิดชอบคือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร การเกิดป่าอย่างต่อเนื่อง เราจะต้องมีการระดมการอย่างไร เป็นการฝากให้คิด การแก้ปัญหาได้ต้องมีส่วนร่วมเป็นหลัก ทีมวิจัย ร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหาการมีส่วนร่วมให้หน่วยงานเอกชน รัฐมาช่วยแก้ปัญหาให้กับพี่น้องได้ หลังจากนั้นตัวแทนทีมวิจัยได้กล่าวเชิญศูนย์วิจัยและพัฒนาสัตว์น้ำชายฝั่งสตูล

คุณพัชรา แม่เฒ่า เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารศูนย์วิจัยและพัฒนาสัตว์น้ำชายฝั่งสตูล กล่าวว่า ยินดีอย่างยิ่งที่จะให้ความร่วมมือในการสำรวจสภาพน้ำ และช่วยวิจัยเรื่องสัตว์น้ำต่างๆ ที่อยู่ใน บริเวณป่าชายเลนตลอดจนกระทั่งยินดีให้ความช่วยเหลือในเรื่องปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำถ้าหาก มีความประสงค์เกี่ยวกับพันธุ์สัตว์น้ำให้ติดต่อประสานงานไปได้ที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาสัตว์น้ำชาย ฝั่งสตูล และยังได้พูดถึงการทำงานเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง และถ้าต้องการข้อมูลเพิ่มเติมต้องไป หาข้อมูลจากป่า และดูตามแผนกิจกรรมผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ 1.การรวมกลุ่มให้มีจิตสำนึก 2. ผลประโยชน์ที่เราได้รับ 3.การวางแผนปลูกป่า ขอพันธุ์สัตว์น้ำ 4. ต้องการให้เยาวชนมีส่วนร่วม ในการปลูกป่า 5.ต้องการให้มีส่วนร่วมระหว่างเอกชน กับหน่วยงานของรัฐ หลังจากนั้น ตัวแทนทีมวิจัยได้เชิญนายหมุด ยามาเลน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 กล่าวว่า เป็นสิ่งที่ดีที่ทีมวิจัย มีความตั้งใจในการที่จะร่วมพัฒนา และอนุรักษ์ให้เป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชนทุกคนควรให้ความ ร่วมมือ เพื่อให้ชุมชนมีความแข็งแกร่งต่อไปในภายภาคหน้า จากนั้นได้เชิญผู้นำศาสนา คือนาย สุนทร กอละบันหลง อิมามมัสยิดหมู่ที่ 3 บ้านคลองลิติกกล่าวว่าซึ่งตนก็ตั้งใจและอยากจะเห็นชุม ชนให้ความร่วมมือกันทำในสิ่งที่ดีต่อไป ได้สนับสนุนโครงการนี้ และพูดฝากให้กับพี่น้องคลองลิติ คือ สิ่งหนึ่งที่ขาดเสียมิได้คือแนวร่วม

นายสาเร็น สาเรราช สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหมู่ที่ 3 กล่าวว่าองค์การบริหาร ส่วนตำบลมีความคิดเห็นกับโครงการวิจัย เพื่อจัดการดูแลป่าชายเลนชุมชน เป็นความคิดที่ดีควร ให้ชุมชนคิดเองทำเอง ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลพร้อมที่จะช่วยอีกด้านหนึ่ง

ในส่วนของชาวบ้านที่มาร่วมงานมีความเข้าใจและอยากจะเข้าร่วมขบวนในการทำงาน วิจัย จากการรายงานเปิดตัวโครงการและแนะนำหน่วยงานบ้านคลองลิติราชการต่อชาวชุมชน เป็นที่เข้าใจแล้ว ทีมวิจัยโดยนายสาหมาด หลังเส้นได้กล่าวถึงกิจกรรมที่ 2 ที่จะต้องทำต่อก็คือ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน หลังจากนั้นได้กล่าวปิดเวทีการประชุม

ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดเวทีเตรียมความพร้อมนำเสนอโครงการวิจัยต่อชาวบ้าน

ความพร้อมของทีมวิจัย และผู้เข้าร่วมไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของศูนย์วิจัยและพัฒนา ประมงชายฝั่งสตูล ที่ให้ข้อเสนอแนะในเรื่องของการชักชวนเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วม พร้อมทั้งให้ความร่วมมือหากต้องการข้อมูล หรือต้องการความรู้ในด้านการสำรวจสภาพน้ำ หรือพื้นที่ที่มีความประสงค์จะขอพันธุ์กุ้ง พันธุ์ปลาให้ทำหนังสือยื่นไปที่ศูนย์ได้ และชาวบ้านในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ผลที่เกิดขึ้นต่อชุมชนคลองลิติทำให้ชาวบ้านมีความเข้าใจในตัวโครงการในส่วนคนที่เข้าใจก็ขอร่วมเข้ามาทำงานด้วยกัน พร้อมช่วยคิดและช่วยทำ บางคนก็เคยๆ

ปัญหาเกิดจากการนำเสนอโครงการของทีมวิจัยในวันเปิดตัวโครงการ แต่ละคนมีการพูดติดขัด ซึ่งส่งผลให้การพูดไม่ราบรื่นดีเท่าที่ควร เนื่องจากเป็นเวทีแรก ตลอดจนชาวบ้านบางคนไม่เข้าใจ การทำงานวิจัยเพราะเป็นสิ่งใหม่ในชุมชน และมองทีมวิจัยว่าทำไมต้องทำเรื่องนี้ น่าจะให้ผู้นำ (หมายถึงผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล)เป็นผู้ทำในการรวบรวมชาวบ้านนำมาเพื่อการพัฒนาสิ่งต่างๆในชุมชน และมองทีมวิจัยเป็นชาวบ้านธรรมดาคงจะไม่สามารถทำเรื่องอย่างนี้ได้ และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนไม่ค่อยให้ความสนใจที่จะเรียนรู้เรื่องของชุมชนในรูปแบบแกนนำชุมชน

บทเรียนที่ได้ คือ การพูดในเวทีประชุม ต้องให้ชัดเจน และเข้าประเด็นมากที่สุดรวมถึงการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึงตลอดจนความพร้อมในเวทีข้อมูลในเวทีประชุม ต้องเตรียมก่อนเสมอ

กิจกรรมที่ 2

ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนโดยใช้แบบสอบถามศึกษาข้อมูลทรัพยากร พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์น้ำ พันธุ์สัตว์บก ประวัติป่า ประวัติลำคลองประวัติชุมชน จากผู้เฒ่า คนทำอาชีพตัดไม้ในอดีต ผู้ประกอบอาชีพชาวประมง เจ้าของธุรกิจเตาเผาถ่าน ฯลฯ ในช่วงเวลาเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม 2546 และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมนำมารวบรวมเพื่อเขียนรายงาน

หลังจากได้ผ่านกิจกรรมที่ 1 เวทีนำเสนอโครงการ ทีมวิจัยได้นัดประชุมเพื่อปรึกษาหารือเรื่องกิจกรรมที่ 2 ในการศึกษาข้อมูล ทางทีมได้ประสานงานไปยังผู้ประสานงาน สกว.คือคุณสมพงษ์ หลีเคราะห์หลังมาร่วมในการคิดพร้อมชาวบ้านคลองลิติที่สนใจ จากการที่ทีมได้พูดคุย ได้ถามผู้ประสานงานว่า การศึกษาข้อมูลเราจะทำอย่างไร คุณสมพงษ์ได้ตั้งโจทย์ว่า โครงการศึกษาการมีส่วนร่วมในการศึกษาป้าชายเลนคือโจทย์ใหญ่ ทีมวิจัยต้องช่วยกันคิดว่าป้าเราจะทำอย่างไร ผลการประชุมทีมได้ข้อสรุปว่าการสำรวจพื้นฐานข้อมูลชุมชนโดยการสัมภาษณ์ และใช้แบบสอบถาม

ขั้นตอนแรก ทีมวิจัยจะแยกออกเป็น 2 ขั้นตอนคือศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน และศึกษาข้อมูลสอบถามประวัติป่าในชุมชน ทีมทำแบบสอบถามออกเป็น 2 ชุดคือป่าในสมัยอดีตและป่าในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาข้อมูลพันธุ์สัตว์น้ำและสัตว์บก รวมถึงประวัติลำคลองของชุมชนทั้ง 2 ขั้นตอนโดยใช้เวลาในการศึกษาข้อมูล 1 เดือนโดยแบ่งหน้าที่ทีมวิจัยแต่ละคนคือ

นายป่าว ดาวนุ้ย รับผิดชอบในเรื่องข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ซึ่งให้เป็นตัวหลักในการหาข้อมูล และทีมที่เหลือเป็นตัวช่วยในการเก็บข้อมูล

ทีมวิจัยลงสัมภาษณ์ข้อมูลต่างๆในชุมชน

ในส่วนของทีมวิจัย 4 คนแบ่งโซนค้นหาข้อมูลในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงเกี่ยวกับประวัติป่าและการใช้ประโยชน์จากป่า และพันธุ์สัตว์น้ำทั้งในอดีตและปัจจุบัน รวมถึงข้อมูลพันธุ์สัตว์น้ำ สัตว์บกและลำคลอง

สัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ผู้รู้ และชาวบ้านในชุมชน นอกชุมชน

เมื่อเริ่มสัมภาษณ์ข้อมูลพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์น้ำในอดีตและปัจจุบันทีมวิจัยได้ชี้แจงกับชาวบ้านเรื่อง การศึกษาเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์น้ำ และพันธุ์สัตว์บก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้พี่น้องในชุมชนได้คิด ทบทวนเหตุการณ์ที่ผ่านมา

ในการศึกษาข้อมูลของการใช้ประโยชน์จากป่าไม่ว่าจะเป็นพันธุ์ไม้พันธุ์พืชสมุนไพรพันธุ์สัตว์น้ำ ทำให้ทีมวิจัยมีความสนุกสนานในการหาข้อมูลจากคนเฒ่าคนแก่วัยกลางคนและเยาวชนได้ ความรู้มากจากสิ่งที่ไม่รู้ก็ได้รู้มากขึ้น อีกทั้งยังทำให้คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนที่รู้ประวัติความเป็นมาของชุมชนกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งที่ลูกหลานให้ความสนใจ บางคนเห็นเป็นคนแก่ไม่ค่อยให้ความสำคัญ แต่พอถูกซักถาม และได้รู้ถึงประวัติความเป็นมาของชุมชน ทำให้หลายคนให้ความสนใจ และมองคนเฒ่าคนแก่แบบมีคุณค่า ถ้าไม่ได้คนรุ่นเก่าๆ เราไม่อาจจะได้ข้อมูลของชุมชนแบบถูกต้อง

ทีมวิจัยเดินทางไปสัมภาษณ์ ผู้สูงอายุที่มีอยู่ในหมู่บ้าน โดยไปสัมภาษณ์ตามบ้านเรือนที่เป็นเป้าหมายต่างๆ ทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน คือบ้านทุ่งริน ที่อยู่ตำบลเดียวกัน ที่รู้เรื่องเกี่ยวกับป่า ลำคลอง คลองลัด คลองจีน ซึ่งในการจัดทำแบบสอบถามก็จะมีการแยกเรื่องของในอดีต และปัจจุบัน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายก็จะไม่เหมือนกัน ในอดีตก็จะดูที่อายุของผู้รู้โดยนับจาก 60 ปีขึ้นไป ในขณะที่ลงไปสัมภาษณ์รู้ว่าคนๆนี้อายุ 86 ปี รู้เรื่องประวัติลำคลอง และเมื่อไปถามคนๆแรก ก็จะทราบ

จากการบอกต่อว่า ยังมีบัง(พี่)ของคนนี้อีกคนหนึ่งที่มีข้อมูลที่จะให้ความชัดเจนได้มากกว่า ถ้าเป็น
เรื่องของปัจจุบันก็อาจถามรวมกันได้ แต่ที่ถามข้อมูลที่เป็นเรื่องในอดีตก็ต้องถามผู้สูงอายุเพราะเขามี
ประสบการณ์อยู่กับป่าชายเลนมานาน

การลงพื้นที่สัมภาษณ์ไม่ได้ไปเป็นทีม ต่างคนต่างสัมภาษณ์ตามพื้นที่ แต่ละจุดก็ต้อง
พยายามให้ได้ข้อมูลที่มีความชัดเจนมากที่สุด โดยการไปสอบถามกันหลายๆ ท่าน แยกย้ายกันไป
สัมภาษณ์ แล้วเอามาสรุปเช่นกันทุกครั้ง ว่าข้อมูลที่ได้ตรงกันหรือไม่ สำหรับการเข้าไปถามส่วนใหญ่
พี่น้องชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือดี โดยสังเกตได้จากเขามีความตั้งใจที่จะเล่าถึงแม้จะเปลี่ยนประเด็น
ไปคุยเรื่องอื่นแล้วก็ตามแต่ก็ยังวกเข้าสู่ประเด็นเดิมเล่าจากประสบการณ์ที่ประสบมา ตั้งใจเล่าจนผู้
สัมภาษณ์สามารถจินตนาการความรู้สึกสุดได้ดี

สัมภาษณ์หัวหน้าสถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 36

ที่สถานีพัฒนาป่าชายเลนเป็นแหล่งข้อมูลสัมปทานที่สำคัญที่ทีมต้องเข้าไปเก็บข้อมูลใน
เรื่องการสัมปทานป่า ไม่ว่าจะเป็นช่วงก่อน และหลังสัมปทาน จากการที่ได้ติดต่อประสานงานกันมา
ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเตรียมการการศึกษาดูงาน การเข้าร่วมอบรมในประเด็นป่าชายเลน เป็นการ
สร้างความสัมพันธ์ที่ดี จึงง่ายและสะดวกต่อการหาข้อมูล

ผลที่เกิดขึ้นได้รับข้อมูลจากพี่น้องที่ให้การสัมภาษณ์เพิ่มเติมขึ้นทำให้ทีมวิจัยได้รู้สภาพป่า
จากอดีตสู่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงมีความคิดในเรื่องการจัดการป่าในโอกาสต่อไป สำหรับพี่น้องได้
มีความคิดเห็นว่าการทำางานอย่างนี้เป็นโอกาสที่ดีที่ทำให้พี่น้องชุมชนคลองลิตีมีบทบาทเป็นแนว
ร่วมในการจัดการป่าชายเลน และได้มองเห็นภาพที่ชัดเจนขึ้นจากสภาพในอดีต ถึงปัจจุบันนอกเหนือ
จากสิ่งที่ทำให้คนในปัจจุบันเข้าใจในคุณค่าหรือเห็นสภาพของความจริงในกระบวนการแลกเปลี่ยน
ความคิด

ปัญหาเกิดจากชาวบ้านคลองลิตีบางกลุ่ม ไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควรอยากอยู่แบบเดิมๆ
อยู่เฉยๆไม่แสดงความคิดเห็นตัวใครตัวมัน บางคนไม่มีความคิดเห็น ทำก็ดีไม่ทำก็ได้

อุปสรรคเวลาค่อนข้างจำกัดในการลงพื้นที่ คือทีมวิจัยส่วนใหญ่มีอาชีพประมง เวลาทำงาน
ของแต่ละคนจึงแตกต่างกันบางคนตกปูดำจะไปตามน้ำขึ้นทำงานในช่วง 12 ค่ำถึง 5 ค่ำ บางคนวาง
อวน ช่วงน้ำเดิน 11 ค่ำ ถึง 8 ค่ำไม่ว่าเดือนขึ้นหรือเดือนแรม บางคนวางไซปลาช่วงน้ำลดเริ่มจาก 5
ค่ำถึง 13 ค่ำไม่ว่าเดือนขึ้นหรือเดือนแรม เวลาจับสัตว์น้ำจึงไม่เหมือนกัน เวลามาคุยจึงไม่พร้อม
บางช่วงของปรากฏการณ์ธรรมชาติช่วงน้ำขึ้นน้ำลงต้องเอาเรือไปลอยลำข้างนอกคลองก่อนเพราะน้ำ
ขึ้นไม่ถึง ชาวบ้านต้องออกหาหินก่อนน้ำจะลงถ้าไปหลังกว่านั้นน้ำจะแห้งจึงไปไม่ทันถ้าวันไหนเป็น
แบบนี้เป็นอันว่าไม่สามารถออกหาหินได้

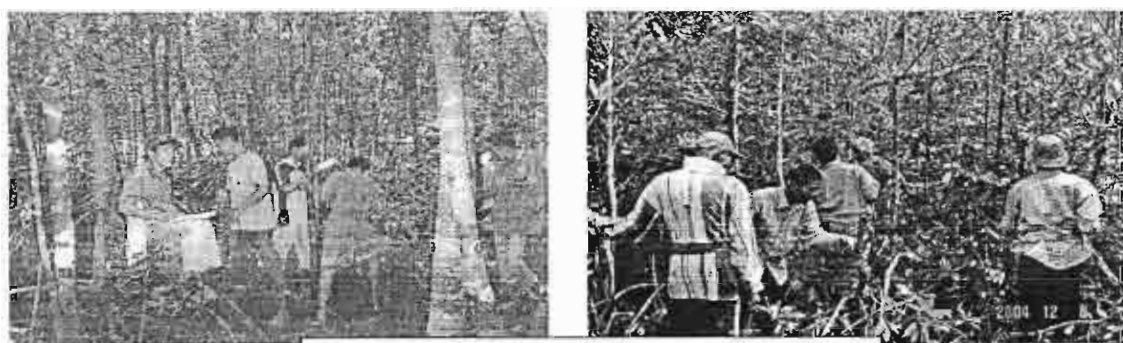
วิธีแก้ปัญหา ทีมวิจัยต้องแบ่งเวลาให้ถูก ความพร้อมคือเรื่องเวลาควรเสียสละ ทีมต้องให้ชัดเจนเปิดโอกาสโดยไม่มีการรับแรง

หลังจากประชุม ทีมวิจัยได้กล่าวว่า กิจกรรมที่จะทำต่อจากนี้ ทีมจะทำอะไร และเยาวชนจะช่วยเหลือได้บ้าง กิจกรรมที่จะทำต่อไปก็คือ ลงสำรวจสภาพพื้นที่ป่าในการวิจัย สำรวจลำคลอง และพันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งทีมวิจัยได้กล่าวว่า ต่อไปเราจะลงสำรวจพื้นที่ป่าเพื่อจะทราบว่าพันธุ์ไม้ในป่ามีอะไรบ้าง และไม้ในป่าสมบูรณ์มากน้อยแค่ไหน สรุปว่าเราต้องไปติดต่อเจ้าหน้าที่ที่สำรวจ หลังจากมีมติในที่ประชุมในการกำหนดวันเวลาไปติดต่อหน่วยงาน และกำหนดวันเวลาที่จะลงสำรวจเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ตัวแทนทีมวิจัย นายสาธิต มาต หลังเส้น ได้กล่าวปิดเวทีประชุม

กิจกรรมที่ 3. สำรวจพื้นที่ป่าชายเลนและทรัพยากรอื่น ๆ

การสำรวจสภาพของป่าชายเลนที่ได้ลงสำรวจร่วมกันมีทั้งหมด 8 ครั้ง ในครั้งที่ 1-5 เป็นการสำรวจพื้นที่โดยทั่วไป เช่นสำรวจพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ พืชสมุนไพร เป็นการสำรวจของทีมวิจัยเอง

ในวันที่ 29 กรกฎาคม 2546 สำรวจป่าครั้งที่ 6 เป็นการสำรวจครั้งใหญ่โดยมีผู้เข้าร่วม 42 คน ทีมวิจัย 6 คน เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 36 ชาวบ้าน 23 คน เยาวชน 12 คน เจ้าหน้าที่ทรัพยากรป่าชายเลนมาสาธิตการสำรวจ การวัดความสมบูรณ์ ณ คลองปลายใหญ่ คลอง

กิจกรรมลงสำรวจพื้นที่ป่า, พันธุ์ไม้, พันธุ์สัตว์

ปลายเล็ก คลองลิตี คลองจีน ในพื้นที่ 10 x 10 ตารางเมตร มีการนับปริมาณไม้ จำนวนสัตว์น้ำในจำนวน 4 พื้นที่ เป็นการสำรวจเพื่อวัดความอุดมสมบูรณ์ของป่า ครั้งแรกมีพี่น้องเข้าร่วม 44 คน ทีมได้พูดคุยแจ้งในการลงสำรวจพื้นที่ป่า

ทีมได้เชิญเจ้าหน้าที่สถานีทรัพยากรป่าชายเลนที่ 36 ขึ้นชี้แจงวิธีสำรวจ ในพื้นที่ 10 ตารางเมตร มีอะไร มีได้ขนาดเท่าไร พื้นที่มีเท่าไร มีอะไรบ้างแล้ว ครั้งนี้ในขั้นตอนการสำรวจโดยแบ่งเป็น 3

กลุ่มๆละ 19 คน มีการแบ่งหน้าที่กัน เช่นว่า ผู้จดบันทึก ทีมที่ดึงสายวัด ทีมตรวจนับ

จุดสำรวจพื้นที่ป่า คือปากคลองพลาญใหญ่ ถึงคลองพลาญเล็ก เริ่มโดยใช้เชือกชิงเป็นมุม 4 เหลี่ยมเท่ากันพื้นที่ 10 ตารางเมตร โดยดึงเชือกผูกติดกับหลักได้ให้ผู้เข้าร่วมเข้าไปอยู่ในพื้นที่ 10 ตารางเมตรแล้วนับต้นไม้แต่ละชนิดมีกี่ต้น แล้วบันทึกเอาไว้ มีหอยปู และต้นไม้ที่โดนตัด และไม้ตายที่มีอยู่ตามธรรมชาติมีเท่าไร แล้วบันทึกไว้ด้วยทุกครั้งในพื้นที่ 10 ตารางเมตร ทุกครั้งที่ทำการวัด ทั้งหมดได้ทำการวัด 8 แปลงด้วยกัน

เจ้าหน้าที่ได้แนะนำทีม และพี่น้องชุมชนคลองลัดที่ไปด้วยให้บันทึกข้อมูลที่มีอยู่ในพื้นที่ 4 เหลี่ยม 50 ตารางเมตรดังนี้ 1. ให้บันทึกพันธุ์ไม้แต่ละชนิดมีจำนวนกี่ต้น 2. ตอไม้ที่ถูกตัดมีจำนวนเท่าไร 3. ต้นไม้ที่ตายโดยธรรมชาติมีกี่ต้น 4. มีพันธุ์หอยอะไรบ้างจำนวนเท่าไร 5. พันธุ์ไม้ชนิดใดที่ไม่มีในพื้นที่ทำการวัด เมื่อเจ้าหน้าที่สำรวจการวัด และบอกสิ่งที่มีอยู่ในพื้นที่ ทีม และชาวบ้านได้ทำการวัดครั้งละ 2 พื้นที่ โดยใช้พื้นที่ 50 ตารางเมตรเท่ากัน แต่ที่ลืมเสียมิได้คือการบันทึก เพราะเจ้าหน้าที่ได้บอกว่าเสร็จจากการวัดพื้นที่จะชี้แจงความสมบูรณ์ของป่า ว่าสมบูรณ์ หรือเสื่อมโทรม พร้อมกับพันธุ์หอย เจ้าหน้าที่บอกว่าพันธุ์หอยเป็นตัวหนึ่งที่บ่งบอกได้ว่าสภาพป่าเสื่อมโทรม หลังจากนั้นทีม และชาวบ้านได้ลงมือวัดตามขั้นตอนที่เจ้าหน้าที่ได้แนะนำ

พื้นที่สภาพป่าคลองลัด ที่ทีมวิจัยลงสำรวจ

หลังจากนั้นทีมและชาวบ้านพร้อมคณะก็ได้สำรวจเป็นที่เรียบร้อย เสร็จจากนั้นก็ได้มีการรับประทานอาหารเที่ยงจากนั้นก็มาประชุมร่วมกันว่าแต่ละคนได้อะไรกันมาบ้าง ทีมได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมา รวมกันว่าตรงกันหรือไม่ตลอดจนปัญหาที่พบสรุปแล้วในที่ประชุมเห็นพ้องกันว่า ทีมวิจัยจะ

ทำวิจัยเรื่องป่าชายเลนเมื่อทราบข้อมูลต่างๆ ก็ได้อธิบายสภาพพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์จริงๆ 1 ไร่จะมีพันธุ์ไม้ 710 ต้น ถ้าหากพื้นที่ที่ลงสำรวจไม่ได้จำนวนนี้ ถือได้ว่าเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม ต้องสร้าง ป่าฟื้นฟูเป็นการทดแทน

การลงสำรวจพื้นที่ป่าเป็นครั้งแรกของชีวิตทีมวิจัย จากอดีตประมาณ 90 ปี ที่ผ่านมาจากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ได้บอกว่า ไม้ป่าชายเลน ณ วันนี้ นับว่ารุ่นลูกหลานเป็นผู้ที่โชคดีที่มีเจ้าหน้าที่ป่าชายเลนมาวัดพื้นที่ป่า แล้วได้รู้ว่า ทำอย่างไร โดยมีการแนะนำอย่างละเอียดจากเจ้าหน้าที่ป่าชายเลนซึ่งเป็นสิ่งที่ประทับใจที่สุด

มีเรื่องหนึ่งที่ทีม และชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ไปสำรวจได้ไปพบในวันนั้นก็คือ พบไม้ที่ถูกตัด และตีเปลือกเรียบร้อยแล้ว ซึ่งจะถูกลำเลียงไปแปรรูปในการสร้างบ้านจำนวน 2 ท่อน ซึ่งวัดรอบลำ ตันได้ขนาด 45 นิ้ว ทำให้ทีมวิจัยได้ประชุมกันว่า เราจะต้องร่วมกับพี่น้องในชุมชนคลองลี้ และ สมาชิกร่วมกันปรึกษาหาแนวทางป้องกัน บางคนเสนอว่าน่าจะทำป่าชุมชนโดยคนในชุมชนเป็นคน จัดการดูแลรักษา มีกฎระเบียบในการใช้ ถ้าเราปล่อยไว้แบบนี้ อีกไม่นานไม้ที่มีขนาดใหญ่ก็คงจะ หมดไปเหมือนกับในอดีตในยุคสัมปทาน ทีมวิจัยน่าจะทำป่าชุมชนขบคุ้งกันไปด้วย หลังจากนั้นทีม ได้ปรึกษาหารือว่า การสำรวจสภาพน้ำกำหนดกันวันไหน ซึ่งสมาชิกที่เข้าร่วมมีส่วนร่วมให้ทีมไป กำหนดเวลาในการเชิญเจ้าหน้าที่จากศูนย์วิจัยเพาะเลี้ยงกรมประมงชายฝั่ง จากนั้นทีมวิจัยได้เชิญผู้ ประสานงานคือคุณสมพงษ์ หลีเคราะห์ให้ช่วยคิด ให้คำแนะนำพร้อมกล่าวปิดการประชุม

ครั้งที่ 7 ในวันนั้นคณะทีมวิจัยได้ใช้เรือสำรวจ 2 ลำ ในพื้นที่บริเวณปากคลองพรายเป็นที่ สำรวจ ได้แบ่งทีมออกเป็น 4 ทีมเป็นชุด 2 คน 3 คนแล้วก็ 5 คนในการสำรวจ ทุกครั้งที่ลงพื้นที่ต้องมี การบันทึกถ่ายภาพ จากการสำรวจทีมได้พบว่าสภาพป่ามีไม้ขนาดคนโอบไม่มี ไม้ที่วัดได้ 30-40 นิ้วสภาพไม้ขึ้นหนาแน่น ทำให้การเจริญเติบโตของไม้ในพื้นที่ปากคลองหลายใหญ่ถึงปากคลองสูง บ้างเล็กใหญ่ไม่เท่าที่ควร และทีมได้สังเกตเห็นพื้นที่ไม้ที่ถูกตัดส่วนใหญ่จะอยู่ยอดคลอง และกลางป่า สภาพป่าเป็นไม้แบบอยู่รวมปะปน ที่ขึ้นอยู่ในบริเวณพื้นที่เดียวกันทีมยังได้พบพื้นที่โล่ง มีหยอตาย เช่นหยอลอกัน หยอตาแดง นอกจากนั้นยังมีต้นแก้มกุหลอมขึ้นมาทดแทน

กิจกรรมสำรวจสภาพน้ำในลำคลอง

ครั้งที่ 8 ลงพื้นที่สำรวจป่าเป็นกิจกรรม ย่อย เป็นกิจกรรมเสริมของทีมวิจัยในยามว่าง คือมีคนใดคนหนึ่ง คณะทีมวิจัยอาสาจะลง ไปดูรังนกกระจาบหรือไปดูรังผึ้งหรือหาข้อมูล เกี่ยวกับป่าบางอย่างเพิ่มเติม

ผลที่ได้จากการสำรวจพื้นที่ป่าชายเลน

1. ชาวบ้านคลองลี้ให้ความสนใจ เกิดจากการไปเข้าร่วมโครงการอบรมราษฎรเรื่องหลัก สูตรเพาะชำกล้าไม้ป่าชายเลน เพื่อการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลน ของสถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 36 จังหวัดสตูล และรวมทั้งไปศึกษาดูงานที่จังหวัดตรัง ทำให้แต่ละคนมีจิตสำนึก มีใจอยากจะทำ เพื่อให้ชุมชนคลองลี้มีป่าสวยงาม รวมทั้งได้แนวร่วมจากพี่น้องชุมชนด้วยกัน จึงมาร่วมกันศึกษา
2. สมาชิกทีมวิจัยบางคนทำอะไรไม่เป็นกลับทำเป็น เช่น สามารถบันทึกข้อมูลเองได้ ถ่ายภาพได้ และสามารถวัดพื้นที่ป่าได้ เมื่อชาวบ้านถามในเรื่องข้อมูลทั่วไปก็ตอบได้

ปัญหา / แนวทางแก้ไข

1. การนัดหมายกับชาวบ้านเวลาทำกิจกรรมต้องมีหนังสือเชิญเข้าร่วมทุกครั้งโดยเชิญทุกหลังคาเรือนในชุมชน และมีการประชาสัมพันธ์ในวันศุกร์ด้วย (ในวันศุกร์ผู้ชายจะมีการละหมาดร่วมกัน) ถ้าไม่ทำอย่างนี้ชาวบ้านจะไม่ทราบทั่วทั้งหมู่บ้าน

2. การลงพื้นที่สำรวจลำคลองเวลาเดินทางโดยเรือต้องเป็นไปตามน้ำขึ้นน้ำลง เวลานั้นกับชาวบ้านถ้านัด 9 โมง เวลานั้นขึ้นต้องตรงเวลา ใครมาผิดเวลานัดน้ำก็จะลงเป็นอันว่าไม่ต้องไป

ปักป้ายชื่อพันธุ์ไม้ในป่าชายเลน

กิจกรรมที่ 4. สำรวจคุณภาพน้ำในลำคลอง

การสำรวจสภาพน้ำโดยทีมวิจัย และชาวบ้านคลองลิติได้ลงสำรวจในวันที่ 20 ตุลาคม 2546 เริ่มตั้งแต่เวลา 10.00 น. ไปจนถึงเวลา 14.00 น. โดยที่ก่อนลงสำรวจได้มีการประชุมกัน มีพี่น้องที่ประสงค์จะเข้าร่วมประมาณ 20 คน แต่พอวันที่ลงสำรวจจริง ปรากฏว่า พี่น้องมาร่วมกันมากถึง 35 คน และเจ้าหน้าที่จากศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งจังหวัดสตูลมาเป็นวิทยากรในครั้งนี้ และร่วมลงสำรวจตามคำเชิญชวนของทีมวิจัย ได้มีการนำข้าวห่อไปกินกันในลำคลอง ทีมได้แนะนำพื้นที่และจุดต่างๆ ของคลองและพื้นที่วิจัย 1,050 ไร่ ทีมได้บรรยายไปเรื่อยๆ เกี่ยวกับความลึกของน้ำ สภาพเกาะในอดีต และปัจจุบันให้เจ้าหน้าที่ฟัง ซึ่งการสำรวจ สภาพน้ำไม่เคยเกิดขึ้นกับพี่น้องคลองลิติมาเป็นเวลา 90 ปีที่ผ่านมา

เจ้าหน้าที่แนะนำข้อมูล ก่อนลงสำรวจสภาพน้ำ

หลังจากนั้นทีมได้แนะนำตัวและได้เชิญเจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งสตูล คือคุณพัชรา แม่เรีอะ และคุณประเสริฐ ongsara ก็ได้ลงเรือออกสำรวจ ในจำนวน 4 คลอง วัดคุณภาพน้ำ 3 ระดับ คือชั้นบน กลาง ชั้นล่างสุด ดูความเป็นกรดเป็นด่างความเค็ม เนื่องจากฝนตก

ตลอดทั้งวันทีมและพี่น้องชาวบ้านคลองลิตีพร้อมเจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัย ฝ่ายวิจัยน้ำ ฝ่ายผลิต ได้ลงเรือพร้อมกัน ใช้เรือในการสำรวจ 3 ลำ

ลงสำรวจลำคลอง 4 ลำคลองคือคลองสุบ้งเล็ก คลองปุเหรา คลองจัน คลองลิตีมี การวัดน้ำแบ่งออกเป็น 3 จุดของแต่ละคลองคือ ปากคลอง กลางคลอง และยอดคลอง เมื่อถึงถึง คลองสุบ้งเล็กเจ้าหน้าที่เริ่มปฏิบัติการใช้อุปกรณ์ย่อนลงไปใต้น้ำแล้วดึงเอาน้ำใส่ขวดบรรจุลง กระบอกเก็บน้ำ

3 ระดับคือชั้นล่างสุดวัดความลึกได้ 3 เมตร ชั้นกลางน้ำมีความลึก 1 เมตรครึ่งและชั้นบน เพียงการตักน้ำบนผิวน้ำ มีการเอาน้ำแต่ละชั้นมาใส่ในอุปกรณ์สาโลนิเตอร์ เพื่อวัดความเค็มของน้ำ ในระดับ 1,000 ส่วนของน้ำ และส่งต่อไปในอุปกรณ์ชื่อว่าโทมิเมตร เพื่อทำการวัดอุณหภูมิ และชั้น ตอนสุดท้ายชื่อว่า เซ็คท์ดีส เพื่อวัดความโปร่งแสง ความโปร่งใสของน้ำ ซึ่งจะดูลักษณะสีน้ำ ในวัน นั้นมีฝนตกทำให้เก็บน้ำได้เพียง 3 คลองคือคลองสุบ้งเล็ก คลองจัน คลองลิตี เจ้าหน้าที่ได้บอกชาวบ้านที่ไปด้วยว่าจะอะไรที่พี่น้องไม่รู้ให้ซักถามจะอธิบายให้

ในช่วงการวัดคุณภาพน้ำ ทำให้ทีม และชาวบ้านในชุมชนอยากเรียนรู้ ถึงวิธีการวัด เครื่องมือ การบันทึกเก็บข้อมูลสภาพน้ำ จึงตั้งคำถามมาตลอดว่า วัดอย่างไร แล้วเราจะรู้ได้อย่างไรว่าสภาพน้ำ ผิดปกติหรือไม่ มีสารตกค้างหรือไม่ มีผลกระทบต่อพันธุ์สัตว์น้ำหรือไม่

บรรยากาศที่น้องชุมชนคลองลิตีมีความรู้สึกปลาบปลื้มใจที่ได้เข้าร่วมในการเรียนรู้การวัด สภาพน้ำในลำคลองพร้อมกับทีมวิจัย ทีมและพี่น้องที่ร่วมสำรวจมีความรู้สึกว่าเป็นครั้งแรกที่ได้รู้ เกี่ยวกับวิธีการวัดสภาพน้ำไม่ว่าด้านอุปกรณ์ที่ใช้ ใช้เพื่ออะไรก็ไม่รู้จัก เจ้าหน้าที่ก็ได้อธิบายว่า การ เอากุ้ง ปู ปลาไปเพื่อจุดประสงค์เข้าห้องแล็บ วิจัยเกี่ยวกับจำพวกสารตกค้างบางอย่างที่มากับน้ำที่ ไหลมารวมกันหลายที่จะมาสะสมอยู่ในสัตว์น้ำเพราะสารเหล่านี้ มีสารตกค้างจึงสะสมอยู่ในปลาได้ เป็นอย่างดี ซึ่งถ้ามีสารตกค้างจะแก้ปัญหาได้ทัน

ถึงฝนจะตกแต่ก็ไม่ได้สร้างปัญหาอะไรให้กับทีม และผู้เข้าร่วมสำรวจ หลังจากสำรวจสภาพ น้ำเสร็จเรียบร้อยแล้วก็กลับเข้ามารับประทานอาหารเที่ยงที่บริเวณท่าเรือคลองลิตี เมื่อรับประทานอาหาร เสร็จแล้วก็มีกรสรุปข้อมูลในการสำรวจ ต่อจากนั้นเจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยได้กล่าวถึงการสำรวจสภาพ น้ำในลำคลองทั้ง 4 คลอง ซึ่งเจ้าหน้าที่ก็ได้แนะนำ การใช้เครื่องมือต่างๆ โดยคุณพัชรา แม่เร้าะ กล่าวหา หลายปีที่ผ่านมาการนำน้ำไปตรวจทางเจ้าหน้าที่จะเอาน้ำที่เขตบ้านทุ่งร้อนหมู่ที่ 1 และบ้าน สาครหมู่ที่ 2 หลังจากการสำรวจครั้งนี้ เจ้าหน้าที่ได้บอกชาวบ้านว่าจะใช้เป็นสถานที่ตรวจสภาพน้ำอีก หนึ่งแห่ง ทำให้ชาวบ้านดีใจมาก เพราะชาวบ้านบางกลุ่มในเขตคลองลิตีจะได้เลี้ยงปลากระชัง การมี เจ้าหน้าที่มาตรวจสภาพน้ำทุกเดือนทำให้ชาวบ้านได้รู้ข้อมูลต่างๆ ซึ่งมีผลต่อการเลี้ยงปลาด้วย

ผลที่เกิด ทีมวิจัยสังเกตเห็นว่าพี่น้องให้ความสนใจเป็นอย่างมาก และให้ความร่วมมือทั้งผู้หญิงก็หุงหำกับข้าว ใส่ห่อให้กับพวกผู้ชายที่ลงไปสำรวจ เป็นกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชน คือชุมชนเกิดการยอมรับคือเมื่อมีกฎ กติการะเบียบป่าการตัดไม้ต้องเป็นไปตามระเบียบของคณะกรรมการที่กำหนดไว้ การใช้ไม้สมัยก่อนมีการตัดไม้ตัดทั้งตัดขวาง เมื่อมีกฎกติกาไม้ที่จะใช้มีความจำเป็นไม่ได้ตัดทั้งเหมือนเมื่อก่อนและจะตัดเมื่อจำเป็นเท่านั้น

มีชาวบ้านให้ความสนใจมากในช่วงลงสำรวจวัดน้ำในลำคลอง ชาวบ้านที่ไปด้วยจำนวน 42 คน เพื่อที่จะไปดูการวัดน้ำ ว่ามีการวัดกันแบบไหน และส่วนหนึ่งเกิดจากชุมชนคลองลิตีในปีหนึ่งๆ แทบที่จะไม่มีกิจกรรมอะไรเลยที่สนุกสนานในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงตื่นเต้น และร่วมเรียนรู้ไปด้วย

ได้รับทราบผลการตรวจสอบสภาพน้ำ ในการวัดทั้ง 3 คลองว่ามีสารตกค้างหรือไม่ โดยดูได้จากที่เจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยพัฒนาประมงชายฝั่ง นำกุ้ง ปู ปลา และหอยไปตรวจสอบสารตกค้าง บ่งบอกว่าสัตว์น้ำที่อยู่ใน คลองลิตีอยู่ในเกณฑ์ดี ไม่มีสารพิษตกค้าง 2. สภาพน้ำไม่มีผลกระทบต่อพันธุ์สัตว์น้ำ ถ้าจะเลี้ยงปลากระชังจะไม่มีผลกระทบแต่อย่างใด 3. ความเค็มของน้ำปกติ สภาพน้ำถ้าเกิดเปลี่ยนสีขึ้นอยู่กับฤดูกาล

ผลต่อทีมวิจัยทำให้ทีมวิจัยสามารถวัดระดับน้ำด้วยตนเองได้ ถ้าหากมีเครื่องมือพร้อม และสามารถให้ความรู้ กับชาวบ้านเกี่ยวกับการวัดสภาพน้ำ สารตกค้างตามลำคลองสภาพที่เหมาะสมที่จะเลี้ยงปลา กุ้ง หอยซึ่งอาจมีผลกระทบต่ออาชีพประมงได้

ปัญหาและแนวทางแก้ไขถ้ามีสารตกค้างผู้เลี้ยงปลากระชังก็ไม่ควรไปเลี้ยงปลาในบริเวณนั้น เพราะจะทำให้ปลาตายได้

กิจกรรมที่ 5 รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลร่วมพี่น้องชาวบ้าน

ทีมวิจัยสรุปข้อมูลที่ได้อีกหลังจากที่ได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ ประวัติชุมชน ป่า ลำคลอง ประวัติศาสตร์ชุมชนถูกต้องมากน้อย แคไหน ประวัติพันธุ์ไม้ และพันธุ์สัตว์น้ำสัตว์บก เพื่อเพิ่มเติม หรืออะไรขาดหายไปบ้าง ทีมจะได้สอบถามต่อ แต่ละคนมาช่วยกันสรุปเรียบเรียงเป็นเอกสารออกมา

เป็นชุด เพื่อเอาข้อมูลของแต่ละคนมาช่วยกันสรุปเรียบเรียงโดยเชิญชาวบ้านทั้งหมดมาเติมเต็ม ในส่วนที่ข้อมูลขาดเหลือ หรือบกพร่องจะเติมเต็มเพื่อให้ข้อมูลที่ออกมามีความสมบูรณ์หลังจากนั้น จะมีการทำเวทีเสวนาวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอให้พี่น้องชาวบ้านคลองลี้ดีทราบร่วมกันต่อไป

เวทีวิเคราะห์ข้อมูลวันที่ 30 ธันวาคม 2546 ผู้เข้าร่วมกับชาวบ้านชุมชนคลองลี้ดี 63 คน ผู้ประสานงานวิจัยและทีมได้เชิญนายจันทน์ ลารีนุ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสาครหมูที่ 3 นายวัชร ทิพย์ทอง นักพัฒนาเอกชน นายแน่น สายันต์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลสาคร นายวิรัช โอมณี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 ตำบลกำแพง อำเภอลงบุรี นายเอนก พันสกุล คณะกรรมการประมงพื้นบ้าน จังหวัดสตูล และนายสมยศ โต๊ะหลัง ผู้ประสานงานชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง เข้าร่วมเวที เสนาขบวนการสรุปข้อมูล

ในวันเปิดเวที นายพล ชะมัดพงศ์ ผู้ช่วยทีมวิจัยได้กล่าวเปิดเวทีพร้อมรายงานเล่าถึงขบวนการทำวิจัยซึ่งเริ่มแรกได้มีการจัดการปายาเลน ลงศึกษา สัมภาษณ์ ประวัติหมู่บ้านประวัติศาสตร์ชุมชน คลอง ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุและผลด้านงานวิจัยที่ได้ศึกษา ได้มีการรวบรวมข้อมูลคือประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติลำคลอง ชื่อคลอง ความลึก ความกว้างของคลอง โดยรวบรวมแยกตามวาระหัวข้อ สรุปเข้าเป็นเอกสารอันเดียวกัน หลังจากนั้นทำเป็นระบบข้อมูลจัดพิมพ์ เอกสารออกมา 1 ชุด เสร็จแล้วมานั่งคุยกันว่าตรงไหนต้องหาข้อมูลเพิ่มเติม ตรงไหนเสริม ตรงไหนตัดออก แล้วจึงรวบรวมมาเป็นข้อมูลที่สมบูรณ์

นายเอนก พันสกุล กรรมการชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดสตูล ชี้แจงว่าความเป็นมาของปายาเลน และได้พูดว่าถ้าพี่น้องในชุมชนอยากจะทำปายาเลนชุมชน พร้อมจะให้คำแนะนำ

นายวัชร ทิพย์ทอง ได้ทบทวนถึงขั้นตอนต่าง ๆ ของขบวนการของชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนให้ถูกทาง และถูกกฎหมายบ้านเมือง และไม่ขัดกับพี่น้องชุมชนด้วยตนเอง ทำให้ชาวบ้านมีความต้องการที่จะทำปายาเลนโดยชุมชนเป็นผู้ดูแลและรักษากันเอง และมีกฎระเบียบที่ไม่ขัดแย้งกับคนในชุมชน เมื่อชาวบ้านมีความต้องการจะขอพื้นที่ปายาเลน ทำปายาเลนได้มีชาวบ้านคนหนึ่งได้ถามว่า จะทำอย่างไรตาม ขบวนการขั้นตอนต่างๆ นายวัชระกล่าวว่า พี่น้องมีความรู้แค่ไหนในการทำปายาเลน วันนี้พี่น้องมาด้วยความสนใจในการทำปายาเลน และยังได้บอกว่า กฎหมายของบ้านเมืองยุคปัจจุบัน ที่ว่าชุมชนให้สิทธิกับชุมชน จริงๆ แล้วชุมชนเป็นผู้คิดและจัดการดูแล ถ้าต้นไม้ได้เสื่อมสลาย ทำให้สัตว์น้ำหายไปจากชุมชน ซึ่งกฎหมายก็เปิดโอกาสให้ชุมชนอยู่แล้ว

นายวัชระได้เล่าถึงขั้นตอนต่างๆ ของขบวนการทำวิจัย ทีมได้เปิดโอกาสให้พี่น้องคลองลี้ดีว่าใครก็ได้ที่รู้เรื่องประวัติชุมชน ประวัติคลอง ของชุมชนคลองลี้ดี แล้วให้ชาวบ้านคลองลี้ดีดูตามเอกสารที่แจกไปถ้าส่วนไหนที่ไม่ถูกต้องให้ตัดออก และเพิ่มเติมข้อมูลที่เห็นว่าถูกต้อง ปรากฏว่าไม่มี

ชาวบ้านคนใดวิจารณ์ ทุกคนต่างรู้สึกว่ามีค่ามาก ๆ เอกสารไม่ต้องแก้ไข ต่อไปลูกหลานจะได้เรียนรู้ ประวัติหมู่บ้านของตัวเอง

ผลที่ได้จากเวทีชี้แจง ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนในครั้งนี้ทำให้ชุมชนมีความต้องการที่อยากจะทำป่าชุมชนโดยคนในชุมชนดูแลรักษาตนเอง

กิจกรรมที่ 6. ศึกษาดูงานบ้านทุ่งตะเซาะ ต.ทุ่งกระบือ อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง

ทีมได้นัดประชุมกันว่าขบวนการขั้นตอนต่างๆต่อไปจะอย่างไร ทีมได้ประสานไปยังผู้ประสานงานวิจัยมาร่วมประชุม คุณสมพงษ์ได้กล่าวว่า กิจกรรมศึกษาดูงานป่าชุมชนที่บ้านทุ่งตะเซาะ จังหวัดตรัง นั้นตามแผนงบประมาณทีมเขียนไว้ โดยให้สมาชิกพร้อมทีมจำนวน 40 คนและใช้รถปิกอัพจำนวน 4 คันแต่ในช่วงขณะนั้นชาวบ้านมีความต้องการจะไปกันมาก ทางทีมจึงได้มีการปรับแผนใหม่ โดยใช้รถบัสจำนวนคน 60 ที่นั่งพร้อมรถปิกอัพอีก 1 คัน หลังจากนั้นได้วางแผนงานในการไปติดต่อประสานงานฝ่ายสถานที่ กำหนดวันเวลาในการไปศึกษา พร้อมแจ้งกับพี่น้องในชุมชนให้รับทราบ

ศึกษาดูงานที่บ้านตะเซาะในวันที่ 11 มีนาคม 2547 มีสมาชิกเข้าร่วม 60 คน เนื่องจากชาวบ้านต้องการเห็นป่าชายเลนชุมชนที่ผ่านการวิจัยแล้วว่าผลของการจัดการป่าจะออกมาอย่างไร การเดินทางในวันนั้นอากาศไม่ค่อยอำนวย ฝนตกเกือบตลอดทั้งวัน

พอไปถึงบ้านทุ่งตะเซาะได้รับการต้อนรับจากนายหอม อดีตผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบัน ประธานป่าชายเลนชุมชนบ้านทุ่ง ตะเซาะ ได้กล่าวความเป็นมาของชุมชน และเหตุผลที่ต้องรักษาป่า และการต่อสู้กับคนในชุมชนที่ไม่เห็นด้วย และต้องต่อสู้กับนายทุนผู้ลักลอบตัดไม้ จนกระทั่งได้รับการยินยอมจากหน่วยงานของภาครัฐ และกลุ่มต่อต้านต่างๆ ให้เป็นป่าชุมชน และยังได้รับรองจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และได้รับรางวัลดีเด่นอีกหลายอย่าง หลังจากได้รับการบรรยายสรุปจาก

ประธานป่าชุมชนบ้านทุ่งตะเซแล้ว ประธานถือโอกาสให้ผู้ไปดูงานได้ซักถามความต้องการต่างๆ เช่น มีการการทำป่าชุมชนอย่างไร ต่อข้อถามในเวทีต่อพี่น้องชาวตะเซะมีความประทับใจจากการทำป่าอย่างไร ชาวบ้านตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าชาวบ้านอยู่ดีกินดี โดยไม่ต้องทำงานข้างนอก

มีชาวบ้านจากคลองลิตีหลายคนช่วยกันถามจนเป็นที่พอใจ หลังจากนั้นทางคณะกรรมการที่มวิจัยบ้านทุ่งตะเซ ได้เชิญคณะที่ไปดูงานร่วมรับประทานอาหาร ซึ่งกับข้าวที่ทางคณะกรรมการที่มวิจัยบ้านทุ่งตะเซเลี้ยงต้อนรับได้มาจากผลผลิตที่หามาได้จากป่าชายเลนชุมชน ไม่ว่าจะเป็นหยวกของต้นแป้ง เอามาทำแกง และหอยในบริเวณป่าชุมชน นำมาเป็นอาหาร

จากการไปดูงาน ชุมชนบ้านทุ่งตะเซมีขบวนการต่อสู้ในการจัดการป่าคือ ผู้ใหญ่ยอมได้ บอกว่าพี่น้องส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาอิสลาม 85 % ในพ.ศ 2543 ป่าชายเลนถูกทำลาย พันธุ์สัตว์น้ำกำลังสูญพันธุ์ การประกอบอาชีพลำบาก พันธุ์สัตว์ลดลง ในปี 2534-2535 ในความรู้สึกของผู้ใหญ่ยอมจึงคิดว่าจะทำอะไรสักอย่างเกี่ยวกับป่า จึงเกิดแนวคิดในการฟื้นฟูป่า ผู้ใหญ่

ยอมกล่าวว่า การดูแลรักษาป่าของเจ้าหน้าที่ไม่มีกำลังคนพอ ฉะนั้นไม่สามารถดูแลป่าให้ทั่วถึงได้ พื้นที่ควบคุมดูแลป่าในการทำวิจัยครอบคลุมจำนวน 2,000 ไร่ มีนักเรียนตำรวจชายแดน ชาวบ้าน ไปร่วมกันปลูกป่าเพิ่มเป็นการฟื้นฟูป่าในส่วนที่ถูกทำลาย ในจำนวนป่า 2,000 ไร่ที่เป็นป่าใช้สอย บางส่วน ป่าสมุนไพรและป่าอนุรักษ์ รวมทั้งมีกฎกติกาในการแบ่งโซนป่า ถ้าหากสมาชิกคนใดไม่เข้าร่วมกิจกรรมแค่เพียงครั้งเดียว ไม่มีสิทธิ์ใช้ผลประโยชน์จากป่า ถ้าหากลักลอบตัดไม้ ปรับ 5,000-10,000 บาท คนนอกพื้นที่ ไม่มีสิทธิ์ตัดไม้อย่างเด็ดขาด

คณะกรรมการมาจากคนเฒ่า ไปจนถึงเด็ก ซึ่งเปิดโอกาสในการสมัครเข้าเป็นสมาชิกโดยไม่จำกัดรุ่น ส่วนใหญ่คณะกรรมการจะเป็นผู้หญิง เพราะมักจะมีเวลาว่างและมีความจริงจังจริงใจในการทำงาน ผลดีของกลุ่มป่าชายเลนบ้านทุ่งตะเซะ มีกลุ่มหลายกลุ่ม ใครชอบกลุ่มไหนเลือกได้เลย และสามารถพูดกันได้ง่าย ปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลนเมื่อก่อน เกิดจากการใช้ยาเบื่อปลา ใช้จวนรูน และมีการเลื่อยไม้ แก้ปัญหาด้วยการเอาความดีเข้าแลก โดยไปเยี่ยมเยียนที่บ้านหลายๆ ครั้ง ความแตกต่างจากการทำป่าชุมชนจากอดีต ไม่มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมแต่ปัจจุบัน มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการสังขุดเครื่องมือทำลายล้าง

โดยการจัดเวทีพูดคุยระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียงเคียงด้วยกันมีทั้งหมด 10 หมู่บ้าน จากอดีตช่วงที่ไม่ได้เป็นป่าชุมชนตกปูดำวันหนึ่งได้ 2 กิโลกรัม ปัจจุบันเมื่อทำป่าชุมชนแล้ว ตกปูดำวันหนึ่งได้ 7 กิโลกรัม นอกจากจะมีกุ้ง ปู ปลา เพิ่มมากขึ้นแล้วสิ่งที่ไม่มียังมี เช่น

หอยเม็ดখনเมื่อรับประทานอาหารเสร็จ เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันโดยที่ได้จัดแบ่งเป็นกลุ่มย่อยจำนวน 4 กลุ่ม มีวิทยากรพื้นที่ประจำกลุ่มพร้อมที่ให้ข้อมูล ทั้งลงดูพื้นที่จริงในป่าชายเลน

วิธีการจัดการป่าชุมชน พี่น้อง ชาวบ้านคลองลิตีได้รับรู้ผลที่เกิดขึ้นในการรักษาป่า ดูแลป่า และสามารถนำมาเป็นแนวทางจัดการป่าของบ้านของตนเองในอนาคต

จากนั้นมีการสรุปข้อมูลที่ศาลาป่าชุมชนบ้านทุ่งตะเชะ พี่น้องบ้านคลองลิตี ถูกตั้งคำถามหนึ่ง จากคณะกรรมการป่าชายเลนชุมชนบ้านทุ่งตะเชะว่าต้องการกลับไปทำป่าชุมชนหรือไม่ ชาวบ้านคลองลิตีตอบเป็นเสียงเดียวกันคือ กลับไปแล้วต้องทำ

ผลจากการศึกษาป่าชุมชนบ้านทุ่งตะเชะได้รับ รุ้หลายเรื่องมีดังนี้คือ

ชาวบ้านคลองลิตีได้รู้ถึงกระบวนการการทำงานวิจัยของคณะกรรมการวิจัยป่าชายเลนบ้านทุ่งตะเชะที่มีแกนนำในการทำป่าชุมชนอยู่ 5 คน ในจำนวน 5 คน 1 คนที่เป็นผู้ชาย และอีก 4 คนที่เป็นผู้หญิง ช่วงแรกมีผู้ชายเป็นคณะกรรมการ แต่ด้วยการรับผิดชอบหน้าที่ไม่ดีเท่าที่ควรทำให้ทำงานล่าช้า จึงเกิดความคิดให้ผู้หญิงมาทำแทน เนื่องจากผู้หญิงมีความรับผิดชอบ และจริงจังในการทำงานมากกว่า พร้อมได้คำถามที่มีผลต่อการจัดการป่าคือ ภาพความเป็นจริงของป่าที่เกิดการยอมรับต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ที่ผ่านการดูแลรักษาเป็นอย่างดี ซึ่งอยากจะให้เกิดขึ้นกับชุมชนคลองลิตี

แนวคิดที่ได้นำมาเพื่อการพัฒนาคลองลิตีคือ มีผู้ยืนหยัดทำป่าอยู่ 5 คนความรับผิดชอบของผู้ชายผู้หญิงไม่ได้ การทำป่ามิใช่ทำเพื่อวันนี้ หรือวันนี้ หากแต่ทำเพื่อความเป็นอยู่ของชุมชนในอนาคตด้วยการยืนหยัดของตัวเอง ผู้คิดที่จะพัฒนามักเป็นผู้นำในชุมชนคือผู้ใหญ่บ้าน มีกระบวนการแนวร่วมเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น ไม่มีวุฒิไม่มีความรู้ แต่เราสามารถบรรยายเรื่องของเราเองให้คนอื่นฟังได้

คณะกรรมการป่าบ้านทุ่งตะเชะมีกฎระเบียบที่ชัดเจน สามารถปรับสภาพป่า/พันธุ์/ทำงานแบบไม่ยึดติดกับคนๆเดียว

ปัญหาก็คือการต่อสู้กับพี่น้องชาวบ้านทุ่งตะเชะเองที่ไม่เห็นด้วยในการทำป่าชุมชน และประกอบกับผู้ที่ประกอบอาชีพใช้เครื่องมือผิดกฎหมายเช่น อวนรุน ยาเบื่อ ระเบิดปลา รวมทั้งผู้ประกอบการเลื่อยไม้โดยใช้วิธีการแก้ปัญหาคือใช้วิธีการต่อสู้ด้วยการกราบไหว้ ขอร้อง ให้ข้อมูล

กิจกรรมที่ 7. วางแผนงาน บริหารงานและการจัดการป่าชายเลนที่ยั่งยืน

หลังจากกลับดูงาน ซึ่งพอมีข้อมูลประสบการณ์การทำงานต่างพื้นที่ และมีข้อมูลองค์ความรู้ในบ้านของตัวเอง พอที่จะนำมาจัดการป่าชายเลนได้ จึงร่วมกันคิด ประชุมหาแนวทางการจัดการ ได้ร่วมกันวางแผนการจัดการป่าชายเลนในพื้นที่โดยใช้เวทีระดมความคิด

เห็นของพี่น้องสมาชิก และได้ไปปรึกษาเจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 36 ในการจัดทำประชุมชน ได้แบ่งประเด็นการหารือร่วมกันดังนี้

1. การจัดแบ่งโซนป่าออกเป็น 4 เขต

- ป่าอนุรักษ์ เพื่อการเรียนรู้ให้ลูกหลานเยาวชนและบุคคลทั่วไปได้ศึกษาพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์น้ำ สัตว์บก รวมทั้งให้ชาวบ้านในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากไม้ แต่ต้องผ่านกระบวนการจากคณะกรรมการป่าชายเลนชุมชน คือต้องสมัครเป็นสมาชิกพร้อมกับเอกสารใช้ผลประโยชน์จากไม้และต้องเสียค่าธรรมเนียมตามมติของคณะกรรมการป่าก่อนจึงจะตัดไม้ได้
- ป่าเพาะพันธุ์แม่ฟัก เพื่อเป็นแหล่งขยายพันธุ์ไม้ ป่าชายเลนทุกชนิด
- ป่าสมุนไพร รวมไปถึงแปลงสาธิต และแปลงเพาะพันธุ์สัตว์น้ำอยู่ในโซนเดียวกันเพื่อศึกษาเครื่องสมุนไพรแผนโบราณนำมารักษาคนในท้องถิ่นจากภูมิปัญญาชาวบ้าน และเป็นที่ขยายพันธุ์ไม้ และพันธุ์สัตว์น้ำ
- ป่าเพาะพันธุ์จากเพื่อเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ต้นจากให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์

2. มีการจัดตั้งกลุ่มในการจัดการป่าชายเลน เข้ามาดูแล ช่วยกันจัดการป่าอย่างชัดเจน

ประกอบไปด้วยการรับสมาชิก และคัดเลือกคณะกรรมการป่าชายเลนชุมชน โดยสมาชิกมีการคัดเลือกตามความเหมาะสม มีการตั้งคณะกรรมการสำรอง ซึ่งในที่ประชุมไม่มีใครเสนอตัว หลังจากนั้นเมื่อไม่มีใครเสนอตัวในที่ประชุมจึงได้ให้ผู้เข้าประชุมเสนอตัวเป็นคณะกรรมการซึ่งได้คณะกรรมการป่าชายเลนชุมชนบ้านคลองลิ้นี่ทั้งหมดจำนวน 23 คน

มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันดังนี้ นายบัว ดาวนุ้ย ดำรงตำแหน่งประธาน รองประธานมีนายพล ชะมัดพงศ์ นายหมุด ยามาเลน นายวัชรระ ยาวาหาบ ตำแหน่งเลขานุการ นายสาหมาด หลังเส้น นางมีะ ทูมมาลี ตำแหน่งผู้ช่วยเลขานุการ ฝ่ายบัญชีจำนวน 5 ท่านนายดาด ชาลูเด็น นายกุสาและ บิสนุมน นายอารอปัน กอลาบันหลง นางอุสนา หลังลิ้ง นางโชน ดาวนุ้ย นางตีปอสา เสียมไหม นาย

จะอาหรื ยี่ฮู่ลื้อะ และฝ่ายดำเนินการ 10 ท่าน นายหมาดลื้อะ คลองยวน นายอะหมาด ยาวาหาบ นายเลบ แดวามาลัย นายฝ่าอาด ทุมมาลี นายรมดัน บุเทศ นายฝ่าอาด ตุกังหัน นางสาวอุสนา หยี่ฮู่ลื้อะ นายบาโหมร อุเส้น นายไข่ บุนหา และนายสอเลื้อะ คีร์รัตน์

3. มีการร่างระเบียบการบริหารจัดการป่า เช่น การใช้ประโยชน์จากป่า การฟื้นฟู การเป็นสมาชิกทุกคนช่วยกันคิดมีการหารือเรียกสมาชิกที่สมัครเข้าร่วมมีการร่างระเบียบกฎกติกาการใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยมีกฎระเบียบป่าชายเลนชุมชนบ้านคลองลดีหมู่ที่ 3 ตำบลสาคร อำเภอกำแพง จังหวัดสตูล

ว่าด้วยการเป็นสมาชิก ดังนี้

1. ต้องเป็นคนที่ภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 3 บ้านคลองลดี ต.สาคร อ.กำแพง จ.สตูล เท่านั้น นอกเหนือจากนั้นขึ้นอยู่กับดุลพินิจของคณะกรรมการ
2. ครอบครัวหนึ่งต้องเป็นสมาชิกอย่างน้อย 1 คนและต้องมีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์
3. สมาชิกต้องเข้าร่วมกิจกรรมกับทางชุมชนเมื่อคณะกรรมการกำหนด
4. บุคคลใดที่ประสงค์จะเป็นสมาชิก ต้องสมัครด้วยตนเองพร้อมนำหลักฐานดังนี้
สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน พร้อมคำสมัครคนละ 5 บาท

ว่าด้วยการใช้ประโยชน์จากไม้

1. บุคคลใดที่ยังไม่ได้สมัครเป็นสมาชิกไม่มีสิทธิใช้ไม้เด็ดขาด ต้องมาสมัครเป็นสมาชิกก่อนแล้วมีสิทธิใช้ไม้
2. สมาชิกต้องรู้การแบ่งโซนพื้นที่การใช้สอยไม้ในป่าโดยมีการติดป้ายบอก
3. สมาชิกที่ต้องการใช้ไม้ต้องมาขอใบแสดงความจำนงจากคณะกรรมการ และกรอกข้อมูลตามความต้องการ เสร็จแล้วยื่นให้กับคณะกรรมการภายใน 3 วัน และเสียค่าธรรมเนียมครั้งละ 10 บาท (หลังจากผ่านการบริหาร 90 วันแล้ว) ต้องใช้ตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ นำมาทำบ้านเรือน, ซ่อมแซมบ้าน, ยกหน้า, ทำรั้ว, คอกสัตว์, หลักเรือ, หลักโพงพาง, สะพาน หรือทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ
4. สมาชิกคนใดที่ได้ใช้ประโยชน์จากไม้ไปแล้ว ต้องปลูกทดแทนในอัตราส่วน 1 ต้น เท่ากับ 5 ต้น พร้อมกับรักษา และฟื้นฟู
5. ห้ามตัดไม้เพื่อขายทั้งคนในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว
6. สมาชิกคนใดต้องการใช้ประโยชน์จากไม้ แต่ไม่มีความสามารถตัดเองได้ ให้แจ้งเรื่องต่อคณะกรรมการเพื่อดำเนินการต่อไป
7. สมาชิกที่ต้องการใช้ประโยชน์ครั้งต่อไปต้องขอใบแสดงความจำนงใหม่

ว่าด้วยการลงโทษการฝ่าฝืนกฎระเบียบ

1. สมาชิกคนใดที่ใช้ประโยชน์จากไม้เกินกว่าที่เขียนในใบแสดงความจำนง ถือว่าเป็นความผิดต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการเพื่อทำการลงโทษ
2. สมาชิกคนใดที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบคณะกรรมการต้องทำตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้
 - 2.1 คณะกรรมการต้องเข้าพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจ และกล่าวตักเตือนไม่เกิน 2 ครั้ง หากยังฝ่าฝืนให้คณะกรรมการเป็นผู้พิจารณาโทษ
 - 2.2 บุคคลภายนอกเข้ามาตัดไม้โดยไม่ได้รับอนุญาตคณะกรรมการต้องพิจารณาโทษ
2. แผนกิจกรรมการฟื้นฟูป่าชายเลนมีการเรียกคณะกรรมการและสมาชิกป่าชายเลนชุมชนมาร่วมกันคิด มาร่วมวางแผนกิจกรรมร่วมกันในอนาคตว่าจะจัดการอย่างไรในการปลูกป่า การสร้างป่า การดูแลรักษา การฟื้นฟู โดยใช้แผนระยะเวลา 3 ปี ทุกกิจกรรมในอนาคต

กิจกรรมการจัดการป่า

กิจกรรมแรก หลังจากได้ดำเนินการตามขั้นตอนข้างต้นแล้วทางคณะกรรมการป่าได้จัดทำรายชื่อผู้เห็นด้วยในการขอพื้นที่ป่า เพื่อจัดทำเป็นป่าชุมชน แล้วจัดทำโครงการ นำเสนอเพื่อความเห็นชอบต่อองค์การบริหารส่วนตำบลสาคร และส่งต่อไปยังสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 36 ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในวันที่ 9 พฤษภาคม 2547

กิจกรรมที่ 2 มีการติดตั้งป้ายบอกอาณาเขตติดแปลงป่าปามีทั้งหมด 5 จุดคือ 1.ปากคลองปูเหราใหญ่ ,คลองสับลังเล็ก จุดที่ 2 คลองสับลังเล็ก จุดที่ 3 คลองแหลม ,คลองปูเหราเล็ก ,คลองปูเหราใหญ่ จุดที่ 4 คลองจัน ,คลองโพงพาง, คลองแหลม จุดที่ 5 คลองพลายใหญ่ ,คลองพลายเล็ก, คลองลิติ เมื่อติดป้ายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทีมได้มีการประชุมกันว่าจะเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นลักษณะพยานในการติดป้าย อาทิ สถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 36 องค์การบริหารส่วนตำบล และเชิญนายอำเภอท่าแพ เป็นประธานในการติดป้าย

กิจกรรมที่ 3 มีการปล่อยพันธุ์กุ้งกุลาดำจำนวน 3 ครั้งในจำนวน 1.5 ล้านตัว

ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2547 ได้มีการปล่อยพันธุ์ลูกกุ้งกุลาดำจำนวน 1 ล้านตัว ณ ท่าเรือคลองลิติมีผู้ทำนปลัดอาวุโส อำเภอท่าแพ ชาวบ้านคลองลิติพร้อมด้วยคณะครู นักเรียน จากโรงเรียนสาครวิทยา และโรงเรียนบ้านสาครได้ทั้งหมด 35 คนเข้าร่วมกิจกรรม

ครั้งที่ 2 วันที่ 12 สิงหาคม 2547 ปล่อยพันธุ์กุ้งกุลาดำ 320,000 ตัวมีผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหมู่ที่ 3 โต๊ะอินมาม นักเรียนจากโรงเรียนสาครพิทยาคารและนักเรียนจากโรงเรียนสาครได้เข้าร่วมกิจกรรม

ครั้งที่ 3 วันที่ 7 มีนาคม 2548 มีการ
ปล่อยกุ้งกุลาดำจำนวน 200,000 ตัวที่ทำเรือ
คลองลัดพร้อมเปิดป้ายศาลาอนุรักษเพื่อการ
เรียนรู้มีผู้เข้าร่วมประมาณ 600 กว่าคน

กิจกรรมที่ 4 ทีมวิจัย และชาวบ้านคลองลัดปรึกษาหารือ และได้ทำศาลาเพื่อการเรียนรู้ และทำ
สะพาน ภายในบริเวณพื้นที่ศึกษาพันธุ์ไม้จะมีการทำศาลาจำนวน 3 หลัง คือ 1 ศาลาอนุรักษเพื่อการ
เรียนรู้ 2. ศาลาการเพาะพันธุ์หอยตาแดง 3. ศาลาเพื่อการเพาะพันธุ์ปูดำ โดยสร้างสะพานบอร์ดเวย์
เป็นวงกลมในบริเวณพื้นที่กำหนด และใช้ระยะ 500 เมตรเป็นขั้นตอนแรก เพื่อให้เยาวชนในชุมชน
และเด็กนักเรียนในชุมชนได้เข้ามาศึกษาวิถีชีวิตของคนในชุมชน และศึกษาเรื่องพันธุ์ไม้ในป่าชาย
เลน และพันธุ์สัตว์น้ำต่างๆ ที่อยู่ในบริเวณชุมชน จุดนี้เองเป็นประกายให้กับพี่น้องคลองลัดที่มีความ
ตั้งใจอยากจะทำนาให้เป็นป่าชายเลนชุมชนที่มีรูปแบบ

ทีมได้ปรึกษากับผู้ช่วยงานวิจัยอีกครั้งหนึ่ง เพราะการวิจัยของทีมได้หมดสัญญาต่อสกว.
ซึ่งทางผู้ประสานงานทีมวิจัย บอกว่าไม่เป็นไร เราสามารถต่อสัญญาเพื่อขยายเวลาได้ ถ้ามีเหตุ
การณ์แบบมีส่วนร่วมของพี่น้องในชุมชน ทีมจึงมีมติต่อขยายเวลาต่อไปอีก 2 เดือน แต่ในขณะ
เดียวกันงบประมาณในการสร้างศาลาอนุรักษเพื่อการเรียนรู้ และสร้างสะพานบอร์ดเวย์ไม่มี ทีมจึงได้
มีการประชุมกัน และเชิญคณะครูรวมทั้งผู้นำชุมชนในการหาแนวทางในการหางบประมาณ ผลก็คือ
ทางคณะครูบอกว่าถ้าไม่มีงบประมาณ ก็ต้องช่วยกันคนละไม้คนละมือ ใครมีอะไรก็ช่วยกันบริจาค
โดยมี ชาวบ้านร่วมบริจาคเงิน 600 บาทและนำข้าวสารอาหารแห้งมาร่วมกันทำ แม่ค้าขายผักใน
ตลาดนัดบริจาค 150 บาท มีผู้บริจาคเงินซื้ออุปกรณ์ทำศาลา 100 บาท และซื้อน้ำหวาน 100 บาท
นำเงินที่ได้ทั้งหมดมาซื้อตะปู กับอาหาร

หลังจากนั้นได้มีการประชุมอีกครั้งหนึ่งในการตัดไม้มาทำสะพานและศาลา ในการตัดไม้ได้มีมติในที่ประชุมคือ คณะกรรมการป่าชุมชนร่วมกับทีมวิจัยช่วยกันตัดไม้ และกำหนดวันเวลาในการทำสะพานและศาลา ในวันทำศาลาและสะพานทีมได้เชิญเจ้าหน้าที่พัฒนาป่าชายเลนที่ 36 พร้อมผู้ใหญ่บ้านคลองลิติ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และคณะครูจากโรงเรียนบ้านสาครวิทยา และบ้านสาครใต้ นักเรียนจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนพร้อมพี่น้องชุมชนคลองลิติเป็นสักขีพยาน ส่วนกิจกรรมในการสร้างศาลาและสะพานจะมีการทำ 4 ครั้ง ซึ่งดำเนินการไปแล้ว 1 หลัง

ผลต่อการจัดการป่าหามมองเรื่องการจัดการป่า เมื่อก่อนป่าจะถูกจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือว่าผู้ใหญ่หรือกำนันเป็นผู้ดูแลป่า รักษา ห้ามมีการตัดไม้ทำลายแต่เพียงฝ่ายเดียว นอกจากนี้ยังมีการจัดสัมมนาป่า ซึ่งชาวบ้านก็เป็นเพียงลูกจ้างไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการด้วย แต่เมื่อได้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากงานวิจัยทำให้ชุมชนเกิดการตื่นตัว อยากรู้ อยากเห็น อยากเป็นเจ้าของภาพกระตือรือร้นที่จะทำให้สำเร็จลุล่วงจากงานขึ้นแล้วขึ้นเล่า ซึ่งถือเป็นความภาคภูมิใจอย่างยิ่ง

กิจกรรมฟื้นฟูป่า

ในกระบวนการวิจัยทีมวิจัยและชาวบ้านในชุมชนได้ร่วมกันฟื้นฟูป่าชายเลนไปด้วยหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการปล่อยพันธุ์กุ้งกุลาดำ จำนวน 3 ครั้ง จำนวน 1.5 ล้านตัวและปลูกพันธุ์กล้าไม้ 2 ครั้ง ในช่วงที่มีการทำวิจัย จากกิจกรรมฟื้นฟูทางเจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งสตูลและเจ้าหน้าที่พัฒนาป่าชายเลนที่ 36 ได้ให้ความสำคัญ ซึ่งได้สนับสนุนพันธุ์สัตว์น้ำและพันธุ์ไม้ป่าชายเลนตามที่คณะกรรมการป่าชายเลนชุมชนเสนอขอไปและได้รับการสนับสนุนผ่านทางชมรมชาวประมงพื้นบ้าน จ.สตูล

ร่วมปลูกป่าชายเลน ที่เกาะแมว

ปลูกพันธุ์กล้าไม้จำนวน 2 ครั้งในพื้นที่ 680 ไร่ เริ่มฟื้นฟูตั้งแต่ปี 2543 โดยในช่วงการทำวิจัยมีการปลูกพันธุ์กล้าไม้ จำนวน 2 ครั้งคือ

ครั้งที่ 1 วันที่ 26 เมษายน 2547 ณ เกาะแมว ทีมวิจัยได้ทดลองปลูกป่ากับพี่น้องชุมชนคลองลิติโดยมีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 45 คน ทีมวิจัย 5 คน ปลัดอำเภอท่าแพ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้าน

ตะลึงโล่ พร้อมนักศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณ 15 คนเยาวชน 12 คนพี่น้องคลองลิตีพร้อมผู้ประสานงานสกว. 13 คน มีพันธุ์ไม้ 3 ชนิดคือ ต้นปาด ต้นปี่ปี่ ต้นพังกาใหญ่ ปรากฏว่าในระยะ 1 เดือน พันธุ์ไม้ที่ปลูกเริ่มแตกใบ แต่ปรากฏว่าถูกปูบางชนิด กินใบจนหมด และหอยตัวเล็กได้เกาะที่พันธุ์กล้าไม้ จนมันรับน้ำหนักไม่ไหว และถูกกระแสน้ำที่ไหลขึ้น และไหลลงจนมันล้มลงกลายเป็นโคลนในที่สุด

ครั้งที่ 2 วันที่ 9 ธันวาคม 2547 มีการปลูกพันธุ์กล้าไม้จำนวน 2,000 ต้นที่บริเวณท่าเรือคลองลิตีโดย ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลสาคร ซึ่งมีชาวบ้านคลองลิตี และชุมชนใกล้เคียงเข้าร่วมจำนวน 100 คน

โครงการฟื้นฟูในพื้นที่ป่าชายเลนบ้านคลองลิตี

โครงการที่ 1 จากสาครไปยังคลองลิตี จำนวน 900 ไร่ เริ่มโครงการเมื่อปี 2537 ระยะเวลา 10 ปี

โครงการที่ 2 จากคลองลิตีไปยังคลองสับเล้ง (แนวบนติดกับพื้นที่นา จำนวน 720 ไร่ เริ่มโครงการเมื่อปี 2545 ระยะเวลา 10 ปี)

โครงการที่ 3 จากคลองท่าจีน จำนวน 220 ไร่ เริ่มโครงการเมื่อปี 2546 ระยะเวลา 10 ปี ในโครงการฟื้นฟูของกรมป่าไม้ชาวบ้านคลองลิตีจะรับจ้างสาบป่า และปลูกป่า

ผลที่ได้จากกิจกรรมการจัดการ และฟื้นฟูป่า

เกิดกลุ่ม ที่มาดูแล ช่วยกันจัดการป่าอย่างชัดเจน ซึ่งได้ช่วยกันวางกฎระเบียบเพื่อการจัดการด้วยเช่นกัน ดังนี้

ผลที่ได้จากการแบ่งโซนป่า การทำป้ายติดแปลงเขตป่าเพื่อต้องการให้รู้แต่ละเขตป่าทั้งคนในชุมชนและคนภายนอกพื้นที่ แต่ละแปลงเขตมีการกำหนด รับผิดชอบการใช้กฎระเบียบการใช้ผลประโยชน์จากป่าร่วมกันผลที่ได้จากการจัดการป่าคือการทำให้เกิดความร่วมมือ

ผลต่อชุมชนคลองลิตี

ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน มีจิตสำนึก รู้จักคุณค่าการดูแลป่าแบบยั่งยืน เป็นการลดปัญหาการตัดฟันทำป่าชุมชน และไม่ควรใช้ประโยชน์จากไม้อย่างเดียว เราต้องมีการจัดการป่าพร้อมกันไปด้วย เป็นการระดมทุนในการใช้ผลประโยชน์จากป่า

ผลที่ได้จากการวางแผน การจัดการป่า ได้ขบวนการแนวร่วมของคนในชุมชน และหน่วยงานของรัฐ เอกชน โรงเรียน ทำให้ได้ร่วมทำกิจกรรมที่ทางทีมวิจัยได้กำหนดวางแผน เช่น การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ปลูกป่าเกาะแมว ผลที่เกิดขึ้นจึงเป็นคุณค่าจากการจัดการป่าชายเลน

ผลต่อทีมวิจัย

สามารถหาพันธุ์สัตว์น้ำมาปล่อยเพื่อการเพิ่มรายได้กับอาชีพของคนในชุมชน
กิจกรรมที่ 8. นำเสนอผลการวิจัยให้กับชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในวันที่ 7 มีนาคม 2548 ณ แหล่งเรียนรู้ป่าชายเลนบ้านคลองลัดดี หมู่ที่ 3 ตำบลสาคร อำเภอกำแพง จังหวัดสตูล ภายใต้ชื่องานเวที " มอแกนวิจัยท้องถิ่นกับการจัดการป่าชายเลนบ้านคลองลัดดี "

เป็นกิจกรรมสุดท้ายที่ทีมวิจัยได้จัดเวทีนำเสนอ ผลงานวิจัยท้องถิ่น ชื่อเวที "โครงการมอแกนวิจัยท้องถิ่นกับการจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านคลองลัดดี " ซึ่งก่อนหน้านั้น ทีมวิจัยได้ปรึกษากันว่า จะทำอย่างไรต่อ ในการเชิญหน่วยงานต่างๆ รวมถึงพี่น้องเครือข่ายป่าชุมชนแต่ละแห่ง คุณสมพงษ์ผู้ประสานงานสกว. บอกว่าเราจะเชิญใครมาเป็นประธาน การเปิดงาน ทีมวิจัยและสมาชิกปรึกษากันว่า น่าจะเชิญท่านผู้ว่าราชการจังหวัดสตูลมาเป็นผู้เปิด ทางผู้ประสานได้บอกให้ทีมช่วยร่างหนังสือเชิญ หลังจากนั้นได้ประชุมอีกหลายครั้ง ในการเตรียมงานนำเสนอผลงานวิจัย มีการประชุมในการแบ่งหน้าที่ทีม และสมาชิก คณะกรรมการป่าชุมชนในการทำงานด้านต่างๆ มีการแบ่งหน้าที่กัน แต่ละคน

โดยก่อนหน้านี ทีมวิจัยได้กำหนดจัดงานในวันที่ 3 มีนาคม 2548 แต่หลังจากนั้นทีมวิจัยและคณะกรรมการป่าพร้อมทั้งผู้ประสานงานวิจัยสกว. สตูล ได้เดินทางไปพบนายมานิต วัฒนเสน ผู้ว่าราชการจังหวัดสตูลที่ศาลากลางจังหวัดในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2548 เข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อขอความร่วมมือจากท่านเชิญมาเป็นประธานในพิธีเปิดป้ายในงานวันดังกล่าว ซึ่งทางผู้ว่าราชการจังหวัดสตูลให้การตกลง โดยท่านไม่ว่างในวันที่ 3 เนื่องจากติดภารกิจ จึงขอเปลี่ยนเป็นวันที่ 7 มีนาคม 2548 แทน ซึ่งในวันนั้นทีมวิจัยได้นำหนังสือเชิญหัวหน้าส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาร่วมงาน และร่วมเสวนา ประกอบด้วย พัฒนาชุมชนจังหวัด ป่าไม้จังหวัด ประมงจังหวัด ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน สถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 36 ศูนย์วิจัยเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ องค์การบริหารส่วนจังหวัด นายอำเภอกำแพง องค์การบริหารส่วนตำบลสาคร ชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดสตูล คณะครูโรงเรียนต่างๆ ในตำบลสาคร นักเรียน เยาวชน และสื่อมวลชน รวมทั้งผู้เข้าร่วมในชุมชน ต่างชุมชน ตลอดจนหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องต่างๆ จำนวน 500 กว่าคน

เมื่อกลับจากศาลากลางจังหวัดแล้ว ทีมได้เตรียมสถานที่ เตรียมเวที ทั้งเรื่องการจัดทำบอร์ดนิทรรศการ การทำแผ่นปลิว เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในการจัดงาน ตลอดจนเตรียมเอกสาร แผ่น

พับ เพื่อแจกในงาน หลังจากนั้นทีมได้มีการแบ่งหน้าที่กัน เกี่ยวกับประเด็นการพูด รายงานความเป็นมาของการวิจัยต่อหน้าผู้ว่าราชการจังหวัดอีกด้วย มีการซ้อมพูดต่อหน้าแขกมาก ๆ กลัวว่าเวลาถึงวันงานทีมวิจัยจะพูดไม่ได้ ซึ่งซ้อมกันหลายวัน

ในวันงาน ทีมวิจัยได้จัดเวทีนำเสนอ ได้เชิญ หน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน ร่วมกับพี่น้องเครือข่ายป้าชุมชน พร้อมด้วยชมรมประมงพื้นบ้าน และเป็นที่น่ายินดีอีกอย่างก็คือ ทีมได้ทราบว่าทีมจากจังหวัดสมุทรสาคร สนใจโครงการของคลองลัดดี และเข้ารับฟังการบรรยายของทีม และต้องขอบคุณเจ้าหน้าที่สกว.ภาคที่เดินทางล่วงหน้าจากจังหวัดเชียงใหม่ที่ มาก่อนงานล่วงหน้า 1 วัน และ

ทีมวิจัยบอกเล่า ที่มาเกี่ยวกับ
กระบวนการทำวิจัยป้าชายเลน
ต่อชุมชน หน่วยงานของรัฐ
และเอกชนในวันปิดโครงการ

ร่วมรับฟังการบรรยายของทีมในวันที่ 7 มีนาคม 2548 ตามกำหนดการของงาน

กำหนดการเวลา 10.05 น. นายมานิต วัฒนเสน ผู้ว่าราชการจังหวัดสตูลประธานในพิธีเดินทางมาถึง ป้าชายเลนชุมชนบ้านคลองลัดดี และร่วมเปิดป้ายศูนย์เรียนรู้ป้าชายเลนชุมชน พร้อมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำและร่วมรับฟังรายงานการดำเนินงาน โครงการ ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนชุมชนบ้านคลองลัดดีได้กล่าวรายงานต้อนรับโดย นายสมพงษ์ หลีเคราะห์ผู้ประสานวิจัย สกว. จังหวัดสตูล พร้อมรายงานความเป็นมาของงานวิจัย แนะนำโครงการที่เกิดขึ้นในจังหวัดสตูล โดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) อย่างย่อๆ จากนั้นก็ให้เป็นภาระหน้าที่ของทีมวิจัย ด้วยการผลักดันเล่าที่แต่ละคน เริ่มตั้งแต่นายพล ชะมัดพงศ์ แนะนำทีมวิจัย เกริ่นนำว่าในอดีตชุมชนที่ผ่านมาในลำคลอง ป้าชายเลน มีความอุดมสมบูรณ์ แต่ยุคในปัจจุบันกลับไม่เหมือนในอดีต จึงเกิดการคิดที่จะทำให้อุดมกลับมาเหมือนเดิม จากนั้นได้เชิญนายดาด ชาลูเด็น หัวหน้าโครงการเล่าความเป็นมา เป้าหมายของการทำวิจัย โดยเริ่มจากความต้องการของทีม การมีทีมงาน นายบ่าว ดาวนุ้ย ได้เล่าถึงขั้นตอนการทำวิจัย ศึกษาข้อมูล ประวัติชุมชน ประวัติป่า คลอง การจัดการป่า ต่อจากนั้น นายวัชร ยาวาหาบ ได้เล่าถึงการประชุม การสำรวจ การวิเคราะห์ ข้อมูล

นายหามาดีละ คลองญวน ได้กล่าวในนามของคณะกรรมการป่าชุมชน รายงานการขอทำป่าชุมชน
ระเบียบของกรรมการ การแบ่งโซน ในการบริหาร ซึ่งมีกฎกติกาโดยคนในชุมชนเป็นผู้ช่วยกัน จากนั้น
ให้นายสาหมาด หลังเส้น กล่าวรายงานการประสานงานด้านต่างๆ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงวันที่ปิดโครง
การ จากนั้นนายพล ชะมัดพงศ์ ได้กล่าวสรุปงานวิจัยตั้งแต่เริ่มทำ ในการพัฒนาจิตวิทยาการวิจัย
ตลอดจนการอนุมัติงบประมาณ การศึกษาขั้นตอน และกิจกรรมที่ทำ ปัญหาอุปสรรคในการทำงาน

เมื่อทีมวิจัยกล่าวรายงานขั้นตอนความเป็นมาของการทำวิจัยเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ประสาน
งานวิจัยสว. สตูลได้เชิญท่านผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล ในฐานะประธานของงาน ได้ให้โอวาทแก่ทีม
วิจัยและคณะกรรมการป่าชุมชนตลอดจนชาวบ้านคลองลิตี และผู้มาร่วมงาน โดยกล่าวว่า " นับเป็น
สิ่งที่ดีที่คนในชุมชนมีความคิดที่อยากจะให้ชุมชน อยู่อย่างยั่งยืนคู่กับป่าชายเลน ตลอดจนขบวนการ
เรียนรู้ของคนในชุมชน และเด็กเยาวชนได้สืบทอดเจตนารมณ์ โครงการเกิดขึ้นจากความรู้สึกการมี
ส่วนร่วมของพวกเราชุมชน และเมื่อมีส่วนร่วมแล้วต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของป่าของเราเอง แต่ก่อน
คิดว่าป่าเป็นของหลวง แล้วไปให้สัมปทาน แต่ที่จริง หลักการพัฒนา มีอยู่ 3-4 เรื่อง ป่านี้ให้คิดว่า เป็น
ป่าของคน หมู่ 2 หมู่ 3 คลองลิตี ถ้าคิดว่าเป็นของเรา ใจจะรักป่า จะไม่ทำลาย แล้วเราต้องมาเป็น
ส่วนร่วมในการพัฒนา ผมอยากให้รัฐเข้ามา 1. ให้งบประมาณ 2. ให้วิชาการ 3. การตัดสินใจของเขา
ที่เขาคิดเอง มันต้องศึกษา วัฒนธรรมของคนในพื้นที่ให้มาก วัฒนธรรมวิถีชีวิตพาไปเท่าไรก็ไปไม่
รอด วันนี้ผมสัญญาว่า จะนั่งฟังทุกเรื่อง และทำความเข้าใจด้วย ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป ผมจะเข้ามาร่วม
ทำงานกับท่านเพราะว่า สตูลมีตัวอย่างหนึ่ง จากที่ทำงานมาไม่มีใครทำงานในหมู่บ้าน มีหลายเรื่อง
ผมได้ฟังออก พอจับความได้ว่า ป่าที่นี่มี 900 กว่าไร่ ป่าชายเลนมีดีมาตั้งแต่สมัยก่อน เราก็ไม่รู้รัฐให้
สัมปทาน ให้พวกนั้นตัดไปขายหมด ตั้งแต่ผมอยู่ทุ่งหว้า ขายกิโลละ 2 บาท คิดดูบางต้นปลูกมา 20
ปี มาขาย 2 บาท สมัยก่อนความผิดพลาดในอดีตเราไม่พูดกันแล้ว เรามาเริ่มปลูกป่ากันใหม่ รักพื้นที่
ที่แห่งนี้เป็นที่บ้านเรา ในหมู่บ้าน นอกจากว่าทรัพยากรเป็นของเรา เรารัก เราหวงแหน เราช่วยกัน
เรื่องนี้เรื่องหนึ่งที่ต้องทำ เรื่องทรัพยากรธรรมชาติ และเรื่องหนึ่งก็คือ เรื่องโครงสร้างพื้นฐาน ถนน หน
ทาง ต้องตั้งงบประมาณไว้ ให้นายอำเภอ ถ้าจำไม่ผิด 20 ล้านไม่รู้อะไร ไม่ อำเภอท่าแพมีถนนหลักๆ 4
สาย "

จากนั้นผู้ประสานงานวิจัยได้กล่าวเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล เปิดป้ายป่าชายเลนชุมชน

บ้านคลองลิตี เยี่ยมชมศาลาเพื่อการเรียนรู้ และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ คือ กุ้งกุลาดำ สำหรับภารกิจของผู้ว่าราชการจังหวัดสตูลก็เป็นอันว่าเสร็จพิธี

หลังจากนั้นได้มีการสัมมนาในหัวข้อ เรื่อง "ความร่วมมือการจัดการป่าชายเลนชุมชน" โดยอาจารย์ สุทธิ สายสุนีย์ ผู้อำนวยการบ้านโรงเรียนบ้านตะโล๊ะไผ่ วิทยาการกระบวนการบนเวที ซึ่งมีผู้ร่วมสัมมนา คือ นายจรงค์ คกระวะ สถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 36 นายสมทบ กรดเต็ม ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดสตูล นางพัชรา แม่เวิระ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งสตูล นายศักดิ์ดา วิชาศิริกุล นายอำเภอท่าแพ นายชินทร์ จิมสะอาด เจ้าหน้าที่บริหารประมงจังหวัดสตูล นายวิเชียร เจ๊ะแอ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสาคร และนายทวีศักดิ์ หวังสบู กรรมการชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดสตูล

นายจรงค์ คกระวะ เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 36 ให้ความคิดเห็นตอบทบาทที่จะช่วยสนับสนุนชาวบ้าน ความเป็นมาของปาลิตี "เมื่อก่อนเป็นป่าใช้สอย สมัยสัมปทานป่าไม้เพราะเป็นข้อตกลงระหว่างรัฐกับผู้รับสัมปทานสำนักงานป่าไม้เขตสงขลา จัดทำการปลูกป่าในพื้นที่นี้ เข้ามาทำงานในพื้นที่เมื่อปี 2545 โดยการเข้ามาประสานงานกับแกนนำ มีการอบรม และปรึกษาหารือว่าจะจัดทำป่าชายเลนชุมชน จึงได้แนะนำว่าต้องมีข้อมูลเรื่องการจัดการป่าชายเลน จึงได้มีการอบรม 3 วันไปดูงานที่บ้านทุ่งตะเชะ จังหวัดตรัง ต่อมาชาวบ้านได้ขอโครงการจากสกว. เพื่อทำวิจัยพื้นฐาน (กฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ จะทำอะไรต้องขออนุญาตจากสำนักงานป่าสงวนแห่งชาติก่อน) แต่เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นประโยชน์ก็ขออนุญาตให้ทำได้โดยไม่ต้องผ่านสำนักงานป่าสงวนแห่งชาติ ป่าสมบูรณ์คือป่าที่มีพันธุ์ไม้หลากหลายและมีสัตว์น้ำอาศัย ตอนนี้มีเครือข่ายช่วยกันรักษาป่าจำนวน 13 หมู่บ้าน คาดว่าปี 2549 จะทำให้ครบ 17 หมู่บ้าน"

นายสมทบ กรดเต็ม ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดสตูล กล่าวว่า "ก่อนอื่นต้องขอขอบคุณ ที่ช่วยกันดูแลป่าชายเลนที่เคยเสื่อมโทรม จนทำให้สภาพป่าเกือบสมบูรณ์ และต้องขอชื่นชมทีมวิจัยที่ทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม ทำให้คนคลองลิตีได้รับรู้ถึงกระบวนการทำวิจัยที่ผ่านมา และต่อไปจะทำอะไรต่อ ป่าชายเลนตามที่ได้ศึกษา เป็นที่อยู่ของสิ่งมีชีวิต เป็นป่าที่แหล่งผลิตโปรตีนที่จะเป็นอาหารที่เป็นลูกโซ่ของสัตว์น้ำและต้นไม้ เป็นเกราะกำบังของภัยธรรมชาติ สิ่งที่ได้รับจากป่าชายเลนใช้ประโยชน์จากไม้ที่ตายแล้ว ทำเฟอร์นิเจอร์โดยทางกสน. จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดฝึกอบรมให้ ทางชุมชนเขียนโครงการ ตอนนี้ได้จัดทำโครงการและอนุมัติโครงการแล้ว อยากให้ทุกคนได้มาเรียนรู้อย่างเต็มที่ตามเวลาที่กำหนด 80 ชั่วโมง และอยากให้คิด และช่วยกันดูแลถึงความยั่งยืนและต่อเนื่อง กสน. สามารถช่วยพัฒนาแหล่งเรียนรู้เรื่องป่าชายเลนของชุมชนได้"

นางพัชรา แม่เวิระเจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งสตูล กล่าวว่า " รู้สึกเป็นเกียรติที่ได้เข้าร่วมเวทีนักวิจัยชาวบ้าน ต้องเริ่มจากความรู้และมีชุมชน การเริ่มงานวิจัยอาจจะเริ่ม

จากเยาวชนก็ได้ เพราะเด็กได้เรียนรู้และร่วมศึกษาในสิ่งที่ลึกๆ อยากให้มันงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง ควรมีการต่อยอดงานวิจัยในประเด็นการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนก็ได้ รู้จักเรื่องป่า รู้จักอนุรักษ์ป่า ชายเลนมากแค่ไหน เป็นเวลา 1 ปีแยกเป็นกลุ่มเพศ แยกเป็นกลุ่มอายุแยกเป็นกลุ่มการศึกษา ทุกอย่างทำวิจัยได้หมดอยู่ที่ว่ามีความตั้งใจแค่ไหน จากวงจรห่วงโซ่อาหารน้องๆ เขาทำได้ดีในเรื่องป่า ชายเลน เรื่องสัตว์น้ำ สัตว์เล็กๆ พวกปูปลา ในชุมชน เราไม่สามารถทดแทนได้ มีทั้งพันธุ์สัตว์บก รวม ทั้งสัตว์น้ำทั้งหลายที่สำคัญเหมือนที่ผ.อ สมภพพูดไว้ ในป่าชายเลนเป็นที่อยู่ของสิ่งมีชีวิตและแหล่ง โปรตีน และมีส่วนประกอบของธรรมชาติเรารู้จักว่าสมบรูณ์เป็นแหล่งโปรตีน เราได้จับปลาจับกุ้ง จับ ปูซึ่งอาศัยอยู่ในป่าชายเลนและเป็นที่เกาะกำบังของคลื่นลมแรงที่เกิดภัยธรรมชาติ

เรามีแนวป่าชายเลนซึ่งภาษาสากลเรียกว่า บัฟเฟอร์โซน (Buffer Zone) เขาเรียกว่าแนว ปะทะซึ่งทำให้เราสามารถผ่านพ้นจากคลื่นแรงๆ หรือพายุได้ เมื่อมีป่าชายเลนอยู่ บางที่เขาก็มีหลัก เกณฑ์ ป่าชายเลนที่จะสมควรสร้างจากแนวชายฝั่งน่าจะประมาณ 75 เมตร จากแนวชายฝั่งมา บริเวณที่อยู่อาศัยแนวกันชนจากคลื่นตรงนี้ไม่ค่อยห่างสักเท่าไร ถ้าเป็นบริเวณคลองที่ใช้เป็น บริเวณสัญจรแนวที่เป็นป่าชายเลน เช่นฝั่งคลอง 20 เมตรเป็นอย่างน้อย แต่ถ้าต่ำกว่านั้นก็ไม่ได้ไม่เป็น ไรคือทำได้ คราวนี้ชุมชนของเรารักษাপ่าชายเลนเป็นมากเกินไปหรือเปล่า

เวลาเป็นภัยธรรมชาติหรือเป็นแนวกันชนสำหรับคลื่นอย่างเดียว ยังเป็นตัวที่กรองของเสีย จากชุมชนด้วยเพราะว่าเวลาที่ชุมชนมีการตั้งถิ่นฐานชุมชนป่าชายเลนยังปล่อยของเสียเช่น พวกผงซัก ฟอกซึ่งมีคราบอาหารที่เยอะอาจจะเยอะเกินไปพอลงไปในบริเวณป่าชายเลนต้นไม้มีการดูดซับเอาไว้ ส่วนหนึ่ง และที่สำคัญหลังจากป่าชายเลนนี้ยังมีรอยต่อจากป่าชายเลนเป็นแหล่งหญ้าทะเลจาก แหล่งหญ้าทะเลเป็นแหล่งปะการัง ตรงนี้คือระบบนิเวศสัมพันธ์ทั้งระบบคือว่า เป็นป่าชายเลนถ้าเรา ปล่อยของเสียลงไปตะกอนก็ลงไปทะเล ถ้าเกิดแหล่งหญ้าทะเลถูกทำลายตะกอนก็จะไปในบริเวณ แนวปะการัง แนวปะการังก็จะเสีย จนกระทั่งด้านการท่องเที่ยวเสียไปหมดคือ ระบบปะการังไม่สวย งามพวกนักท่องเที่ยวก็อาจจะไม่มาเพราะฉะนั้นป่าชายเลนมีผลต่อทะเลต่อชีวิตเรามากมายที่สำคัญ เป็นแหล่งของสัตว์น้ำ

พวกกุ้งพวกปลาถ้าตัวโตๆ จะไปอยู่บริเวณในทะเล ในช่วงที่ปล่อยไข่ พวกไข่มาลอยมาอยู่ บริเวณป่าชายเลนเป็นที่หลบซ่อน และหลบภัย ป่าชายเลนเป็นที่เพาะพันธุ์ลูกปลา อยากให้ทุกคนจง ช่วยกันอนุรักษ์ เริ่มจากครอบครัว ลูกหลานคือเวลาไปไหนก็ไปบางที่อันที่มีประโยชน์ยังทำให้เด็กมี จิตสำนึกในภายหลังได้ ทำให้เขามีความคิดอะไรดีๆ ในที่แบบเราเคยคิดเอาไว้ ไม่อยากให้มีการปิด กันเด็ก อย่างเช่น เมื่อก่อนเราจะทำสีแดงโมเป็นสีเหลืองคุณครูก็จะดี มาจนถึงปัจจุบันแดงโมเราเห็น สีเหลือง แดงโมเป็นลูกกลม หรือมีลูกเหลี่ยมสารพัด เพราะฉะนั้นอยากให้พวกเราเปิดใจให้กว้าง ทำ ใจให้กว้างสำหรับทุกๆ เรื่อง "

นายชนิตร์ จิมสะอาด เจ้าหน้าที่บริหารประมงจังหวัดสตูล กล่าวว่า " จากที่ผมได้ฟังทีมงานวิจัยที่ท่านได้ชี้แจงตอนช่วงเช้า ผมว่าเป็นความคิดที่ดีมาก ก่อนงานขึ้นนี้ถ้าคิดแล้วต้องทำถ้าไม่ทำ

เหมือนสูญเปล่าในฐานะที่ผมเป็นหัวหน้าฝ่ายพัฒนาประมง ผมรับผิดชอบปายายเลนโดยตรงผมเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง แล้วก็มีสำนักงานประมงจังหวัดสตูลก็ได้มีเจ้าหน้าที่อยู่ที่อำเภอท่าแพ เจ้าหน้าที่ศึกษาทำงานในระดับอำเภออยู่แล้ว ผมว่าปายายเลนได้มีผลกระทบต่อพันธุ์สัตว์น้ำในวัยอ่อนจังหวัดสตูลสูญเสียทรัพยากรสัตว์น้ำทางทะเลแม่น้ำลำคลองเป็นเวลานานไม่ถูก เป็นความคิดของคณะกรรมการและพี่น้องคลองลิตีดีใจและยินดีทางสำนักงานประมงจังหวัดคิดมานานแล้วแต่ก็ยังดีเจ้าหน้าที่ได้วิจัยมาก็แล้วก็ได้บอกไว้ว่างานก็จริงงานจะไม่สำเร็จถ้าชาวบ้านไม่ไปหนุนเพราะข้าราชการโยกย้ายอยู่เรื่อยสิ้นปีต้องไปอีก

ต่อไปลูกหลานจะต้องต่อสู้และจะต้องอยู่ต่อไปในอนาคตรุ่นลูกๆหลาน ให้ทำไปตลอดทางจังหวัดพร้อมที่จะเป็นที่ปรึกษาไม่ว่าด้านงบประมาณที่จะขอจากหน่วยเหนือได้จะไม่วางเฉย และที่สำคัญที่สุดจังหวัดสตูลที่มีชายฝั่งทะเลยาว 140 กิโลเมตรตลอดแนวชายฝั่งมีอำเภอเมือง อำเภอท่าแพ อำเภอละงูและอำเภอทุ่งหว้า 4 อำเภอนี้ปายายเลนเต็มหมด ปายายเลนชายฝั่งในเขตระยะ 3,000 เมตร ปัจจุบันจะมีเครื่องมืออวนลาก อวนรุน โพงพาง ปัจจุบันก็ยังมีเพราะมีสาเหตุ ก็มีการทำประมง ชาวบ้านเขารู้กันมานานแล้ว ที่นี้บางที่เครื่องมือมันมาก เพราะชาวบ้านเขาอยู่กัน บางที่เป็นช่วงที่กฎหมายเพิ่งออก เพราะปัจจุบันจำเป็นถ้าใครไม่รักบ้านเราแล้ว เมื่อ

ก่อนเขาวนจะถูกอยู่เรื่อยๆ พอจะมีตัวอย่างของพ่อแม่ ลุงป้าน้าอา ถ้าพ่อแม่ยังใช้เครื่องมืออวนรุน ทำการประมงอยู่ยังใช้เครื่องมือโพงพางซึ่งเป็นเครื่องมือต้องห้าม ผมขออย่าว่าเครื่องมือโพงพางเป็นเครื่องมือต้องห้ามในจังหวัดสตูลนี้ ส่วนอวนรุนให้ทำ แต่มีเขตทางระยะ 3,000 เมตร ส่วนลำเขตห้ามเด็ดขาด "

แต่ตอนนี้ทั้งอวนลากอวนรุน กฎหมายได้ให้อนุญาตใหม่ นอกจากคุณจะไปต่ออนุญาตเฝ้าเองถึงพอมีสิทธิ์ทำได้ ในโอกาสนี้ผมขอให้โครงการนี้อย่าหยุด เดินหน้าไปเรื่อยๆ ไม่ว่าหน่วยงานราช

ช่วงเสวนา มอองงาน
วิจัยท้องถิ่นกับการจัด
การปายายเลนบ้าน
คลองลิตี โดยหน่วย
งานของรัฐ และเอกชน

การต่างๆ ทางผู้ว่าราชการจังหวัดท่านก็บอกว่าช่วยเหลือเต็มที่ไม่ว่าด้านทรัพย์สิน เงินทองขอให้โครงการนี้เดินหน้าต่อไป ท้ายที่สุดทั้งพ่อแม่ลูกหลาน ต้องเอาจริงเอาจังกับเรื่องนี้ถ้าไม่รักบ้านเราแล้วคง

จะไม่มีใครจะมารัก สำหรับผมนี่ก็มาดูแล ผมในฐานะผู้ช่วยประมงจังหวัดสตูลเห็นด้วยอย่างยิ่ง และท่านในระดับภาคคุยให้ท่านทราบ ท่านก็เห็นด้วยอย่างยิ่ง แต่เห็นว่าโครงการนี้ทำมาเยอะ แต่ก็ไม่ได้วันก็หยุดผมก็ขอให้โครงการนี้อ่าหยุดสำหรับผมก็มีแค่นี้ "

นายวิเชียร เจ๊ะแอ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสาคร กล่าวว่า " ผมจะพูดในแนวทางนักการเมือง ไม่พูดในทางวิชาการ ผมไปทัศนศึกษาดูงานผมไปเห็นที่จังหวัดกระบี่ เขาได้ทำป่าชุมชนซึ่งเป็นโครงการนำร่องของอบต. ผมไปเห็นที่นั่นประชาชนเข้าไปชม วันหนึ่งอย่างน้อยที่สุด500คน สูงสุด1,500 คนเขามีรายได้ต่อวันๆละไม่ต่ำกว่า 5,000 บาท 2,000 บาทนั่นคือรายได้ของเขา ผมเห็นสภาพของเขาไม่เหมือนจากสภาพป่าของเรา แต่เขามีพิเศษอยู่อย่างหนึ่งคือเขามีน้ำจืดไหลผ่านที่ป่าชุมชนของเขา ส่วนหนึ่งและมีที่นักท่องเที่ยวทั่วประเทศเขารู้จัก ส่วนหนึ่งของเราผมได้เห็นแนวทางป่าชายเลนหมู่ที่ 3 ของเราได้ทำโครงการได้ของงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ ผมก็ไม่เคยน้อยใจผมจะรวบรวมการทำงานของพี่น้องกลุ่มของหมู่ที่ 3 นำเสนอขึ้นไปของงบประมาณแต่ส่วนหนึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลจะช่วย ตอนนี้ก็มีงบประมาณอยู่ที่จะใช้ประโยชน์ เราทำงาน 3 หมู่บ้านหรือพี่น้องทางกลุ่มของป่าเลนเพราะเสนอโครงการไปที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้

ผมก็บอกพี่น้องว่าที่เราได้ทำทุกสิ่งทุกอย่างให้กับพี่น้องลูกหลานของเราหมู่ที่3 มีการพัฒนาขึ้นมา บางสิ่งบางส่วนของหมู่ที่3 ไม่ว่าจะเป็นทั้งสะพาน ที่พัก แต่เราก็พยายามทำ เราก็ได้ทำกันมาอย่างรวดเร็วมีการกระทบกระทั่งกันมั้งเราก็พยายามทำทุกอย่างเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่พี่น้องของพวกเราทุกท่าน และผมก็ได้คิดว่าจะได้ทำสร้างสะพาน แต่ว่าโครงการนี้ถ้าผมยังอยู่คงจะสำเร็จแน่นอน ผมตั้งใจจะทำให้หมู่ที่ 3 เป็นหมู่บ้านนำร่องของป่าชายเลนส่วนอื่นต้องขอขอบคุณพี่น้องหมู่ที่ 3 ที่ให้ความอบอุ่นผมมาตลอด สำหรับผมก็มีแค่นี้ "

นายทวีศักดิ์ หวังสนุ ขมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดสตูล กล่าวว่า " ผมจะคุยในเรื่องป่าชายเลน คือภาคประชาชนรวมตัวกันจัดตั้งขึ้นในวันที่ 21 พฤศจิกายน 2541 ในเขตอำเภอเมือง อำเภอท่าแพ อำเภอละงู และอำเภอทุ่งหว้าโดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ 1. สภาพคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของพี่น้องชาวประมงพื้นบ้านของพวกเรามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น 2. เป้าหมายร่วมคือการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจัดสรรด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน

เรื่องป่าชายเลนเป็นเป้าหมายหนึ่งของขมรม โดยได้เริ่มเกิดเมื่อวันที่ 26-28 ธันวาคม 2544 โดยได้มีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่องการจัดการป่าชายเลนสมบูรณ์ฯ ที่จังหวัดตรังร่วมกับเครือข่าย และได้มีการนำเสนอข้อมูลแก่รมต.เกษตรคุณประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ หลังจากนั้นก็ได้มีการยกเลิกสัมปทานและชาวบ้านที่อยู่ติดกับป่าได้มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนชุมชนโดยมีองค์กรพันธมิตรได้แก่ โครงการความร่วมมือฯ การจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้และสกว. ทำงานร่วมและเป็นช่องทางให้กับชุมชน ปัญหาสำคัญคือความไม่เข้าใจของชุมชนต้องมีการทำความเข้าใจ พูดคุย

กัน เมื่อถึงวันนี้รู้สึกดีใจที่คลองลัดทำงานออกมาสำเร็จ ท่านอบต.บอกว่าเป็นหมู่บ้านนาร่องใน จังหวัดสตูลเลยทีเดียว ขอเป็นกำลังใจให้พี่น้องชาวบ้านคลองลัด "

อาจารย์สุทธิ สายสุณีย์ วิทยากรกระบวนการบนเวทีกล่าวปิดท้ายเวที โดยกล่าวว่า " วันนี้เป็นการปิดเพื่อเริ่ม ทุกอย่างที่ผ่านมาเป็นการค้นหาและควรเดินต่อ ทุกฝ่ายยินดีเป็นที่ปรึกษาและให้การสนับสนุน เราต้องคิดด้วยตัวเราเอง แล้วเราจะอยู่อย่างมีเกียรติมีศักดิ์ศรี ผมคาดว่าหลังจากนี้จะมีกลุ่มคนมาศึกษาดูงานเราควรยกย่องให้ความร่วมมือกับทีมวิจัยเพื่อชุมชนหมู่บ้านของเราในนามตัวแทนชาวบ้านขอกราบขอบพระคุณทุกหน่วยงานที่มาร่วมเสวนาและให้คำแนะนำ "

กิจกรรมเข้าร่วมรับความรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้นอกเหนือจากการทำงานวิจัย

1. โครงการอบรมราษฎรหลักสูตรเพาะชำกล้าไม้ป่าชายเลน เพื่อการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลน วันที่ 16-18 สิงหาคม 2546 ณ วิทยาลัยการอาชีพละงู อ. ละงู จ. สตูล ทีม 2 คน / อ.ส.ม. 2 คน / พี่น้องชาวบ้าน 26 คน / เยาวชน 10 คน ทั้งหมด 50 คนมีการพูดคุยเรื่องป่าชุมชน มีตัวแทน หรือเป็นวิทยากรเล่าถึงการจัดการป่า หลังจากนั้นได้พาไปศึกษาดูงานบ้านทุ่งตาเซ๊ะ เป็นช่วงการประสานความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ กับชุมชน
2. ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม PAR ณ ห้องแคสเสด มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ซึ่งทีมวิจัยได้นำเสนอกระบวนการทำงาน สิ่งที่เกิดขึ้น
3. เข้าร่วมงาน 10 สกว. ได้เล่าวิธีการทำงาน นำเสนองานวิจัย แลกเปลี่ยน การทำงานงานวิจัยได้มาปรับใช้ในพื้นที่
4. เข้าร่วมอบรมการเขียนรายงานวิจัย ณ เลตริงรีสอร์ท จ.ตรัง ได้ความรู้ ขั้นตอนการบันทึก การเขียนรายงานความก้าวหน้าโครงการ รายงานฉบับสมบูรณ์
5. เข้าอบรมการเขียนรายงาน ณ เทศบาลตำบลกำแพง
6. เข้าร่วมประชุม และนำเสนอการดำเนินกิจกรรมในการประชุมสามัญประจำเดือนชมรมชาวประมงพื้นบ้าน

บทที่ 3

วิถีชุมชนบ้านคลองลี้

สภาพทั่วไป

บ้านคลองลี้เป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดฝั่งทะเลอันดามัน มีลำคลองซึ่งเป็นแหล่งป่าชายเลน ประกอบไปด้วยพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์น้ำ สัตว์บก ปาเป็นหม้อข้าว หม้อแกงของชาวบ้าน เป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน ชาวบ้านประมาณ 90 % ทำอาชีพประมงเป็นอาชีพหลักได้แก่การทำประมงชายฝั่งใช้เครื่องมือประมงแบบพื้นบ้าน ชาวบ้านพึ่งพาอาศัยกัน มีอะไรก็แบ่งกันกิน ประเพณีวัฒนธรรมปฏิบัติตามหลักการศาสนาอิสลาม ประชาชน 100 % ถือศาสนาอิสลาม วิถีชีวิตของคนในชุมชนสัมพันธ์กับชายฝั่ง ลำคลอง การทำมาหากินของชาวบ้าน ใช้ชีวิตเรียบง่าย เลี้ยงครอบครัว โดยอาศัยป่าชายเลน และลำคลอง ชีวิตส่วนหนึ่งของคนคลองลี้จึงผูกพันกับป่าชายเลน และลำคลอง

บ้านคลองลี้ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 ตำบลสาคร อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล เป็นหมู่บ้านที่ติดริมทะเล มีประชากร 715 คน 138 ครัวเรือนแยกเป็นผู้ชาย 374 คน ผู้หญิง 341 คน ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการประมงชายฝั่ง 90 % และประกอบอาชีพทางด้านการเกษตร 10 % เช่นสวนยางขนาดเล็ก และทำนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม

ประวัติชุมชนบ้านคลองลี้

บ้านคลองลี้ เป็นการใช้ชื่อคลองมาเป็นชื่อหมู่บ้าน ในอดีตมีพ่อค้าไม้จากประเทศมาเลเซียมารับซื้อไม้แสม นำเรือเข้ามาในคลองคราวละ 15 วัน ถึง 1 เดือน จนไม้เต็มลำเรือ ซึ่งมีนายท้ายเรือชื่อลี้ก็พักในเรือขณะที่จอดรอในคลอง ชาวบ้านเรียกคลองนั้นติดปากว่า คลองลี้ ต่อมาเปลี่ยนเป็นก็เป็นที่ จึงเป็นชื่อคลองลี้ในปัจจุบัน

เมื่อปี พ.ศ. 2473 ก็ได้มีชาวจีน 2 คนมาจากสตูล ได้เข้ามาอยู่อาศัยในหมู่ที่ 1 บ้านทุ่งรีน ต.สาคร ชื่อ นายหยู และนายหู่ เป็นพี่น้องกัน ได้รู้จักพี่น้องบ้านทุ่งรีนมากขึ้น ทั้งสองพี่น้องก็ได้รวบรวมพี่น้องบ้านทุ่งรีนมาเป็นคนงานของแกในปีนั้นได้จัดทำก่อสร้างหลุมถ่านขึ้น 2 ลูก ชาวบ้านทุ่งรีนเป็นคนงาน เมื่อทำหลุมถ่านเสร็จแล้วนายหยูก็ได้จัดให้คนงานของแกเป็นคนตัดไม้ทำการจับกังต่อไป

ปี พ.ศ. 2475 พี่น้องชาวบ้านทุ่งรีนก็ได้เป็นลูกน้องของเจ้าแก้มอยู่มาตลอด เพราะในยุคนั้นไม่มีอาชีพหลัก นอกจากเป็นคนงาน ค่าตอบแทนไม่มี มีแต่ของแลกเปลี่ยน เช่น ข้าวสาร เสื้อผ้า เท่านั้น พ.ศ. 2478 คนงานได้มากขึ้นเจ้าแก้ม อยู่ในฐานะเป็นชาวจีน ก็ได้ติดต่อเรือสำเภามาจากป็นัง (เป็นเรือใบ)

เมื่อเข้ามาถึงที่โรงถ่าน เรือสำเภาได้เข้ามาอยู่เป็นเวลา 4-5 เดือนกว่าถ่านจะเต็มลำเรือ น้ำหนักทุกของเรือคือน้ำหนักปัจจุบัน 4-5 หมื่นกิโลกรัมต่อหนึ่งลำ เมื่อการงานของเจ้าแก้มยุติขึ้น คนงานก็มากขึ้น หมู่ที่ 2, 3 และ 4 บ้านสาครก็เข้าไปร่วมทำงานด้วย เพราะคนในตำบลสาคร ก็กลายเป็นลูกน้องเจ้าแก้มอยู่ตลอดมา

ในปี พ.ศ. 2488 ก็ได้มีชาวจีนเช่นกัน ได้มาจากป็นังมาซื้อไม้ผ่าซีกและเปลือกไม้แสม ทำให้ชาวบ้านมีงานทำมากขึ้น จนกระทั่งมีชาวจีนมาจากเกาะสาหร่าย มาติดต่อจะซื้อไม้ทำโป๊ะ ชาวจีนคนนี้ชื่อนายหวด เมื่อติดต่อกับชาวบ้านแล้ว การทำงานของชาวบ้านก็มีงานมากขึ้น จนทำให้ป่าไม้เสื่อมโทรมลง สำหรับไม้ใหญ่ส่งไปโรงเลื่อยไม้ และส่งย้ายไปยังหลุมถ่าน และทำไม้ผ่าซีก หรือปอกเปลือกไม้แสม

ในปี พ.ศ. 2491 ได้มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้มาจากทางเรือแจวมาตรวจป่า เมื่อเห็นสภาพป่าเกิดการทำลายลงมากแล้ว ก็เลยจัดให้มีสัมปทานขึ้นมาในปี พ.ศ. 2493 เมื่อมีการจัดการรูปแบบของการสัมปทาน นายหยูก็ขอร้องก็มอบให้ลูกทำงานแทน ลูกของนายหยู ชื่อ นายจาย ก็ไม่ประสานงานต่อนายจายก็ให้คนงานทางด้านโรงเลื่อย ของนายจ้อ ก็ปิดกิจการลงทันที ทางด้านไม้ผ่าซีกหรือเปลือกไม้ก็หยุดลงเหมือนกัน

ปี พ.ศ. 2494 ทำให้พี่น้องชาวบ้าน 4 หมู่บ้าน การตัดไม้เหมือนกับว่าเป็นอาชีพหลักที่ลงทุนน้อย ไม่มีวันยุบ มีกำนันชื่อนายมะแอ บิหลังโหลด ในฐานะเป็นกำนัน เมื่อรู้เรื่องการสัมปทานป่าเกิดขึ้นก็ได้ขอพื้นที่ป่าส่วนหนึ่งให้กับพี่น้องเพื่อให้เป็นป่าใช้สอย โดยเฉพาะ หมู่ที่ 2, 3 จนกระทั่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และเจ้าแก้มจาย กำนันมะแอและได้ตกลงกันเป็นป่าใช้สอยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 จากคลองวาดำ - คลองจีนในอดีต ถัดจากนั้นมีเจ้าแก้ม อีว รับ สัมปทานต่อ ก็ได้ตกลงเรื่องป่าใช้สอยเพียงแค่ คลองวาดำ - ปากคลองลิตี ณ. ปัจจุบันนี้

ในช่วง ปี พ.ศ. 2494 มีกำนันชื่อนายมะแอ บิหลังโหลด ในฐานะเป็นกำนันร่วมกับพี่น้องชาวบ้าน 4 หมู่บ้าน ได้มีการตกลงร่วมกันระหว่างผู้นำในหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และผู้สัมปทานป่า ได้กำหนดพื้นที่ป่าใช้สอยของชาวบ้าน จากคลองสาครถึงคลองลิตีจำนวน 900 ไร่ โดยที่ชาวบ้านหมู่ที่ 2 และ 3 ได้กำหนดกติการ่วมกันว่าห้ามตัดไม้ขาย โดยเฉพาะไม้ 11 (ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 4-5 นิ้ว) และไม้ 14 (ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 6-7 นิ้ว)

การเป็นอยู่พี่น้องชาวบ้านคลองลี้ดี มีการให้เกียรติผู้ใหญ่บ้าน คือมีความรู้สึก มีการเคารพในการปกครองอยู่อย่างฉันท์พี่น้องกัน ไม่มีการก้าวร้าว ไม่มีการลักขโมย ไม่มีการฆ่าฟัน อยู่อย่างแบบญาติมิตร มีอะไรก็แบ่งกันกินกันใช้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันส่วนใหญ่การช่วยทั้งหมดในหมู่บ้านไม่ว่าจะทำเรื่องอะไร ซึ่งเป็นการปกครองของผู้ใหญ่บ้าน

สำหรับผู้ใหญ่บ้านคนแรก นายสมันแขวง อุนเส้น มีลูกบ้าน 6 ครัว นับถือศาสนาอิสลามทั้งหมด ประกอบไปด้วย 1) นายโต๊ะหยิบเต๊ะ หลังกู 2) นายบ่าว เตวโต 3) โต๊ะนาหยัน แควมาลัย 4) นายซูลูเด็น หมัดหลงหา 5) โต๊ะเส้น ยาวาหา 6) นายบ่าวปากคลอง หมัดหลงหา การประกอบอาชีพคือ เจลียวย่างเดียว(หมายถึงไม้ผ่าซีก) ส่วนอีกอาชีพหนึ่งคือการตกปลา แต่ก็ไม่ค่อยมีราคา (ปลา 1 กิโลกรัม มีราคา 50 สตางค์) ได้ปลามากก็ใส่เกลือทำปลาเค็มให้กับพี่น้องข้างบ้าน และยังมีอีกอาชีพก็คือตกปลาในต่อนั้นจะมีขนาด 2 ตัว มีปริมาณเท่ากับ 1 กิโลกรัม ราคา 5 สตางค์

การปกครองของชุมชน

กำนันคนแรกคือนายมาแอ ปิหลังโหลด จากอดีตกำนันเป็นผู้คัดเลือกผู้ใหญ่บ้าน หมายถึงต้องให้กำนันเป็นคนคัดเลือกเพราะว่ากำนันเป็นบุคคลที่มีอำนาจอยู่เหนือคนในชุมชน กำนันคนปัจจุบันคือนายเทียนซื่อ อังโชติพันธ์ สำหรับผู้ใหญ่บ้านคลองลี้ดีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีดังนี้

นายสมันแขวง	อุนเส้น	เมื่อปี พ.ศ. 2476
นายเมาะ	หมัดหลงหา	เมื่อปี พ.ศ. 2488
นายอิด	เปียเหล	เมื่อปี พ.ศ. 2497
นายมิ	อุนเส้น	เมื่อปี พ.ศ. 2502
นายกันเจ	สาหมัด	เมื่อปี พ.ศ. 2514
นายสุเทพ	เปียเหล	เมื่อปี พ.ศ. 2534 – ปัจจุบัน

สมาชิกสภาตำบล หรือ สต. มีนายแม๊ะ หาดปาหยัง

สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีทั้งหมด 2 สมัยๆละ 2 คน

สมัยที่ 1 นายเจ้ม บายศรี กับนายมอแทน ถิ่นกาแบง

สมัยที่ 2 นายจันงค์ ลารีนู กับนายสาเหริน สาเวราซ

ที่ตั้ง

บ้านคลองลี้ดี หมู่ที่ 3 ตำบลสาคร อำเภอกาบัง จังหวัดสตูล ห่างจากตัวเมืองสตูลประมาณ 58 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอลงประมาน 25 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 4.95 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,099 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จด	หมู่ที่ 4 บ้านสาครเหนือ
ทิศใต้	จด	ทะเลอันดามัน

การคมนาคม

มี 2 เส้นทางคือทางบก มีเส้นทางหลวงสตูล ละงูตัดผ่าน การเดินทางมีถนนเข้าซอยถนนลาดยางจากห้วยไทรสู่ตำบลสาคร ระยะทางเข้าหมู่บ้าน 20 กิโลเมตรเป็นผ่านหมู่ที่ 10 ตำบลละงู หมู่ที่ 7 ,6,5,4,2 ตำบลสาครโดยหมู่บ้านคลองลิตี หมู่ที่3 เป็นหมู่บ้านสุดท้ายตามเส้นทางถนนลาดยาง

เส้นทางน้ำมี 5 เส้นทาง คือ1.จาก คลองลิตี ไป พุ่งรินใช้เรือเป็นพาหนะ ระยะทางไปกลับ ประมาณ1,000เมตร 2.จากคลองลิตีไปตันยงอุมา ระยะทาง 500 เมตร 3.จากคลองลิตีไปตันยงกลิ้ง ระยะทาง 1,000 เมตร 4. จากคลองลิตีไปเกาะสาหร่ายระยะทาง 1,700 เมตร 5. จากคลองลิตีไปเกาะสาหร่ายใหญ่ ระยะทาง 2,000 เมตร

ลักษณะภูมิศาสตร์

บ้านคลองลิตีมีลักษณะเป็นวงแหวนที่อยู่ติดกับหมู่ที่ 2 บ้านสาคร และหมู่ที่ 4 บ้านสาครเหนือ พื้นที่ระหว่างหมู่ที่ 2,3,4 ตรงกลางเป็นควน (เนิน) สูง ลักษณะของควนพื้นลาดลงมาเป็นพื้นที่เพื่อทั้งสองหมู่บ้านจึงอยู่ตามบริเวณที่ลาดตีนควนลงไปสู่ป่าโกงกางและชายทะเล พื้นที่ส่วนใหญ่จะปลูกยางพารา พื้นที่นา และป่าชายเลน

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

ชาวบ้านริเริ่มมีความคิดชักชวนกันเป็นกลุ่มตัดไม้ไปยกบ้าน (กระต๊อบ) อยู่ตามบริเวณที่ลาดตีนควนชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินจะอยู่ตามคลองต่าง ๆ มีอาชีพตัดไม้โกงกางเข้าหลุมถ่านปลุกบ้านอยู่ตามลำคลองเช่น คลองตามแม่ คลองพลายใหญ่ คลองลิตี คลองจีน จนไปถึงคลองบุญเหรา คลองสูงบังเล็ก คลองสูงบังใหญ่ (การอยู่ตามคลองเรียกว่า บากันคือ สถานที่ตั้งไม้หลาของเจ้าแก่หลุมถ่าน) ปัจจุบันบ้านเรือนของชุมชนเป็นการยกเรือนตามแบบยุโรป บางส่วนก็มีเค้าโครงบ้านเรือนแบบทรงไทย หลังคามุงกระเบื้อง และมุงจาก การสร้างรูปแบบบ้าน(แปลนบ้าน) ต้องทำตามท้องที่การบริหารส่วนตำบลกำหนด โดยชาวบ้านมีสิทธิ์เลือกรูปแบบเอง

การประกอบอาชีพของคนในชุมชน

เป็นหมู่บ้านที่ติดกับริมทะเลอ่าวอันดามัน ความอุดมสมบูรณ์ทางด้านป่าไม้ พันธุ์สัตว์น้ำ พันธุ์สัตว์บก เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา และอื่น ๆ การประกอบอาชีพจึงมีความหลากหลายภายในหมู่บ้าน ประกอบอาชีพประมง 90 % ในอดีตชาวบ้านมีอาชีพ ตัดไม้ให้กับหลุมถ่าน ทำงานกับโรงเลื่อย ซึ่งเป็นอาชีพของพี่น้องชาวบ้าน หมู่ที่ 1 จนถึงหมู่ที่ 4 ปัจจุบันได้มีการยกเลิกการทำอาชีพนี้ ด้วยการยุบการสัมปทานป่า

อาชีพเบ็ดราไว ที่ใช้ตาเบ็ดเบอร์ 5 หรือ เบอร์ 6 นำมาผูกกับสังกะสี เบอร์ 200 แล้วนำมาผูกกับเชือกเป็นอาชีพที่ใช้เรือส่วนตัวลำละ 1-2 คน

รungskเคย (กุ้งที่ทำกะปิ) ใช้ต้นไม้ไผ่เป็นคันรูน 2 คัน แล้วเย็บผ้าซีตริง ให้เป็นปีกผูกกับคันรูน แล้วใช้ผูกกับหัวเรือ เวลารunkก็ใช้คนเดินรูน ไม่ใช่เครื่องยนต์ ปัจจุบันมีการรunkด้วยเครื่องยนต์ แต่ต้องหยุดเพราะเข้าค่ายอวนรunkถือว่าผิดกฎหมาย จึงรunkกลับรunkตามแบบเดิม

ตัดไม้หลา ให้กับเจ้าแห่งหลุมถ่านและตกปลา โพงหาง โป๊ะเล็ก

กริดยาง จะเป็นอาชีพที่ทำกันส่วนใหญ่ทั้งที่มีสวดยางเป็นของตัวเอง และรับจ้างกริด

ยาง

รับจ้าง เป็นลูกจ้างเรืออวน ขั้บรถบรรทุก ก่อสร้าง จะรับเหมาก่อสร้างบ้านให้กับคนในหมู่บ้านและคนนอกหมู่บ้าน ข้าราชการ สำหรับอาชีพทั่วไป ก็จะมีขายเสื้อผ้า บางครัวเรือนจะมีอาชีพ เช่น เลี้ยงปลาเก๋ในกะชัง เลี้ยงปูนิ่ม ทำขนมขาย

การศึกษา

การศึกษาในชุมชน มีโรงเรียนประถมศึกษาอยู่ 1 แห่ง มีศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ 1 แห่ง มีศูนย์อบรมจริยธรรมอิสลามประจำมัสยิด 1 แห่ง มีมัสยิด 2 แห่ง ซึ่งเป็นศูนย์กลางในการยกระดับการพัฒนาจิตใจของคนในชุมชน ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และบางส่วนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 6 และปริญญาตรี บางส่วนเรียนควบคู่ไปกับศาสนาอิสลามเยาวชนเมื่อเรียนจบประถมศึกษา มักจะไปศึกษาต่อในโรงเรียนมัธยมของตำบลส่วนหนึ่งเรียนต่อโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดและต่างจังหวัด คือจังหวัดยะลา สงขลา สุราษฎร์ธานี และกรุงเทพมหานคร

วิถีชีวิตของคนคลองลิตีที่สัมพันธ์กับปายายเลน

ทีมวิจัยได้ศึกษาเรื่องพันธุ์ไม้ในอดีตและได้เชิญคนเฒ่าคนแก่มาพูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่องปายในอดีต โดยในวันนั้นมีนายสาหวาย วิลาวันอดีตเคยเป็นนายหัว (หัวหน้านาน) พันไม้ และนายหยัน ลานมิด นายเด็น ทูมมาลีผู้อาวุโสในหมู่บ้านอดีตเคยเป็นลูกน้องตัดไม้ และเป็นผู้ที่ชำนาญในการตกปูดำ ต่างก็ผลัดกันเล่าเรื่องไม้ในอดีตของชุมชน นายหยัน ได้เล่าให้ฟังว่า ในสมัยก่อนนั้นไม้แต่ละต้นมีขนาดใหญ่โตมาก ต้นหนึ่งใช้เวลาในการโค่นล้ม 6-7 ชั่วโมง พอโค่นลงมาแล้ว บริเวณโคนต้น หรือต่อสามารถตั้งวงกินข้าวกันได้ 4-6 คน

นายสาหวาย วิลาวันผู้อาวุโสในหมู่บ้าน และผู้ชำนาญในการตกปูดำ ได้เล่านิทานในเรื่องไม้ในป่าให้ฟังว่า ในสมัยก่อนไม้โกงกาง (หรือไม้พังกา ภาษาชาวบ้าน) เป็นเพื่อนกับไม้ปี่ปี แต่ไม้โกงกางเป็นไม้ที่อยู่บนดอน (หรือไม้ดอน) ถูกไม้ปี่ปีชักชวนให้ลงไปอยู่ริมทะเล แต่ไม้พังกาว่าไม่ไปกลัวลม ไม้ปี่ปีบอกว่าไม่ต้องกลัว เราจะอยู่ด้านหน้ากำบังลมให้เอง ถึงไม้ปี่ปีจะทำอะไรไม้โกงกางก็ไม่ยอมไป จึงมีการสาบานกันว่าถ้าไม้ปี่ปีผิดคำสาบานขอให้เน่าเปื่อย ปรากฏว่าไม้โกงกางไปอยู่ริมทะเลด้วยความที่เป็นไม้กลัวเรื่องลมพายุไปถึงกัลกรากให้มาก เพราะกลัวลม ซึ่งจะสังเกตได้ว่าไม้โกงกางรากจะมาก ส่วนไม้ปี่ปีพออยู่ได้ไม่นานมีบางต้นที่อยู่บริเวณริมคลองจะไม่ตาย ส่วนต้นที่อยู่ในคลองส่วนมากจะตายก่อนต้นที่อยู่ริมทะเล และต้นที่อยู่ในคลองส่วนมากก็จะเน่าเปื่อยเป็นส่วนใหญ่ซึ่งแตกต่างจากต้นที่อยู่ริมทะเล

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานที่สอนให้กับลูกหลานหรือวิธีการบอกเล่าถึงธรรมชาติของต้นไม้ปี่ปีบริเวณรอบนอกของปายเรื่องการพูดจาวาอย่าเป็นคนโกหก และอย่าเป็นคนที่ชอบสาบาน จากคนแก่อย่างอู้นันได้เล่าให้ฟังในการตัดไม้แต่ละครั้งต้องทำนั้งร้านในการตัด ต่อไม่สามารถนั่งตั้งวงกินข้าวได้ถึง 4-6 คน

จากการที่ทีมวิจัยได้ออกสัมภาษณ์ศึกษาข้อมูลเรื่องพันธุ์ไม้ ทำให้ทีมวิจัยได้ทราบเรื่องราวของชุมชนในอดีต ได้รู้ว่าไม้ในป่าชุมชนแต่ก่อนมีความใหญ่โตมาก ถ้าจะสร้างบ้านสักหลัง เพียงแค่ตัด 1-2 ต้นก็ไม้ครบในการสร้างบ้าน แต่ถ้าเรามองถึงปัจจุบันก็จะทราบถึงความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจน เพราะถ้าจะตัดไม้ ทำคอกแพะ หรือเล้าเป็ด เล้าไก่ เราใช้ไม้ถึง 50 ต้น เพราะว่าไม้ในปายายเลนมีขนาดเล็กงโตไม่ทันใช้ และไม้บางชนิดก็ใกล้สูญพันธุ์โดยเฉพาะไม้โตดและไม้ตะบูนดำซึ่งชาวบ้านส่วนมากนิยมมาสร้างบ้านเพราะมีขนาดใหญ่โตมาก

หลังจากได้สอบถามชาวชุมชนคลองลิตี ทุกคนเฒ่า คนแก่ถึงเรื่องปายายเลน ตลอดจนพันธุ์สัตว์น้ำและพันธุ์สัตว์บกจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้มีคนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟังว่าในสมัยก่อน พันธุ์สัตว์น้ำจำพวกหอย ปู ปลา กุ้งมีมากในลำคลอง พันธุ์สัตว์น้ำแต่ละชนิดมีขนาดใหญ่โตมาก เป็นจำพวกปลาตัวหนึ่งประมาณ 1-2 กิโลกรัม ต่อตัวถ้าเปรียบเทียบกับปัจจุบันจะมีขนาดแตกต่างกันมากมาย ปู

ดำปัจจุบันตัวขนาด 1 กิโลกรัมนั้นหายากมากสูงสุดก็ขนาดมีน้ำหนัก 5 – 7 กรัม เปรียบเทียบกับสมัยก่อนที่มีปลาไม่ใหญ่โตมากมาย จำนวนพันธุ์สัตว์น้ำต่างๆ ก็มีความใหญ่โตมาก

นายหยัน และนายสาหวายผู้อาวุโสในหมู่บ้าน และเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการตกปูดำได้เล่าให้ฟังว่าที่คลองปูเลาในสมัยก่อนมีปลา และปูมากโดยเฉพาะปูดำในช่วงเวลาที่น้ำลง ชาวบ้านแจวเรือไม่ได้ เดินจูงเรือไปตามลำคลองถูกปูดำหนีบเท้ากันหลายคน ซึ่งเป็นที่พิสูจน์ให้เห็นว่าเมื่อปามาก สัตว์น้ำก็มากขึ้น หอยตาแดงจะมีมากทุกคลอง ปัจจุบันมีมากที่สุดคือคลองปูเหว เพราะคลองนี้เป็นคลองใหญ่ มันชอบเกาะที่ต้นแกมกุ่มหอม และต้นร้อย (ต้นถั่วขาว)

นายสาหวายได้เล่าให้ฟังว่าในสมัยก่อนจะลงไปจับปลาบริเวณในคลอง จะมีวังปลาต่างๆ มากมาย อย่างเช่น ถ้าอยากกินปลามิสังใหญ่ (ปลาตุ๊กทะเล) ต้องไปวังนั้น (หมายถึงแอ่งน้ำ ชาวบ้านจะรู้เพราะตกเป็นประจำ ปลามิสังจะอาศัยอยู่ตามซอกไม้ ตามแอ่งที่มีน้ำขัง ตามซอกไม้ผุ ตามหลักโพงพาง และอยู่กันเป็นกลุ่มมันจึงไม่ว่ายเพ่นพ่าน

สมัยก่อนชาวบ้านนิยมตกกันตัวหนึ่งหนักประมาณ 1 กิโลกรัม แต่ปัจจุบัน ตัวเล็กลง พอชาวบ้านไปตกอีกได้ปลามิสัง จึงเรียกว่าวังปลามิสัง) อยากกินปลาตุ๊ก (ประเภทเดียวกับปลากดแต่ปลาตุ๊กเล็กกว่า) ปลากะพงต้องไปวังโน้น (หมายถึงวังหรือแอ่งที่เคยตกปลาเป็นประจำ) และปลาก็กินง่าย ถ้าอยากกินแกงส้มปลากะบอกให้คนที่อยู่ทางบ้านตำพริกแกงไว้ ออกไปจับปลาไม่ถึงครึ่งชั่วโมงก็ได้ปลากลับมาทำแกงทำกับข้าวได้เลย หอยตาแดงจะมีมากทุกคลอง

สัตว์น้ำ เมื่อก่อนการจับสัตว์น้ำ เช่น ปูดำ ใช้เชือกหวายลิงผูกใส่ไม้ไผ่ตาย สามารถจับปูดำได้หรือเดินในคลองปูหนีบเท้า สมัยก่อนการจับสัตว์น้ำได้มากแต่กลับขายไม่ได้ ได้สัตว์น้ำมาก็จะแบ่งปันกันเสียมากกว่า สัตว์น้ำได้มาก็ไม่มีตลาดรับซื้อพร้อมกับการคมนาคมไม่ค่อยสะดวกการเดินทางต้องใช้เรือเป็นปัจจัยหลัก เรือก็ต้องแจวไป หรือไม่ก็แล่นใบ เพราะยังไม่มีเครื่องยนต์

หลังจากนั้นเราได้สอบถามถึงเรื่องสัตว์บกจำพวกนกกลิ้งค้าง และอื่นๆ ชาวบ้านได้เล่าให้ฟังว่าในสมัยก่อนที่ชุมชนคลองลิดมีสัตว์มากมาย อาทิ เสือ กระเจง โดยเฉพาะหมูป่ามีมาก บริเวณท้ายบ้านชาวบ้านต้องช่วยกันทำฟาก (ทำรั้วกัน) กันหมู่บ้านทั้งหมดเพื่อป้องกันสัตว์ร้ายต่าง ๆ

โดยเฉพาะหมูป่าชอบเข้าไปกินพืชผัก และลูกยางพารา จนชาวบ้านต้องช่วยกันทำรั้วดักหมูป่า (การทำรั้วดักหมู เรียกว่ากุหลง มีการทำฟากเป็นแนวยาวให้เป็นรูป สามเหลี่ยมปลายฟากที่เป็นสามเหลี่ยมจะขุดหลุมขนาด 4 x 4 เมตร ลึกประมาณ 3-4 เมตร เสร็จแล้วใช้ไม้กลบหลุมให้มิดชิดจากนั้นช่วยกันตีเกราะเคาะไม้ให้หมูวิ่งมาทางฟาก เพื่อบังคับให้หมูตกลงไปในหลุมแล้วชาวบ้านที่นับถือศาสนาพุทธจับไปเป็นอาหาร) ไปขายให้กับคนในเมือง ตัวหนึ่งราคาไม่กี่สิบบาท ในการทำรั้วจับหมูชาวบ้านจะตัดไม้ไผ่มาเลาให้แหลม แล้วปักลงไปในดินทำมุมขนาด 60-70 องศามีความยาวสูงขนาดเท่าหัวเข่า

ทำเป็นคอกให้กว้าง แล้วช่วยกันตีเกราะเคาะไม้ให้หมดใจ วิ่งไปทางแควที่ตักไว้ พอหมูวิ่งไปก็จะถูก
แควที่ปักเอาไว้ แทะตามที่แข่งขาลำตัว และลำคอ

บ้านคลองลิตีมีสัตว์ป่ามาก เมื่อก่อนจะเรียกแถบป่านั้นว่า ป่าแก่ สภาพป่าจะมีป่าบน
บ้าน นาข้าว ป่าโกงกาง สัตว์มีหลายชนิด เช่น หมูป่า ไก่เถื่อน เสือ ซึ่งมันใช้ชีวิตอาศัยวนเวียนกัน
ในป่าที่วุ่นวาย เช่น เมื่อออกจากป่าบนบ้านไปหากินที่ป่าโกงกางก็จะเดินผ่านนาข้าว เวลาออกมาหา
กินที่ป่าบนบ้านก็จะเดินกลับมาทางนาข้าวเช่นเดิม แต่ในปัจจุบัน สัตว์เหล่านี้กลับสูญพันธุ์ไปหมด
แล้ว เพราะที่อยู่อาศัยของมันแต่ก่อน เช่นป่าบนบ้านได้กลายเป็นสวนยางพารา และป่าโกงกางก็มี
สภาพที่เสื่อมโทรม

บทที่ 4

ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านคลองลิตี

การจัดการป่าของรัฐ ในชุมชนคลองลิตีก่อนการทำวิจัย

หน่วยงานที่เข้ามาดูแล จากการบอกของคนแก่ ๆ หน่วยงานหลัก คือ ป่าไม้ การดูแลของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในอดีต ไม่มีการเข้มงวด เนื่องจากผู้คนมีจำนวนน้อย เจ้าหน้าที่ใช้วิธีการกำชับกับผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน ซึ่งเป็นผู้นำที่ชาวบ้านให้ความเคารพ นับถือ และเชื่อฟัง ถ้าตัดไม้ใช้ประโยชน์ของชาวบ้านก็เพียงสร้างบ้าน ทำโป๊ะ ทำนา ทำรั้วบ้าน ทำรั้วนา นอกจากนั้นตัดไม้ขายให้กับเจ้าแก้วขวามาเลเชียยที่นำเรือมารับซื้อ

ในปี 2530 ได้มีความพยายามในการจัดการป่าชายเลนครั้งสำคัญ โดยคณะรัฐมนตรีสมัยนั้นมีมติให้แบ่งเขตการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนทั่วประเทศ เพื่อความสะดวกต่อการจัดการและการใช้ประโยชน์ต่อไป ประเด็นหลักคือการจำแนกพื้นที่ป่าชายเลนเป็น 2 เขต คือ เขตอนุรักษ์ และเขตเศรษฐกิจ มีรายละเอียดดังนี้

1. เขตอนุรักษ์ หมายถึง พื้นที่ป่าชายเลนที่ห้ามไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงใดๆนอกจากจะปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติเพื่อรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ ได้แก่

- 1.1 พื้นที่แหล่งรักษาพันธุ์พืชและสัตว์น้ำที่มีค่าทางเศรษฐกิจ
- 1.2 พื้นที่แหล่งเพาะพันธุ์พืชและสัตว์น้ำ
- 1.3 พื้นที่ที่ง่ายต่อการถูกทำลายและการพังทลายของดิน เช่น หาดทรายและสันทราย, หาดเลน เลนงอก และทรายงอก เกาะ ถ้ำ แนวปะการัง
- 1.4 พื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี
- 1.5 สถานที่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น
- 1.6 เขตอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน แหล่งท่องเที่ยว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่า
- 1.7 พื้นที่ป่าที่มีความเหมาะสมต่อการสงวนไว้เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาวิจัย
- 1.8 พื้นที่ป่าที่สงวนไว้เพื่อเป็นแนวป้องกันลม ป้องกันคลื่นและกระแสน้ำ
- 1.9 พื้นที่ที่อยู่ห่างไม่น้อยกว่า 20 เมตร จากริมฝั่งแม่น้ำลำคลองธรรมชาติ และไม่น้อยกว่า 75 เมตร จากชายฝั่งทะเล

2. เขตเศรษฐกิจ แบ่งออกเป็น 2 เขต ดังนี้

เขตเศรษฐกิจ ก. หมายถึง พื้นที่ป่าชายเลนที่ยอมให้มีการใช้ประโยชน์เฉพาะกิจการค้าป่าไม้ เพื่อผลผลิตที่สม่ำเสมอตามหลักวิชาการกรรมป่าไม้ ได้แก่ พื้นที่ป่าสัมปทาน และป่าโครงการพื้นที่ป่าชายเลนนอกเขตสัมปทานที่เหมาะสมแก่การอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นป่าชุมชน, พื้นที่สวนป่าเพื่อผลผลิตด้านป่าไม้ของรัฐและเอกชน

เขตเศรษฐกิจ ข. หมายถึง พื้นที่ป่าชายเลนที่ยอมให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินและการพัฒนา ด้านอื่นๆแต่ต้องคำนึงถึงผลดีและผลเสียทางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีดังนี้ พื้นที่เกษตรกรรม, พื้นที่อุตสาหกรรม, แหล่งชุมชน, แหล่งการค้า, ท่าเทียบเรือ, พื้นที่อื่นๆ

การจัดการป่าในช่วงสัมปทาน

รัฐได้เอาพื้นที่เศรษฐกิจ ก. ให้เอกชนสัมปทานไม้โดยมีระเบียบดังนี้

1. การกำหนดสัญญาสัมปทานครั้งละ 15 ปี
2. การจัดการสัมปทานแบ่งออกเป็น 15 หมวด การตัดไม้ในป่าที่ละหมวด หมวดละ 1 ปี เมื่อครบ 1 ปี ถ้ายังตัดไม้ในแปลงยังไม่หมด ก็ไม่สามารถตัดไม้ต่อไปได้
3. ผู้รับสัมปทานต้องตัดไม้ในแนวสลับ ทั้งระดับโครงการ ระดับแปลง และระดับแนว โดยให้ตัด 1 แนว กว้าง 40 เมตร และเว้น 1 แนว จำนวน 40 เมตร
4. ผู้รับสัมปทานต้องตัดไม้ทุกขนาด ทุกชนิด ในแต่ละแนวออกให้หมด และนำเศษไม้ ปลายไม้ที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ นำออกให้พ้นบริเวณแนว เพื่อประโยชน์ในการปลูก และบำรุงป่า
5. ต้องมีการฟื้นฟูป่า โดยการปลูกทดแทนตามเงื่อนไขกรรมป่าไม้

เจ้าหน้าที่ป่าไม้มอบอำนาจให้ผู้สัมปทานป่า เป็นผู้จัดการ ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในเรื่องนี้ มีอยู่เรื่องเดียว คือเป็นลูกน้องตัดไม้ให้นายทุน ด้วยเหตุนี้เองพี่น้องคลองลัดก็ได้เป็นลูกน้องการตัดไม้ให้นายทุน พี่น้องคิดอยู่อย่างเดียวคือการลงทุนน้อยยึดเป็นอาชีพ

ต่อมาทางกรมป่าไม้เห็นแล้วว่าป่าถูกทำลายไปมาก พื้นที่ป่าลดน้อย การฟื้นฟูผู้สัมปทานไม่ทันต่อการเจริญเติบโต จึงมีโครงการฟื้นฟูป่าชายเลนขึ้น มีการกันพื้นที่ส่วนหนึ่งจากการสัมปทาน หรือบางพื้นที่เป็นที่ป่าให้สอยเดิมของชาวบ้าน โดยมีระเบียบรองรับ

โครงการฟื้นฟูในพื้นที่ป่าชายเลนบ้านคลองลัด

โครงการที่ 1 จากคลองสาครไปถึงคลองลัด จำนวน 900 ไร่ เริ่มโครงการเมื่อปี 2537 ระยะเวลา 10 ปี

โครงการที่ 2 จากลัดไปถึงคลองสับเล็ก (แนวบนติดกับพื้นที่นา จำนวน 720 ไร่ เริ่มโครงการ 2545 ระยะเวลา 10 ปี

โครงการที่ 3 จากคลองท่าจีนถึงคลองลัด จำนวน 220 ไร่ เริ่มโครงการเมื่อปี 2546 ระยะเวลา 10 ปี

(ในโครงการฟื้นฟูของกรมป่าไม้ชาวบ้านคลองลัดมีบทบาทเป็นผู้รับจ้างถางป่า ปลุกป่า)

ป่าชายเลนบ้านคลองลัด

ปริมาณพื้นที่ป่าชายเลนบ้านคลองลัดมีจำนวน 2,300 ไร่ประกอบด้วย

พื้นที่ป่าคลองพรายใหญ่ถึงคลองพรายเล็ก มีทั้งหมด 130 ไร่

พื้นที่คลองพรายเล็กถึงคลองลัด มีทั้งหมด 170 ไร่

พันธุ์ไม้ ป่าชายเลนบ้านคลองลัด

สภาพของป่ามีพันธุ์ไม้ แสม ถั่วดำ โกงกาง ถั่วเขียว การบูรขาว การบูรดำ ส่วนของไม้ที่มีขนาด 30 นิ้ว 40 นิ้ว อยู่ตรงกลางป่าและบนยอดคลอง ปะปนด้วยไม้ขนาดเล็ก ไม้ที่มีมากคือ ไม้แสม ไม้โกงกาง ไม้ถั่วดำ สภาพป่าเป็นที่โล่ง

พื้นที่ป่าคลองลัดถึงคลองเพี้ยะ มีทั้งหมด 450 ไร่ พื้นที่คลองเพี้ยะถึงคลองท่าจีน มีทั้งหมด 600 ไร่ มีพันธุ์ไม้แสม ไม้โกงกาง ไม้ถั่วดำ ไม้การบูรขาว ไม้การบูรดำ สภาพของพันธุ์ไม้มีขนาด 1 - 28 นิ้ว เป็นส่วนใหญ่

พื้นที่จากคลองโพรงพัง ถึงคลองสับเล็ก ซึ่งเป็นพื้นที่ 220 ไร่ สภาพป่าของแต่ละคลองจะเป็นดังนี้

1. ป่าคลองโพงพาง แถบปากคลองถ้ำ คลองแหลม มีพื้นที่ ประมาณ 170 ไร่ มีไม้แสมและถั่วดำ ที่ขนาดซึ่งเป็นไม้ที่มีขนาด 1 นิ้ว ถึง 6 นิ้ว เป็นส่วนใหญ่ สำหรับกลางป่าจะเป็นไม้ขนาด 3 - 12 นิ้ว

2. ป่าคลองแหลม ถึงคลองบุเหราเล็กและคลองบุเหราใหญ่ มีพื้นที่ประมาณ 250 ไร่ ด้านคลองแหลม มีไม้ถั่วดำ ไปจนถึงยอดคลอง ไม้แสม ไม้การบูนมีอยู่บางส่วน อยู่ในลักษณะ รวมกันไม่มาก ลำคลองบุเหราเล็ก แถบริมปากคลอง เป็นไม้โกงกาง ใบเล็ก และใบใหญ่ ถั่วดำอยู่กลางป่าและยอดคลองคลองบุเหราใหญ่รวมกัน ขนาดของไม้ คลองแหลมมีประมาณ 4-6 นิ้ว, คลองบุเหราเล็ก 4-11 นิ้ว, คลองบุเหราใหญ่ 15-40 นิ้ว เป็นไม้ ปิปี 3-6 นิ้ว เป็นไม้ ถั่วดำ แสม และโกงกาง

3. ป่าคลองบุเหราใหญ่ถึงปากคลองสับลังเล็ก มีเนื้อที่ประมาณ 310 ไร่ ซึ่งหนึ่งเป็นไม้ถั่วดำหนาแน่นและอีกพื้นที่เป็นไม้โกงกางกับถั่วดำอยู่รวมกันแต่เป็นไม้ขนาด 2-12 นิ้ว ป่าทั้งหมดของคลองอยู่ในเกณฑ์ที่ดีไม่ต้องปลูกซ่อมแซมก็ถือว่าพันธุ์ฝักหล่นจากต้นก็สามารถให้ไม้เหล่านี้ขึ้นฟูเองได้เร็วก็เนื่องจากมีไม้หนาแน่นพันธุ์ฝักหล่นจากต้น น้ำไม่สามารถ พาลอยออกไปไหนได้มันจะติดอยู่ในช่วงน้ำลงตามรากไม้โอกาสที่จะแตกหน่อถึง 90 % ส่วน 5% สำหรับฝักที่หล่นในตอนช่วงน้ำมาก น้ำจะพาลอย อีก 2 % ปูเปี้ยวและสัตว์ที่กินราก ที่เริ่มแตกसानในฝัก 3% พักที่หล่นไม่ปักลงบนดิน

การเก็บข้อมูลในพื้นที่ 80 ตารางเมตร มีจำนวน หอย 100 ตัว หมายถึงป่าที่สมบูรณ์ ไม่ใช่ป่าที่เสื่อมโทรม หากใน 1 ไร่ มีหอย 5 ตัว ต้องหาสาเหตุว่าเพราะอะไรที่หอยมีน้อย ซึ่งพอจะสรุปว่ามาจากสาเหตุ 2 ประการที่ทีมวิจัยได้สำรวจพบคือ มีไม้ห่างทำให้เกิดความโล่ง พื้นที่มีไม้่น้อย (หรือว่างเปล่า)

สายพันธุ์ไม้โกงกางของคลองลิติแคระเกลี้ยง เกิดจากการขึ้นของไม้แน่นเกินไป และระยะพื้นที่ปลูกห่างกัน ครึ่งเมตร สภาพป่าที่สมบูรณ์ได้มาตรฐานจะมีระยะห่างของการปลูกประมาณ 1 เมตรครึ่ง ระยะห่างมากไม้สามารถเติบโตได้ดีกว่า ไม้ที่มีลำต้นใหญ่มากในลำคลอง เกิดจากการมีระยะเวลานานที่มนุษย์ไม่ได้เข้าไปตัดมัน

มีการแบ่งชั้นป่าออกเป็น 3 ชั้น คือ

1. ป่าชั้นนอก อยู่ริมทะเล มีพวกไม้โกงกางใบใหญ่ ผสมโกงกางใบเล็ก ไม้ปาด ไม้ปิปี
2. ป่ากลางป่า เป็นป่าผสมระหว่างไม้โกงกางใบเล็ก ไม้แสม ไม้ถั่วดำถั่วขาว ไม้ตะบูนดำ ตะบูนขาว ต้นแกมกุ่ม

3. ป่าพรุ เป็นป่าที่ติดกับที่ดอน เป็นป่าที่น้ำทะเลขึ้นถึง ป่าที่มีจอมปลวกเป็นลูกๆ (ชี้แคว่)

ส่วนความสมบูรณ์ของพันธุ์ไม้โดยสังเกตได้จากปริมาณของหอยที่อยู่ในลำคลองถ้ามีมากกว่า 100 ตัวในจำนวนป่า 1 ไร่แสดงว่า ป่านั้นมีความสมบูรณ์ไม่เสื่อมโทรม แต่ถ้าหากว่าป่านั้นมีหอยน้อยกว่า 5 ตัว แสดงว่าป่าตรงนั้นเกิดจากมีไม้ต่างๆ กันทำให้เกิดความโล่งมีจำนวนไม้ น้อยเป็นป่าที่ไม่สมบูรณ์ซึ่งจะต้องปลูกป่าเพิ่มส่วนป่าของชุมชนคลองลี้ดีจัดอยู่ในจำพวกป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์

และยังได้รู้ว่าหอยตาแดงส่วนใหญ่ชอบเกาะต้นไม้ที่มีลักษณะลื่น เช่นต้นแสม ต้นไทร (ถั่วขาว) ต้นแสมหนูมอ หอยเข็มชอบเกาะที่รากไม้โกงกางใบใหญ่ และตามรากของลำต้น พอน้ำขึ้นมากมันจะได้ตามตัวของต้นไม้ ซึ่งจะสังเกตได้ว่าเมื่อช่วงน้ำขึ้นมันจะได้ขึ้นไปอยู่บนต้นไม้และเราจะรู้ได้ว่าวันนั้นมีน้ำขึ้นอยู่ในช่วงระดับไหน

ผลจากการวัดความสมบูรณ์ของป่า

การวัดสภาพป่าของคลองลี้ดีทำให้ทราบว่า ป่าชายเลนชุมชนบ้านคลองลี้ดีอยู่ในระดับ 60 % โดยไม่ต้องไปปลูกทดแทน ผักที่อยู่ในลำต้นเมื่อถึงเวลามันแก่เต็มที่จะหล่นจากต้น ซึ่งมันสามารถฟื้นฟูด้วยตัวของมันเอง โดยไม่จำเป็นต้องปลูกทดแทน มันก็สามารถฟื้นฟูขึ้นมาได้

การที่คิดว่าป่าที่สมบูรณ์มีปริมาณไม้มาก และถูกตัดไปใช้ดินน้อยคงไม่เป็นไรจากที่วัดความสมบูรณ์ 60%อาจลดลงได้ 40 % เนื่องจากขาดการปลูกทดแทน จึงต้องหามาตรการปลูกป่าเพิ่ม

ชาวบ้านทุกคนที่ลงสำรวจในกิจกรรมครั้งนี้ตื่นเต้นดีใจกันมาก และสนุกกับการได้เรียนรู้ บางพื้นที่ที่ทีมสำรวจได้พบไม้โกงกางมีขนาดใหญ่ที่วัดรอบลำต้นขนาด 40 นิ้ว บางต้นขนาด 30 นิ้ว

คลองต่างๆ ในชุมชนคลองลี้ดี

ในชุมชนบ้านคลองลี้ดีมีคลองที่ชาวบ้านประกอบอาชีพประมง ซึ่งเป็นหัวใจหลักของคนในชุมชนในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์น้ำต่างๆที่อยู่ในคลองจากคำบอกเล่าของนายสาหวาย นายเด็น นายหยัน ผู้อาวุโสในหมู่บ้านและชาวบ้านในชุมชนอีกหลายคนได้เล่าให้ฟังว่า ในคลองมีปูดำมากมายนัก ชาวบ้านออกทำมาหากินในช่วงน้ำมากบางครั้งเดินลงจากเรือเท้าเหยียบไม่ถึงดินก็ถูกปูหนีบเท้า ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ และด้านเครื่องมือก็ยังไม่มี มีเพียงการใช้เชือกมัดหัวไก่ หรือว่าปลาหย่อนลงไปในน้ำ เป็นเหยื่อในการจับปู หลังจากนั้นก็ใช้สวิงจับขึ้นมา ใช้เวลาไม่ถึงครึ่งชั่วโมงก็ได้ปูดำมาเป็นปึก ขนาดของมันตัวหนึ่งก็ตก

เหยียบไม่ถึงดินก็ถูกปูหนีบเท้า ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ และด้านเครื่องมือก็ยังไม่มี มีเพียงการใช้เชือกมัดหัวไก่ หรือว่าปลาหย่อนลงไปในน้ำ เป็นเหยื่อในการจับปู

หลังจากนั้นก็ใช้สวิงจับขึ้นมา ใช้เวลาไม่ถึงครึ่งชั่วโมงก็ได้ปูดำมาเป็นปึก ขนาดของมันตัวหนึ่งก็ตก 1 กิโลกรัมถึง 2 กิโลกรัม ถือว่าใหญ่มาก ซึ่งไม่เหมือนในปัจจุบัน ตัวหนึ่งก็หนักเพียงครึ่งกิโลกรัม บางตัวก็ตกอยู่ประมาณครึ่งขีด

คลอง ในอดีต เป็นคลองที่กว้าง ชนิดเรือโตบสามหลัก เข้ามาจอดในคลอง เพื่อมาจอดรับไม้ เปลือกไม้จากชาวบ้าน หรือหลบมรสุม บ่งบอกถึง ความกว้าง ความลึกของคลอง

รวมถึงการทำลัมปทานป่าไม้ก็เริ่มขึ้น จากคำบอกเล่าเรื่องราวในอดีตเดี๋ยวนี้ได้กลายเป็นนิทานและตำนานให้คนรุ่นหลังได้รู้ เพราะในสภาพปัจจุบันการทำมาหากินของชาวบ้านเริ่มได้รับผลกระทบทุกๆปี โดยที่พี่น้องชาวบ้านไม่ได้นึก และไม่ทันคิดว่าสาเหตุของสัตว์น้ำต่างๆมันหายไปไหนหมด หายไปได้อย่างไร และตั้งแต่เมื่อไหร่

คลองพรายใหญ่ และคลองพรายเล็ก จากคำบอกเล่าคลองพรายใหญ่เป็นคลองที่กว้าง 8 วา และมีความลึก 3 วา ในช่วงที่น้ำขึ้นสูงสุดน้ำเชี่ยวมากและหมุนน้ำเป็นพวยในช่วงน้ำลงต่ำสุดน้ำจะไม่แห้งขาด สภาพป่าที่หนาทึบเพราะเป็นป่าไผ่สอย พันธุ์สัตว์น้ำก็มีมาก เป็นลำคลองที่ติดกับทะเลใหญ่ ส่วนสาเหตุที่เรียกว่าคลองพราย ตามความเชื่อที่ได้ประสบกับคนในอดีต ใครก็ตามที่ไปดักอวนมักจะถูกกับผีพรายหลอกหรือเห็นผีพราย ส่วนคลองพรายเล็ก จะติดกับคลองพรายใหญ่ มีขนาดเล็กกว่าความกว้าง 4 วา ความลึก 2 วา จึงเรียกว่าคลองพรายเล็ก

คลองลิตี ในอดีตจากคำบอกเล่ามีไม้แสมมาก และมีพ่อค้าจากปิ้ง (มาเลเซีย) ได้นำเรือสำเภาเข้ามาซื้อไม้ ในคลองลิตี ซึ่งเป็นคลองที่มีความกว้างมากถึง 16 วา น้ำลึก 6 วา ในช่วงน้ำขึ้นสูงสุด เรือสำเภาเข้ามาซื้อไม้ คือ แปก(ลูกคลอง) ส่วนไม้ที่รับซื้อคือ ไม้แสม ขนาดของไม้แสมเท่ากับหัวแม่มือ เพื่อนำไปทำไม้ลูกสักต่อเรือใหญ่เนื่องจากสมัยก่อนไม่มีตาปู จึงใช้ไม้ทำลูกสัก การนำเรือสำเภาเข้ามาบรรทุกไม้ต้องอยู่ประมาณ 15 วันจนถึง 1 เดือนกว่า ไม้จะเต็มลำเรือ และมีนายท้ายเรือด้วย คนที่เป็นนายท้ายเรือมีชื่อว่า ลิกี จึงเรียกคลองติดปากว่า คลองลิกี ซึ่งเป็นภาษามลายู ยากที่จะเขียนเป็นภาษาไทย เพราะสระไม่มี ต่อมาเป็นชื่อหมู่บ้านที่เป็นภาษาทางราชการที่เปลี่ยนมาเรียกว่า คลองลิตี

คลองท่าจีน มีชาวจีนจากประเทศมาเลเซีย ชื่อนายเอ็ง มาอยู่ในคลองจีนทั้งครอบครัว เห็นสภาพคลองจีนใหญ่มากความกว้าง 15 วา ความลึก 5 วา ในตอนที่น้ำขึ้นสูงสุด มีไม้หนาแน่นสามารถนำเรือใหญ่มาบรรทุกไม้ได้สบายและเป็นคลองที่ติดกับทะเลใหญ่ นายเอ็งเป็น

เค้าเก็บซื้อไม้ แสม, พังกา ไม้ถั่วดำ ไม้ไผ่ดัด แบบผ่าซีก การบรรทุกไม้ของนายเอ็ง ใช้เรือโตน เป็นลักษณะเรือคล้ายกับเรือสำเภา แต่แตกต่างที่เรือสำเภาใช้เครื่องยนต์ แต่เรือโตนต้องอาศัยใบ เรือที่ต้องอาศัยลม เลยเรียกชื่อตามบุคคลที่เข้ามาอาศัย ว่าคลองจีน

สภาพลำคลองในปัจจุบัน

เมื่อมาถึงยุคปัจจุบันจะเห็นว่าลำคลองขนาดความกว้างจะแคบลง ความลึกก็ลดหย่อน ไปด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

คลองพรายใหญ่มี ขนาดความกว้าง 3 วา ความลึก 2 วา ส่วนในช่วงน้ำลง น้ำจะแห้งขาด
คลองพรายเล็ก มีขนาดความกว้าง 2 วา ความลึก 1 1/2 วา ส่วนในช่วงน้ำลง จะแห้งขาด
คลองลี้ดี มีขนาดความกว้าง 4 วา ความลึก 2 วา

คลองเพี้ยะ มีขนาดความกว้าง 2 วา ความลึก 1 1/2 วา

คลองท่าจีน มีขนาดความกว้าง 5 วา ความลึก 2 1/2 วา

ข้อมูลสภาพน้ำ สภาพลำคลอง จากตำนานและสามารถปะติดปะต่อ เรื่องราวในอดีต ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากคำบอกเล่าของคนแก่ ๆ ว่ามีคลอง 3 ลูก ที่บ่งบอกว่าสภาพคลองมีความ กว้างขนาดเรือโตนเข้าไปบรรทุกไม้ได้ จึงแน่ชัดว่าสภาพน้ำต้องมีความเชี่ยวแล้วลึกบริเวณข้าง คลองมีไม้การบูน ไม้โกงกาง ไม้แสม ที่มีขนาดใหญ่มีรากยึดหน้าดินคงรักษาสภาพคลองและ สภาพน้ำเอาไว้ ได้เป็นอย่างดีสมบูรณ์แบบ

คลองในอดีตและปัจจุบันจะมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ในช่วงเวลาน้ำลงในอดีต น้ำ จะไม่แห้งขาด แต่ขณะเดียวกันในปัจจุบันน้ำจะแห้งสนิทไม่ว่าจะเป็นคลองใด ส่วนสาเหตุหลัก การตัดไม้เป็นส่วนใหญ่ทำให้เกิดดินข้างคลองพังลงมาในระยะเวลาหลายปีจึงเกิดสภาพคลองตื้น ความกว้างก็แคบลง เช่นคลองท่าจีน คลองลี้ดี คลองเพี้ยะ ไม่มีไม้ใหญ่ ไม่มีรากไม้ยึดหน้าดินเป็น พื้นที่ที่ชาวบ้านตัดไม้เพื่อนำไปขายให้กับเค้าแก่หล่มถ่าน ส่วนคลองพรายใหญ่ถึงแม้ว่าจะเป็นพื้นที่ป่าใช้สอยแต่ยังถูกลักลอบตัดไม้อยู่เหมือนกัน

เปรียบเทียบปัจจุบันหลังจากป่าถูกทำลายจนเสื่อมโทรมวังปลาที่ว่า กลับตื้นเขิน เวลาน้ำ ลงในช่วงน้ำใหญ่คลองบางแห่งน้ำจะแห้งขาด ปัจจุบันนี้วังต่างๆ ในอดีตก็เป็นเพียงนิทานที่เล่าให้ ลูกหลานได้ฟังเท่านั้น

ผลที่ได้จากการวัดสภาพน้ำ

จากการสำรวจสภาพน้ำ เจ้าน้ำที่ได้สรุปข้อมูล คือได้ข้อมูลจากการวัดสภาพน้ำจาก

4 คลองคือ คลองสุมังเล็ก คลองปูเระใหญ่ คลองจีน คลองลี้ดีมีดังนี้

1.วิธีการวัดสภาพน้ำ

จากการสำรวจสภาพน้ำ วัดคุณภาพน้ำ 3 ระดับคือชั้นบนสุดเพียงตักน้ำบนผิวน้ำ ชั้นกลางของน้ำที่มีความลึก 1 เมตรครึ่ง ชั้นล่างสุดของน้ำระยะ 3 เมตร เพื่อดูความเป็นกรด ต่าง และความเค็ม เจ้าหน้าที่ของศูนย์วิจัยฯ ได้นำน้ำแต่ชั้นมาใส่ในอุปกรณ์สาโนมิเตอร์ เพื่อวัดความเค็ม และวัดอุณหภูมิโดยใช้เทอร์โมมิเตอร์ และวัดความโปร่งแสง ความโปร่งใสของน้ำซึ่งดูลักษณะสีน้ำ โดยใช้อุปกรณ์เซคท์ดิส ซึ่งทำให้รู้ผลของน้ำ ทางเจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยฯ จะเก็บน้ำไปวัดให้ทุกเดือนเพื่อ ต้องการข้อมูลเกี่ยวกับสภาพน้ำ ว่ามีสารตกค้างหรือไม่ มีการบันทึกข้อมูลไว้เพื่อแจ้งให้กับชาวบ้านในชุมชนคลองลิดีรับทราบเพื่อจะได้แก้ปัญหาได้ทันเวลาที่ จากการสำรวจวัดคุณภาพน้ำ 3 ระดับคือชั้นบน กลาง ชั้นล่างสุด เพื่อดูความเป็นกรด ต่าง และความเค็ม เจ้าหน้าที่ได้นำไปเป็นแผนของศูนย์ในการเก็บน้ำไปเป็นตัวอย่างต่อไป

2. ผลจากการวัดสภาพน้ำ

จากการสำรวจวัดคุณภาพน้ำ 3 ระดับคือชั้นบน กลาง ชั้นล่างสุด เพื่อดูความเป็นกรด ต่าง และความเค็ม ผลของการวัดระดับน้ำของคลองลิดีพบว่า

1. ความเค็มปกติ สภาพน้ำเปลี่ยนสีขึ้นอยู่กัฤดู
2. สารพิษไม่ตกค้าง
3. สภาพน้ำไม่มีผลกระทบต่อพันธุ์สัตว์น้ำ ถ้าจะเลี้ยงปลากระชังจะไม่กระทบต่อพันธุ์ปลาเลี้ยง

3. ข้อเสนอแนะกับชาวบ้านที่สัมผัสกับสายน้ำแห่งคลองลิดี

ผลต่อชาวบ้านคลองลิดี เมื่อป่าสมบูรณ์ขึ้น ระบบการไหลเวียนของสายน้ำก็เปลี่ยนไป จากเดิมที่มีการตัดไม้ในช่วงมีการสัมปทาน ทำให้เศษไม้ใบไม้ในลำคลอง เน่าเหม็น ส่งผลให้ ปลาหายไปจากลำคลอง เมื่อได้มีการดูแลป่า ปลูก ปลา ก็กลับเข้ามาอยู่ในบริเวณลำคลองมากขึ้น ชาวบ้านได้อาชีพ เป็นแหล่งรายได้ เขตเศรษฐกิจของชุมชน นอกจากคนในพื้นที่จะมีอาชีพแล้ว คนหมู่บ้านอื่น ก็ยังเข้ามาทำมาหากินที่คลองลิดีแห่งนี้อีกด้วย และแถบคลองลิดีชาวบ้านมีอาชีพเสริมเพิ่มขึ้นคือ การเลี้ยงปลาในกระชัง

คุณค่า และประโยชน์ของคลอง

แหล่งจับสัตว์น้ำ อาชีพของคนในชุมชนที่ผูกพันกับคลอง มีการจับสัตว์น้ำ ดังนี้ ดักปูดำดักอวนปลากระบอก เก็บหอยจับแฉ่ง ในปัจจุบันอาชีพเหล่านี้ยังทำกันอยู่ในลำคลอง และออกไปหาแถวคลองอื่นด้วยก็เนื่องจากปริมาณของสัตว์น้ำลดลงไม่เหมือนในอดีตปูดำจะตกได้ต่อ

คนวันละประมาณ 13 กิโลกรัม แต่เดี๋ยวนี้ ได้วันละ 3 กิโลกรัม ซึ่งก็จะเหลือจำนวนเรือที่จับปูแค่เพียง 12 ลำ ในหมู่บ้าน ส่วนคนที่หาหอยจับจะมีเพียง 8 คนด้วยกัน อวนปลากระบอกก็เช่นเดียวกันคงเหลือเพียง 3 ลำ เพราะต้องออกไปหาในที่คลองอื่น

เส้นทางคมนาคมสัญจร การริเริ่มความคิดของชาวบ้าน ชวนกันจัดกลุ่มไปตัดไม้ขายส่งปิ้ง จึงเลือกคลองคลองหนึ่งพอที่เรือโตบจะเข้าไปจอดได้ คลองต้องลึกอย่างน้อย 3-4 เมตร แต่เวลาของเรือที่เข้าไปจอดต้องรอเวลาที่น้ำขึ้นหรือน้ำมาก เพราะว่าเรือมีขนาดใหญ่เรือจะจอดจนกว่าไม้จะเต็มลำเรือถึงจะออกจากท่า เรือโตบเป็นเรือใบที่มีใบ 3 ใบ อยู่หัวเรืออยู่กลางลำเรือ และอยู่ที่ท้ายเรือซึ่งเป็นใบเล็ก บางคนเรียกว่าเรือสามหลัก หรือจะเรียกว่าเรือลำภา และในระหว่างที่รอให้เรือเข้ามาบรรทุกสินค้า นั้น ชาวบ้านได้มาสร้างหน้า (กระต๊อบ) ริมชายฝั่ง เพราะว่ากว่าสินค้าจะเต็มลำเรือต้องใช้เวลาเป็นเดือนๆ

ฝั่งกับการขยายพันธุ์ในป่าชายเลน

ทีมลงเก็บข้อมูลป่าชายเลนได้พบว่า ฝั่งเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่ชอบทำรังในป่าชายเลน และปากการทำรังของฝั่ง ไม่ได้ทำตลอดทั้งปี ฝั่งมักจะทำรังในป่าชายเลน เพียง 3 เดือน เริ่มจากปลายเดือนเมษายนจะไปหมดปลายเดือนกรกฎาคม ฝั่งเป็นที่น่าสนใจให้เห็นมีความสัมพันธ์กับป่าชายเลนที่เดียวเราสามารถรู้ได้ว่า ฝั่งจะทำรังมีการสังเกตเห็นได้ชัดเจน ว่าช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ต้นและกลางเดือนเมษายน ต้นไม้เริ่มผลัดใบถึงกลางเดือนเมษายนต้นไม้เริ่มแตกใบพร้อมออกดอกโดยเฉพาะต้นบุน เป็นไม้ป่าชายเลนชนิดเดียวที่มีการผลัดใบส่วนไม้แสม ปิปี ปาด ถั่วดำ ผลัดใบเหมือนกัน แต่จะผลัดใบพร้อมกับแตกใบแล้วออกดอก ด้วยเหตุนี้เองฝั่งจะเริ่มลงทำรัง เอาเกสรดอกไม้เหล่านี้เป็นน้ำฝั่ง ส่วนคลองลิติ คลองพลาย คลองเพี้ยะ คลองจีน ฝั่งจะลงทำรังแต่ละปี ประมาณ 30-50 รัง ทำให้พี่น้องได้ฝั่งเพื่อเอาน้ำฝั่งมาทำยา ปิหนึ่ง ๆ นับว่าหลายบาททีเดียว พี่น้องที่มาจับฝั่งมาจากอำเภอละงู เช่น บ้านนาพญา บ้านดิงหงี บ้านปากบารา บ้านเกาะยวน

ฝั่งจะเอาน้ำหวานจากต้นไม้ในป่าชายเลนดังนี้

1. ดอกไม้ต้นแสม	2. ดอกไม้ต้นปิปี	3. ดอกไม้ต้นแกมกุ่ม
4. ดอกไม้ต้นมูตา	5. ดอกไม้ต้นสาวดำ	6. ดอกไม้ต้นตำเสา
7. ดอกไม้ต้นพังกา	8. ดอกไม้ต้นไต่ด	9. ดอกไม้ต้นลำพู

ฉะนั้นความผูกพันหรือความสมบูรณ์ของป่าเลนทำให้สัตว์หลายชนิด ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน การทำรังของ ฝั่ง จะเลือกต้นไม้ทำรัง จากการสัมภาษณ์พี่น้องได้ข้อมูลว่า เพราะเหตุใดฝั่งมักจะไมเกาะกิ่งไม้เล็ก ๆ หรือต้นไม้เล็ก ๆ เพราะว่าไม่สามารถรับน้ำหนักไม้ไหว

ฝักรั้วที่ชอบเกาะไม้ในป่าชายเลนเพื่อทำรังมีดังนี้

1. ต้นปีปี 2. ต้นแสม 3. ต้นบุตา 4. ต้นปาด
5. ต้นตู่หนู 6. ต้นพังกา 7. ต้นการบูร

(ฝักรั้วที่ชอบทำรังมากที่สุดคือต้น ปีปี และต้นพังกา)

การขยายพันธุ์ของป่าชายเลน

ฝักรั้วกับการขยายพันธุ์ของไม้ในป่าชายเลน ต้นไม้ในป่าเลนเริ่มมีการผลัดใบ ปลายเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน หลังจากผลัดใบก็เริ่มออกดอก จากเดือนเมษายน-กรกฎาคม เป็นที่น่าสังเกตให้เห็นว่าฝักรั้วเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่ชอบทำรังในป่าเลนนอกจากปากนก ในช่วงป่าเลนออกดอก ฝักรั้วจะเอน้ำหวานจากต้นไม้เหล่านี้ ไปเพื่อทำรังและเลี้ยงลูก ดังนี้ ดอกไม้แสม ดอกสาวดำ ดอกไม้ปีปี ดอกชิงช้า ดอกแก้วกุ่มมอ ดอกพังกา ดอกมูตา ดอกไต่ด ดอกการบูร ฉะนั้นฝักรั้วเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่มองเห็นแล้วว่าต่อไป ถ้าหากป่าเกิดการเสื่อมโทรม มีไม้ขนาดเล็กในป่าเลนจะไม่ได้ทำรัง ไม่ได้ผลประโยชน์ เป็นไปได้ถ้าทราบใดคนกับป่าไม่เห็นคุณค่าและไม่รักษาป่าให้สมบูรณ์ แบบยั่งยืน

ต้นไม้ป่าชายเลนเช่น ต้นไม้แสม พังกา ปาด ถั่วดำ พุน ปีปี ช่วงเป็นดอกในเดือนเมษายน – กรกฎาคม ช่วงฝักรั้วเกาะเกาะการขยายพันธุ์ลงสู่ดินเดือนกันยายน – ตุลาคม สำหรับการขยายพันธุ์ของต้นปาด มีโอกาสเพียง 5% เนื่องจากสาเหตุต้นปาดจะขึ้นอยู่ตามหัวเกาะและท้ายเกาะ ริมทะเลและปากคลองเมื่อฝักรั้วจะหล่นจากต้น ลงสู่ดินมีโอกาสดังนั้น น้ำพาฝักรั้วเหล่านี้ตามน้ำจนทำให้การขยายพันธุ์เป็นไปได้น้อยมากทีเดียว เห็นได้ชัดว่าปากคลองลิตีมีอยู่เพียง

1 ต้น ปากคลองจัน 1 ต้น การขยายพันธุ์สามารถเรียงตามลำดับได้ดังนี้

พันธุ์ไม้ที่ขยายพันธุ์ได้มาก

1. พันธุ์ไม้พังกา พันธุ์ไม้ปีปี พันธุ์ไม้แสม พันธุ์ไม้ถั่วดำ พันธุ์ไม้ฝักรั้วเมื่อหล่นลงมามันจะปักท้ายมันจะแหลม ถ้าหล่นในขณะน้ำแห้งท้ายจะปักดิน พอมีน้ำมากหัวมันจะฟู มันจะกดพื้นดิน พอมีน้ำแห้งมันจะปักเอง ซึ่งมันสามารถเพาะพันธุ์เองได้ง่าย ไม่ทั้ง 4 ชนิดนี้พันธุ์ฝักรั้วจะมีลักษณะเหมือนกัน

พันธุ์ไม้ที่ขยายพันธุ์ได้น้อย

1. พันธุ์ต้นไม้บอน พันธุ์ต้นไม้ถั่วขาว ไม้ปาด ไม้ปี่ปี่ พันธุ์ไม้ทั้ง 4 ชนิดนี้จะมีคุณสมบัติเหมือนกันคือเกิดจากลูกพันธุ์ฝักเมื่อมันหล่นจากต้นมันจะลอย พอน้ำขึ้นถึงมันจะลอยไปตามน้ำ ออกนอกป่าไปในทะเล บางส่วนจะไปติดตามรากต้นพังกา ตามตลิ่งและเติบโตตามแนวชายฝั่ง ทำให้ขยายพันธุ์ได้น้อย

คุณสมบัติของพันธุ์ไม้บางชนิด ไม้โตเนื้อแข็ง ลำต้นจะยาวสามารถใช้ในการทำประมง เช่นทำโพงพาง ทำพวกอุปกรณ์ที่จับปู ทำอวนปูดำ ปูม้า ทำหลักไซ ทำสะพานเล็กๆ ตามแนวท่าเรือ ต้นจากชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์นำไปทำเครื่องจักสาร ใบห่อขนม ยอดอ่อนทำนุหรี ทำน้ำตาลจาก ลูกเอามาทำเป็นอาหาร คุณสมบัติของไม้โกงกาง เป็นไม้เนื้อแข็ง มักนิยมเผาถ่านจะได้ถ่านที่มีเนื้อแข็งสามารถติดไฟนาน ไม้ปี่ปี่สามารถทำยาแก้นิ่วได้ โดยเฉพาะไม้ที่ตายแล้ว ไม้ชนิดอื่นสามารถใช้ทำฟืนได้ดี และนำไปใช้ในการสร้างบ้าน และใช้ในการทำประมง

คุณค่า และประโยชน์จากป่าชายเลน

1. การใช้ประโยชน์จากไม้โดยตรง เนื่องจากในสมัยก่อนการสัญจรของชุมชนลำบาก การใช้ไม้ในการสร้างบ้านเรือนจึงใช้ไม้ในป่าชายเลนเพราะมีพันธุ์ไม้มากมาย และไม้ที่มีขนาดโตๆ อาทิเช่น ไม้การบุนดำ การบุนขาว ไม้ตูม
2. แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์สัตว์น้ำวัยอ่อน ป่าชายเลนเป็นที่อยู่อาศัยวัยอ่อน ก่อนออกสู่ทะเลเล็กในป่ามีอาหารประเภทแพลงตอน จากการทับถมของเศษไม้ที่ตาย ใบไม้และย่อยสลาย เกิดเป็นธาตุอาหาร ให้กับสัตว์น้ำวัยอ่อน นอกจากนั้นเป็นที่หลบหลีกสัตว์น้ำใหญ่ โดยธรรมชาติของสัตว์ สัตว์ใหญ่กินสัตว์เล็ก ดังนั้นจึงเป็นที่หลบซ่อนของของสัตว์น้ำเล็ก เป็นสถานที่ปลอดภัยที่สุด
3. ยึดหน้าดิน ป้องกันตลิ่งพัง ความอุดมสมบูรณ์ของป่า รากของต้นไม้ที่อยู่บนโคลนทั้งงอกออกมาเหนือพื้นดินมีไม้ไม้ที่ชนิดที่มีรากงอกมาเป็นจำนวนมาก เช่น ไม้พังกา ไม้การบุน ไม้ปี่ปี่ ซึ่งรากของต้นไม้เหล่านี้ช่วยในการหายใจ จากการดูดอาหาร และรากทำหน้าที่ยึดลำต้น รากไม้เหล่านี้เป็นจากก้ำกัยธรรมชาติ เช่น ช่วยในการป้องกันลมพายุ การพังทะลายของหน้าดิน และทำหน้าที่คล้ายเสาธงตามธรรมชาติ ช่วยกันกรองสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์ต่างๆได้ที่มาพร้อมกับกระแสน้ำในลำคลอง

4. กรองน้ำ ปรับสภาพน้ำตามธรรมชาติ รากของต้นไม้ที่งอกออกมาตามริมคลอง จะทำหน้าที่เป็นตะแกรงมีแขนงมากมายโดยเฉพาะไม้พังกา จะช่วยกรองขยะของเสียที่ลงสู่ทะเล ป้องกันการเน่าเสียของน้ำ ซึ่งมีผลต่อการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำ
5. แหล่งอาศัยของสัตว์ป่า ผีเสื้อ ค้าง นกก นก งู หนู สร้างความสมดุลทางธรรมชาติ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และกัน

ข้อมูลพันธุ์ไม้ในป่าชายเลนบ้านคลองลิติ

ชื่อพันธุ์ไม้	แหล่งที่พบ	คุณประโยชน์
1. ถั่วขาว ไม้ไผ่ ชื่อสามัญ ชื่อภาษาถิ่น	อยู่ทั่วไปบริเวณคลองลิติ ชอบขึ้นในสภาพดินที่น้ำเค็มท่วมถึง รากใช้เป็นตัวยึดหน้าดิน กลั่นกรองเศษ ของใบไม้ต้นไม้ ก้อนน้ำไหลลงสู่ลำ คลอง	ต้นใช้ทำ บ้าน ไม้พื้น ผล กินได้
2. ต้นแป้ง ชื่อสามัญ	อยู่บริเวณยอดคลองลิติ ชอบขึ้นในสภาพดินที่น้ำเค็มขึ้นถึง อยู่ตามบริเวณทั่วไปตามริมน้ำ ช่วยยึด หน้าดิน ช่วยกลั่นกรองเศษใบไม้ก่อน น้ำไหลลงสู่ลำคลอง	ต้นใช้ทำ ไซปลา, ทำกระ ดือบ หยวก ยอดอ่อนกินได้
3. ต้นแก้มหม้อ ชื่อสามัญ	อยู่ตามป่าและที่สูงบริเวณคลองลิติ ชอบขึ้นในสภาพดินเค็มน้ำท่วมถึง ป้องกันหน้าดินพัง	ต้น ใบ และดอกใช้ทำ ยาสมุนไพร ราก, ผล ทำยาแก้ฝี
4. โปรงขาว ไม้แหมะ ชื่อสามัญ ชื่อภาษาถิ่น	ขึ้นอยู่ตามป่าทั่วไปของคลองลิติ บริเวณรอบนอก ชอบขึ้นในสภาพดิน เค็มน้ำท่วมถึง รากเป็นตัวยึดกลั่นกรองเศษไม้ใบไม้	ต้นใช้ทำบ้าน , ทำรั้ว บ้านและใช้สอย เปลือกใช้ทำสีย้อมผ้า แห อวน
5. ไม้ตะบูน ไม้ยี่หระ ชื่อสามัญ ภาษาถิ่น	ขึ้นอยู่ปะปนตามป่าทั่วไปของคลองลิติ ชอบขึ้นในดินน้ำทะเลขึ้นถึง รากช่วยกรองเศษไม้ ใบไม้ต่างๆ	ต้นใช้ทำบ้านเรือน เปลือกใช้ทำสีย้อมผ้า ผลเป็นยาแก้ปวดท้อง
6. ย่านสาวดำ ชื่อสามัญ	ชอบขึ้นบริเวณในลำคลองทั่วไปของ คลองลิติ	ยอด กินได้ เถาวัลย์ ใช้ทำเครื่อง จักรสานและใช้มัดปู

7.หวายลิง		อยู่ตามป่าสูงริมคลองทั่วไปของคลองลิตี ชอบขึ้นที่เป็นดินดอนน้ำเค็มขึ้นถึง ลำต้นเป็นเถาวัลย์ช่วยกรองเศษใบไม้ ต่างๆ ในลำคลอง	ลำต้น ใช้ทำเครื่องจัก สาน เย็บจาก ลูก ทำยาแก้คัน
8.ไม้ปีใหญ่		อยู่บริเวณดินดอนตามริมคลอง ชอบขึ้นตามดินป่าพรุ น้ำเค็มขึ้นถึง ช่วยกรองเศษใบไม้ต่างๆ ในล คลอง	ยอดกินได้ ใบ นำไปทำยาสมุนไพร
9.ไม้ตาตุ่มทะเล ไม้มูตา	ชื่อสามัญ ชื่อภาษาถิ่น	ขึ้นอยู่ตามป่าทั่วไปของคลอง ชอบขึ้นในดินป่าพรุ น้ำท่วมขัง ลำต้นช่วยกรองของเสียก่อนลงทะเล	ต้น ทำบ้าน ,แปรรูปทำ กระดานเรือ ใบ ใช้ทำยามาเชื้อ
10.ต้นจาก	ชื่อสามัญ	อยู่ตามแถวยอดคลองลิตี ชอบขึ้นในดินน้ำท่วมขัง ป่าพรุ ช่วยกรองน้ำเสียก่อนลงทะเล	ต้น ใช้ทำลวด เย็บจาก ใบ ใช้ห่อขนม ,ใช้ทำ บุหรี ก้าน ทำเครื่องจักรสาน ลูก รับประทานได้
11.ต้นลำเท็ง ต้นลำทิง	ชื่อสามัญ ชื่อภาษาถิ่น	อยู่ ตามริมป่าทั่วไปของคลองลิตี ชอบขึ้นในดินที่มีน้ำกร่อยท่วมขัง ที่เป็น น้ำเค็ม และน้ำจืด ลำต้นคล้ายเถาวัลย์ ช่วยกรองเศษ ใบไม้ต่างๆในลำคลอง	ต้น ใช้ทำไซดักปลา ยอด ใช้รับประทาน อาหาร มักนิยมทำแกง เลียง
12.ไม้ถั่วขาว ลังกาไค	ชื่อสามัญ ชื่อภาษาถิ่น	อยู่บริเวณตามป่าทั่วไปของคลองลิตี ชอบในดินที่มีน้ำทะเลท่วมถึง รากช่วยยึดหน้าดิน	ต้น ใช้ทำบ้าน ,ทำไม้ ฟืน,ทำรั้วบ้าน
13.ไม้สัง่า สีหง่า	ชื่อสามัญ ชื่อภาษาถิ่น	อยู่บริเวณตามป่าและริมคลองทั่วไป ของป่าชายเลนคลองลิตี (ที่คลองปูเรา มากที่สุด) ชอบขึ้นตาม ดินที่มีน้ำทะเลท่วมถึง ช่วยยึดหน้าดินป้องกันดินพัง ลดการ เซาะกรากของน้ำ	ต้น ทำบ้าน ,ไม้ทู่

14.ต้นลามก		อยู่ตามชายนา แถวริมคลองลี้ดี ชอบขึ้นตามดินที่มีน้ำเค็มขึ้นถึง	ใบ, ยอด ใช้แกงกินได้ ลูก กินได้
15.ไม้ดำเสา ตุ้ม	ชื่อสามัญ ชื่อภาษาถิ่น	อยู่ตามริมคันนา ป่าชายเลนคลองลี้ดี ชอบขึ้นในดินที่มีน้ำทะเลท่วมถึง ช่วยยึดหน้าดินป้องกันดินพัง	ต้น ทำบ้านเรือน , เสา โพงพาง, ลูก กินได้ กระะซัง, โครงกระซัง ปลา
16.ไม้พังกาหัวสุมดอกขาว และดอก แดง โต	ชื่อสามัญ ชื่อภาษาถิ่น	อยู่ตรงกลางป่าของคลองลี้ดี ชอบขึ้นในดินดอนที่มีน้ำเค็มขึ้นถึง รากป้องกันการไหลเชี่ยวของน้ำ ช่วย ยึดหน้าดินป้องกันดินพัง	ต้น ใช้ทำบ้าน
17.สามแรง / สามกา		อยู่ตามคันนา ชายคลองของคลองลี้ดี ชอบขึ้นตามดินดอนทั่วไปที่มีน้ำเค็มขึ้น ถึง	ต้น ทำยาสมุนไพร ใบ ใช้ทำยาพยาธิ
18.ต้นกลมนก		อยู่แถวริมน้ำของคลองลี้ดี ชอบขึ้นตามดินปลวก ดินดอน น้ำทะเล ขึ้นไม่ถึง	ต้น ใช้ทำขอบไซ ลูกกินได้ , ใช้ทำยา
19.ย่านลิ้งด		อยู่ตามต้นไม้ทั่วไป บริเวณคลองลี้ดี ชอบขึ้นตามดินที่มีน้ำท่วมขัง ลำต้น เป็นเถาวัลย์	ต้น ใช้ทำขอบไซ, ทำ ฟาก, ทำขอบ, เชือกถาน ฟาก
20.ย่านโมโห		อยู่ตามริมคลองของคลองลี้ดี ชอบขึ้นตามดินดอน ที่เป็นดินเค็ม	ลำต้น และใบ ใช้ทำยา แก้คัน ยอดกินได้
21.ต้นแมงขอ		อยู่ตามริมคลอง ริมน้ำของคลองลี้ดี ชอบขึ้นในดินที่เป็นน้ำกร่อย รากช่วยยึดหน้าดิน ป้องกันตลิ่งพัง	ราก แก้ปวดฟัน ลูก กินได้
22.ต้นมีมี ปี่	ชื่อสามัญ ชื่อภาษาถิ่น	มีอยู่ 2 ชนิด สีขาวอยู่กลางป่าในคลอง ลี้ดี สีดำ อยู่ตามป่าชายเลน ชอบขึ้นในดินทุกสภาพ ที่มีน้ำทะเล ท่วมถึง	ลำต้น ใช้ทำบ้านเรือน ต่อไม้ที่ตาย ใช้ทำยา กันยุง

	รากช่วยยึดหน้าดิน ป้องกันน้ำชะ	
23. ไม้เนียน	อยู่ตามริมคันนาของคลองลี้ดี อยู่ได้ทั้ง 2 น้ำทั้งน้ำกร่อย และน้ำเค็ม รากช่วยยึดหน้าดิน ป้องกันน้ำชะ	ต้น ใช้ทำบ้านเรือน ลูก รับประทานได้
24. ไม้ปอทะเล	อยู่ริมดอน ตามริมทุ่งนา ชอบขึ้นอยู่ตามชายฝั่งที่เป็นดินกร่อย รากช่วยยึดหน้าดิน ป้องกันน้ำชะ	ต้น ใช้แปรรูป ทำกังเรือ , กระดานเรือ
25. ต้นหูวาง	อยู่ตามริมทะเล	ต้นแปรรูป ทำดานกั เรือ
26. ต้นลุนไต่	อยู่ตามริมคลอง	ใบเอามาทำยาแก้คัน
27. ผักหวาน	อยู่ตามริมคันนา	ใบนำมาทำอาหาร ทำ แกงเลียง
28. ไม้ดูหงุน	อยู่ตามป่ายอดคลอง	ต้นทำด้ามขวาน, ลูกทำยาแก้คัน
29. ผักเปี้ย	อยู่ตามคันนา	ต้น ทำเป็นอาหาร ผัก เหนาะ
30. นาวผี	อยู่ตามป่าริมคันนา	ต้นเอามาทำด้ามขวาน
31. ไม้มีมีผู้	อยู่ตามชายคลอง	ต้น ใช้ทำเสาสะพาน
32. หวายน้ำเค็ม	อยู่ตามยอดคลอง	ต้นทำไซ ยอดเอาไป แกง
33. เห็ดแหม	อยู่ตามป่าทั่วไป	นำไปเป็นอาหาร
34. เห็ดแครง	อยู่ตามต้นไม้ที่ตายแล้ว	นำไปเป็นอาหาร
35. ต้นลำไย	อยู่ตามป่าทั่วไป	ต้นทำไซ ลูกกินได้
36. เติยป่านัน	อยู่ตามยอดคลอง	ใบนำไปทำเป็นเสื่อปูที่ นอน
37. เติยหนู	อยู่ตามยอดคลอง	ลูกทำยาแก้คัน
38. ต้นเป้	อยู่ตามยอดคลอง	ต้น แปรรูปทำกระดาน บ้าน
39. ไม้พังกาดำ	อยู่ตามป่าที่สูง ช่วยลดการไหลเชี่ยว	ต้น แปรรูปทำบ้าน

	ของน้ำ ป้องกันดินพัง	
40ไม้ปาด	อยู่ตามชายทะเล ช่วยลดการไหลเชี่ยว ของน้ำ ป้องกันดินพัง	ต้น แปรรูปทำกระดาน บ้าน

ข้อมูลพันธุ์สัตว์น้ำในป่าชายเลนคลองลิตี

ชื่อสัตว์น้ำ	แหล่งที่พบ	คุณประโยชน์
1. ปูเปี้ยว	ตามคันนาทั่วไปของป่าชายเลน คลองลิตี	นำไปทำอาหาร, ทำปุ๋ยคอก
2. ปูดำ	อยู่ป่าทั่วไปของคลองลิตี	เป็นสัตว์เศรษฐกิจ เอาไปทำ อาหาร
3. ปูโบ	อยู่ตามทั่วไปของคลอง มักหลบ ตามซอกหิน	นำมาเป็นอาหาร
4. ปูเหล็กไฟ	อยู่ตามทั่วไปของคลอง มักหลบ อยู่ตามหิน	นำมาเป็นอาหาร
5. หอยแครง	อยู่ตามชายทะเล ที่เป็นดอนทราย	นำมาเป็นอาหาร
6. หอยเขี้ยว	อยู่ในป่าโกงกาง ริมชายทะเล ตาม ต้นไม้ ใบไม้	นำมาเป็นอาหาร
7. หอยลอกัน	อยู่ตามป่าชายเลนทั่วไป ตามแอ่ง น้ำเค็ม	นำมาเป็นอาหาร
8. หอยควาย	อยู่ตามร่องคลอง, ตามแอ่งน้ำเค็ม	นำมาเป็นอาหาร
9. หอยเตี๋ย (หอยนางรม)	อยู่ตามริมคลอง ตามรากไม้ โกงกาง	นำมาเป็นอาหาร
10. หอยตาแดง (จั๊บน้ำ)	อยู่ในป่าชายเลน ตามกิ่งไม้ ต้นไม้ ทั่วไป	นำมาเป็นอาหาร
11. กุ้งกุลาดำ	อยู่ตามในคลอง	นำมาเป็นอาหาร (สัตว์เศรษฐกิจ)
12. กุ้งเคย (กุ้งตัวเล็กๆ)	อยู่ตาม ริมคลองลิตี	นำมาเป็นอาหาร, ทำกะปิ
13. ปลิงทะเล	อยู่ตามริมทะเล	ทำเหยื่อตกปลา และใช้ทำ ยา
14. ปลาตีน	อยู่ตามริมคลองทั่วไปที่เป็นดิน โคลน	ทำเหยื่อตกปลา
15. ปลากระบอก	อยู่ตามริมคลองที่เป็นหาดและ	นำมาเป็นอาหาร

	เป็นดินโคลน	
16. ปลากระพง	อยู่ตามริมคลองทั่วไป	นำมาเป็นอาหาร
17. ปลามิหิ้น (ปลาตุกทะเล)	อยู่ในคลองทั่วไป ตามแอ่งน้ำเค็ม	นำมาเป็นอาหาร
18. ปลาดอกแดง	อยู่ตามในคลองทั่วไป ตามแหล่ง หิน ชอกหินปะการัง	นำมาเป็นอาหาร
19. ปลายินหา	อยู่ตามลำคลองโดยทั่วไป ตาม ชอกหิน แหล่งหินปะการัง	นำมาเป็นอาหาร
20. ปลาโตง	อยู่ในลำคลองโดยทั่วไป	นำมาเป็นอาหาร
21. ปลาสุ้มเปต	อยู่ในลำคลองโดยทั่วไป	นำมาเป็นอาหาร

ข้อมูลพันธุ์สัตว์บกในป่าชายเลนบ้านคลองลิติ

ชื่อพันธุ์สัตว์บก	แหล่งที่พบ	คุณประโยชน์
1. ลิง	อยู่ตามป่าทั่วไปของคลองลิติ คลองปูละ เรา ตามป่าชายเลน	เป็นสัตว์อนุรักษ์ ห้ามจับ (เป็นสัตว์ที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ ปัจจุบันเหลืออยู่ 7 ตัวในคลองลิติ)
2. มดแดง	อยู่ตามต้นไม้ทั่วไป ชอบทำรัง	ไข่มดแดงนำมาเป็นอาหารมนุษย์ และอาหารนก
3. ตัวเงิน ตัวทอง	อยู่ตามชายคลองทั่วไป	สัตว์อนุรักษ์
4. นกเขา	อยู่ตามทุ่งนา ตามต้นไม้ของคลองลิติ	สัตว์อนุรักษ์
5. นกควัก	ตามทุ่งนา ตามป่าชายเลนที่เป็นดินดอนโดยทั่วไป	เป็นอาหารของมนุษย์
6. นกพังก่า	ตามชายคลองโดยทั่วไปของคลองลิติ	สัตว์อนุรักษ์ (เสี่ยงของมันเป็นบ่อเวลาน้ำขึ้นน้ำลง)
7. นกเหยี่ยว	อยู่ทั่วไปตามชายทะเล คลองลิติ , ตามท้องฟ้า	สัตว์อนุรักษ์(เสี่ยงของมันเป็นสัญญาณเตือนภัย เวลาพายุจะเกิด)
8. หลิ้น	อยู่ตามที่สูง ที่เป็นดินดอนอยู่ในรูตามต้นไม้	เป็นสัตว์อนุรักษ์ ห้ามจับ (ปัจจุบันเหลือน้อย)
9. นกตีเหล็ก	อยู่ตามริมทะเล	เป็นสัตว์อนุรักษ์ ห้ามจับ
10. งูเห่า	อยู่ตามต้นไม้	เป็นสัตว์มีพิษ ที่กำลังสูญพันธุ์
11. นกกาน้ำ	อยู่ตามริมคลองลิติ โดยทั่วไป	เป็นสัตว์อนุรักษ์ ห้ามจับ
12. ผึ้ง	อยู่ตามต้นไม้ปื	ให้น้ำผึ้ง เป็นอาหาร, ทำเป็นยา
13. เต่าน	อยู่ตามต้นไม้ กิ่งไม้ ทั่วไปของคลองลิติ	เป็นสัตว์มีพิษ
14. ค่าง	อยู่ตามป่าทั่วไป	ปัจจุบันเป็นสัตว์อนุรักษ์ ห้ามจับ
15. จันใจ	อยู่ตามโพรงไม้ทั่วไป	ให้น้ำตาลเป็นยา และอาหาร

16. มูฮัง (ชะมด)	อยู่ตามต้นไม้ทั่วไป	เป็นสัตว์อนุรักษ์ ห้ามจับ (เป็นสัตว์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์)
17. หมูป่า	อยู่ตามป่าทั่วไป	เป็นสัตว์อนุรักษ์ ห้ามจับ
18. ไก่ป่า	อยู่ในคลองอูบั้ง และเขตป่าชายเลน คลองลัดดี	เป็นสัตว์อนุรักษ์ ห้ามจับ (กำลังจะสูญพันธุ์)
19. ช้าง	อยู่ตามไพร่ไม้ทั่วไป	ให้น้ำผึ้งเป็นยา และอาหาร
20. งูกะปะพังกา	อยู่ตามป่า , ราก ไม้โกงกาง โดยทั่วไป	เป็นสัตว์มีพิษให้โทษ อันตราย
21. กระรอก	อยู่ตามต้นไม้ทั่วไปของป่าชายเลน คลองลัดดี	เป็นสัตว์อนุรักษ์ ห้ามจับ

จากการสำรวจสภาพป่าโดยการสุ่มจากพื้นที่ป่าแบ่งเป็น 8 แปลง เป็นดังนี้

ชนิดไม้	ขนาดไม้ / ปริมาณที่พบ	จำนวนต้น								
		แปลงที่1	แปลงที่2	แปลงที่3	แปลงที่4	แปลงที่5	แปลงที่6	แปลงที่ 7	แปลงที่8	รวม
แสม (โปรงขาว) (สุ่มจากพื้นที่ วิจัย ป่าชาย เลน คลองลัด 300 ไร่)	1	-	41	-	-	-	1	-	-	42
	2	-	1	-	-	-	-	-	-	1
	3	-	-	-	9	-	3	70	3	85
	4	5	-	-	-	-	-	-	-	5
	8	12	-	-	-	-	-	-	-	12
	10	-	-	1	10	-	-	-	-	11
	จากพันธุ์ไม้ทั้งหมดพบพันธุ์ไม้ 27% ของพื้นที่ป่า	อยู่ทั่วไปบริเวณคลองลัด	อยู่เขตตรงกลางและสุดของยอดคลอง	อยู่ริมคลอง	อยู่ริมคลอง		อยู่ตามร่องของคลอง	อยู่เขตยอดคลอง	อยู่เขตริมคลอง	
ปิ๊	6	1	1	-	1	-	-	-	-	3
	15	-	-	-	-	-	-	1	-	1
	20	-	-	-	12	-	-	-	-	12
	(สุ่มจากพื้นที่ป่าชายเลน คลองลัด 300 ไร่)	อยู่เขตริมคลอง	อยู่ขึ้นไปจากริมคลอง		อยู่ตามร่องของริมคลอง			อยู่บริเวณตรงกลางของริมคลอง		
พังกาใบใหญ่ (สุ่มจากพื้นที่ วิจัย ป่าชาย เลน คลองลัด 300 ไร่)	1	-	4	-	-	-	-	-	-	4
	6	-	-	-	1	-	-	-	-	1
	7	-	-	-	-	-	-	5	-	5
	8	-	3	-	3	-	-	-	-	6
	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	14	-	-	-	2	-	-	-	-	2
	พบพันธุ์ไม้ประมาณ 3% ของพื้นที่ป่า		อยู่ริมคลอง		อยู่ริมคลอง			อยู่ตรงกลางร่องคลอง		

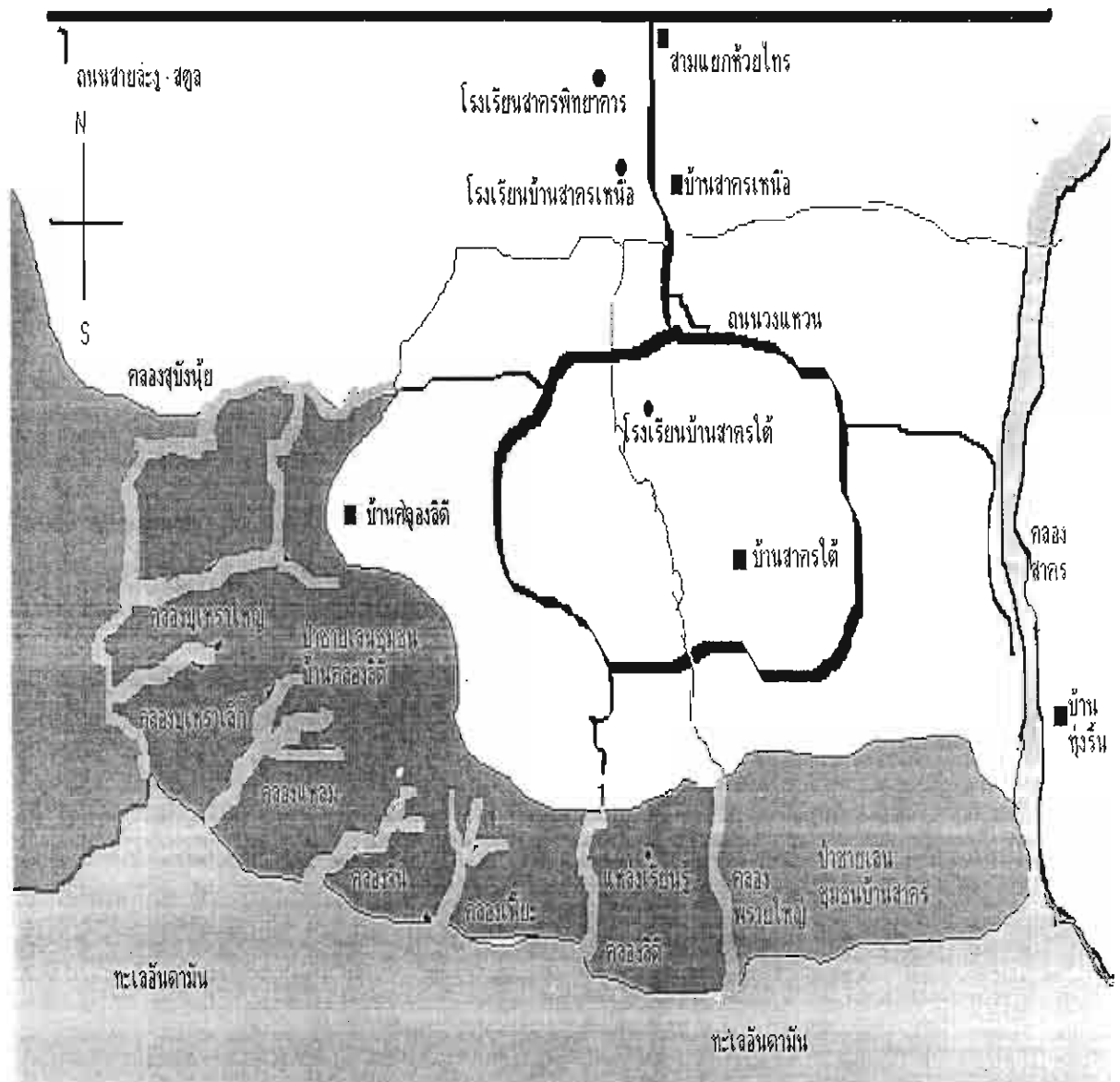
โก่งกาง ใบเล็ก (สุ่มจากพื้นที่ วิจัย ป่าชาย เลน คลองลัด 300 ไร่)	1	-	2	-	-	-	-	-	-	2
	2	-	3	-	-	-	-	7	-	10
	3	10	-	6	-	-	3	-	3	22
	4	-	-	-	-	-	-	-	9	9
	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	8	-	-	3	-	-	72	-	-	75
	28	-	-	-	-	52	5	-	-	57
	พบพันธุ์ไม้ ประมาณ 31% ของ พื้นที่ป่า	อยู่ทั่วไป ของคลอง	อยู่ริม คลอง	อยู่เขตริม คลองขึ้น ไปตรง กลางป่า		อยู่ในพื้นที่ติดกับ ยอด คลอง	อยู่ทั่วไป ของบริเวณ คลอง	อยู่เขตริม คลอง	อยู่ บริเวณ ยอด คลอง	
โก่งกาง ใบใหญ่ (สุ่มจากพื้นที่ วิจัย ป่าชาย เลน คลองลัด 300 ไร่)	30 พบพันธุ์ไม้ ประมาณ 2% ของพื้นที่ป่า	-	-	2 อยู่ตาม ริมคลอง	-	-	12 อยู่ตามยอด คลอง	-	-	14
ถั่วดำ (สุ่มจากพื้นที่ วิจัย ป่าชาย เลน คลองลัด 300 ไร่)	1	-	-	-	-	-	-	-	35	35
	2	-	3	-	9	-	9	70	-	91
	3	-	-	9	-	-	-	-	-	9
	4	-	-	1	-	-	-	-	8	9
	5	14	-	-	-	-	1	-	-	15
	8	-	6	10	-	-	-	-	-	16
	10	-	3	-	-	-	-	-	-	3
	พบพันธุ์ไม้ ประมาณ 31% ของ พื้นที่ป่า	อยู่ทั่วไป ตามริม คลอง	อยู่เขตริม คลอง	อยู่เขตริม คลอง	อยู่ตาม ยอด คลอง		อยู่ตามริม คลองทั่วไป	อยู่ตามริม คลอง	อยู่ใน บริเวณ คลองทั่วไป	
แกมกุ่ม หมอ (สุ่มจากพื้นที่ วิจัย ป่าชาย เลน คลองลัด 300 ไร่)	พบพันธุ์ไม้ ประมาณ 3.4% ของ พื้นที่ป่า	20 อยู่ตาม ริมคลอง	132 อยู่ตามริม คลอง	60 อยู่ตาม ริมคลอง	47 อยู่ตาม ริมคลอง	-	-	-	-	259

การบูร ดำ (สุ่มจากพื้นที่ วิจัย ป่าชาย เลน คลองลัด 300 ไร่)	3 พบพันธุ์ไม้ ประมาณ 0.1%ของ พื้นที่ป่า	-	-	1 อยู่ริม คลอง	-	-	-	-	-	1
ตะพูน (สุ่มจากพื้นที่ วิจัย ป่าชาย เลน คลองลัด 300 ไร่)	4 6 พบพันธุ์ไม้ ประมาณ 0.5%ของ พื้นที่ป่า	- -	- -	- -	2 1 อยู่ริม คลองทั่ว ไป	- -	- -	- -	- -	2 1 รวม (561)
ตอไม้ (สุ่มจากพื้นที่ วิจัย ป่าชาย เลน คลองลัด 300 ไร่)	-	-	28 อยู่ตาม ริมคลอง	29 ตอ อยู่ตาม ริมคลอง	13ตอ อยู่ตาม ริมคลอง	-	-	27 ตอ อยู่ตามริม คลอง	-	97 ตอ
ไม้เสีย (สุ่มจากพื้นที่ วิจัย ป่าชาย เลน คลองลัด 300 ไร่)	-	-	-	-	-	12 อยู่ตาม ริมคลอง	-	-	-	12

จากการสำรวจสภาพป่า จำนวนสัตว์น้ำ โดยการสุ่มจากพื้นที่ป่าแบ่งเป็น 8 แปลง
เป็นดังนี้

ชนิดสัตว์น้ำ	ปริมาณที่พบ	จำนวน (ตัว)								รวม
		แปลงที่1	แปลงที่2	แปลงที่3	แปลงที่4	แปลงที่5	แปลงที่6	แปลงที่ 7	แปลงที่8	
หอยเขี้ยว (สุ่มจากพื้นที่ วิจัย ป่าชาย เลน คลองลัด 300 ไร่)	พบสัตว์น้ำ ประมาณ 32%ของพื้นที่ ป่า	-	7 อยู่ตาม ราก โกงกาง ใบใหญ่ ริมคลอง	-	11 อยู่ตาม ราก โกงกาง ใบใหญ่ ริมคลอง	-	-	-	-	18
หอยจุ๊บแจง (สุ่มจากพื้นที่ วิจัย ป่าชาย เลน คลองลัด 300 ไร่)	พบสัตว์น้ำ ประมาณ 32%ของพื้นที่ ป่า	1 อยู่ตาม ต้นแก้วดำ	1 อยู่ตาม ต้นแถมก หมอ.ราก โกงกาง	-	10 อยู่ตาม ต้นแก้วดำ กลางป่า ริมคลอง	-	-	7 อยู่ตามต้น แถมกหมอ. ต้นแก้วดำ	-	18
หอยเจดีย์ (สุ่มจากพื้นที่ วิจัย ป่าชาย เลน คลองลัด 300 ไร่)	พบสัตว์น้ำ ประมาณ 23% ของพื้นที่ ป่า	-	3 อยู่ตาม พื้นดิน และร่อง คลอง	-	10 อยู่ตาม พื้นดิน และร่อง คลอง	-	-	-	-	13
ปูเปี้ยว (สุ่มจากพื้นที่ วิจัย ป่าชาย เลน คลองลัด 300 ไร่)	พบสัตว์น้ำ ประมาณ 9% ของพื้นที่ ป่า	-	2 อยู่ตามรู โคนต้นไม้ ทั่วไป	-	-	-	-	3 อยู่ตามรูพื้น ดิน ริม คลองทั่วไป	-	5
										รวม
										55 ตัว

แผนที่คลองลัดดี หมู่ที่3 ตำบลสาคร อำเภอกำแพง จังหวัดสตูล

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

ผลตามวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการป่ายายเลนชุมชน

จากการที่ทีมวิจัยและชาวบ้านคลองลัดได้ร่วมกันศึกษารูปแบบการจัดการป่ายายเลนชุมชนเริ่มแรกตั้งแต่เวทีเปิดตัวโครงการวิจัย ศึกษาข้อมูลชุมชน รวมไปถึงสำรวจพื้นที่ทรัพยากรป่ายายเลน สำรวจคุณภาพน้ำ รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนศึกษาดูงาน ทำให้ทีมและชาวบ้านคลองลัดได้รูปแบบการจัดการป่ายายเลนชุมชนมีคณะกรรมการกฎระเบียบ การใช้ประโยชน์จากป่าและวางแผนการจัดการป่ายายเลนในพื้นที่ ดังนี้

1.) มีการแบ่งเขตป่ายายเลนเพื่อการจัดการป่าอย่างชัดเจน และติดป้ายบอกอาณาเขตต่างๆตามป่ายายเลน เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชน รวมทั้ง หมู่บ้านใกล้เคียงได้รู้อาณาเขตของป่าที่เป็นพื้นที่การใช้ประโยชน์ร่วมกันในชุมชน และปฏิบัติไปตามกฎระเบียบของชุมชนที่กำหนดไว้ มีการแบ่งโซนป่าแบ่งออกเป็น 5 เขตดังนี้

1.1 เขตอนุรักษ์ แบ่งออกเป็น 2 แปลงคือ แปลงที่1 อยู่ที่ปากคลองพลายเล็ก ถึงปากคลองลัดจำนวน 170 ไร่ เรียกว่าเขตอนุรักษ์เพื่อการเรียนรู้ แปลงที่2 จากปากคลองแหลมถึงปากคลองปุเหว่าเล็กจำนวน 150 ไร่ อนุรักษ์ไว้เพื่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนและนอกชุมชนมีการปักเขตป้ายป่าและติดชื่อพันธุ์ไม้ตามต้นไม้ รวมไปถึงเป็นที่ศึกษาพันธุ์สัตว์น้ำ พันธุ์สัตว์บก รวมทั้งพันธุ์ไม้แต่ละชนิด เพื่อให้บุคคลทั่วไป และลูกหลานในชุมชนได้เรียนรู้

1.2 เขตอนุรักษ์เพาะพันธุ์กล้าไม้ เพาะพันธุ์ผักไม้ อยู่ที่ปากคลองปุเหว่าใหญ่ ถึงปากคลองสุขังเล็ก จำนวน 410 ไร่ อนุรักษ์ไว้เพื่อไว้เป็นแปลงเพาะพันธุ์กล้าไม้ ลูกที่ได้นำมาขยายพันธุ์ผักเก็บมาเพาะปลูก ฟันฟูป่าชุมชน และเพื่อทางเศรษฐกิจคือไว้ขาย โดยมีพันธุ์ไม้ที่คัดเป็นแม่ผักคือ ไม้โก่งกางใบเล็ก ใบใหญ่ ต้นถั่วขาว ถั่วดำ ต้นไทร ต้นเสม ซึ่งใช้ประโยชน์ได้มากที่สุดเพราะเป็นไม้ประเภทเนื้อแข็ง และมีพันธุ์ผักมากมายโดยเฉพาะไม้เสม

1.3 เขตอนุรักษ์พันธุ์พืชสมุนไพร จากปากคลองแหลมถึง ปากคลองปุเหว่าเล็กและบริเวณคลองเพี้ยะถึงคลองจัน จำนวน 750 ไร่ เพื่อศึกษาเรียนรู้เรื่องยาสมุนไพร อนุรักษ์ไว้ให้นำมาใช้ในการรักษาโรค ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน ตลอดจนอนุรักษ์พันธุ์ไม้ทุกชนิด ไว้เป็นที่ขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำ เป็นที่อยู่ของปู ปลา หอย ในบริเวณนี้จะไม่ให้ชาวบ้านตัดไม้ จะให้ชาวบ้านนำหอย ปู กุ้ง ปลามาปล่อย อนาคตจะทำเป็นแปลงป่าที่สมบูรณ์ คือสามารถปลูกไม้จัดเป็นโซนให้เป็นระเบียบตามชนิดของต้นไม้เช่น ถ้าเป็นไม้โก่งกางใบเล็ก

ก็ใบเล็กตลอด ถ้าเป็นไม้แสมก็เป็นไม้แสมตลอด

1.4 เขตอนุรักษ์เพาะพันธุ์จาก จากปากคลองลัดดี ถึงคลองเพียะ จำนวน 450 ไร่ ปลุกไว้เพื่อประโยชน์ใช้สอยในชุมชน ให้ชาวบ้านหันมาใช้ประโยชน์จากต้นจากเพื่อต่อไปจะได้เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน

1.5 ป่าใช้สอยในชุมชนเรียกว่าป่าชายเลนชุมชนบ้านคลองลัดดี คือจากคลองพลายใหญ่ถึงคลองพลายเล็กจำนวน 130 ไร่ และอีกแปลงหนึ่งคืออยู่ที่คลองสับเล็กจากปากคลองถึงหน้าท่าเรือติ๊ฉะ จำนวน 150 ไร่ ให้ชาวบ้านในชุมชนใช้ประโยชน์ ถ้าใครตัดไม้ต้องสมัครเป็นสมาชิกและขออนุญาตจากคณะกรรมการป่าชายเลนชุมชนบ้านคลองลัดดีและในการตัดไม้จะต้องเสียค่าธรรมเนียมครั้งละ 10 บาท

2.) มีคณะกรรมการป่าชายเลนชุมชนบ้านคลองลัดดี 23 คน มีการแบ่งหน้าที่ตามความรับผิดชอบในการบริหารจัดการกลุ่มดูแลกองทุนป่าทำหน้าที่เก็บเงินจากผู้สมัครที่เป็นสมาชิกและค่าธรรมเนียมการใช้ไม้ เงินที่ได้นำเข้ากองทุนใช้จ่ายตามความจำเป็นของกลุ่ม

3.) ได้กฎระเบียบการใช้ไม้ในป่าซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันในชุมชนคลองลัดดี เงื่อนไขของการเป็นสมาชิกต้องมาจากคนหมู่ที่ 3 เท่านั้น ถ้าคนหมู่บ้านอื่นสมัคร ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของคณะกรรมการ ครบครันหนึ่งต้องสมัครเป็นสมาชิก 1 คนโดยมีอายุ 18 ปีขึ้นไปค่าสมัครเป็นสมาชิกคนละ 5 บาท สมาชิกต้องเข้าร่วมกับกิจกรรมของชุมชนทุกครั้งเมื่อมีกำหนด ผู้ใดต้องการใช้ไม้ต้องเสียค่าธรรมเนียมคนละ 10 บาท และต้องมีใบแสดงความจำนงขอใช้ไม้จากคณะกรรมการ และยื่นให้คณะกรรมการภายใน 3 วัน ปัจจุบันมีสมาชิก 66 คนจาก 138 ครัวเรือน ไม้ที่ตัดส่วนใหญ่สมาชิกนำไปใช้ในการทำบ้าน คอกวัว รั้วบ้าน ทำหลักโพงพาง และอื่นๆ สมาชิกคนใดที่ได้ใช้ประโยชน์จากไม้ไปแล้วต้องปลูกทดแทนในอัตราส่วน 1 ต้นเท่ากับ 5 ต้นพร้อมการรักษาและฟื้นฟู และสมาชิกคนใดที่ใช้ประโยชน์จากไม้เกินกว่าที่ขออนุญาตถือเป็นความผิด ถ้าฝ่าฝืนจะกล่าวตักเตือนไม่เกิน 2 ครั้ง หากยังฝ่าฝืนให้คณะกรรมการเป็นผู้พิจารณาโทษ และห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาตัดไม้โดยไม่ได้รับอนุญาต และมีการประชุมคณะกรรมการป่าชายเลนเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารการรับรู้ความเคลื่อนไหวของส่วนราชการในการดูแลรักษาป่าให้สอดคล้องกับกฎหมายของรัฐ และรับรู้การใช้กฎระเบียบ การใช้ผลประโยชน์จากป่าร่วมกัน ผลที่ได้จากการจัดการป่าคือ ทำให้เกิดความร่วมมือ

4.) มีแผนกิจกรรมฟื้นฟูป่า/ ปลูกป่า /สาบป่า /ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และกิจกรรมการประชุมทีมคณะกรรมการป่าในระหว่างการทำงานมีการทำกิจกรรมดังนี้

4.1 มีการปลูกป่าปีละ 2 ครั้งตามแผนระยะ 3 ปี โดยในช่วงการทำวิจัยมีการปลูกพันธุ์กล้าไม้ จำนวน 2 ครั้งคือที่เกาะแมวโดยร่วมกับพี่น้องชุมชนคลองลัดดีหัวหน้าส่วน

ราชการในตำบล นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยทักษิณ และเยาวชนในชุมชนและครั้งที่สองบริเวณท่าเรือคลองลี้ ซึ่งร่วมกับชาวบ้านและองค์การบริหารส่วนตำบล

4.2 พื้นที่ว่างเปล่า

4.3 มีการตกแต่ง สภาพป่าอย่างต่อเนื่อง

4.4 มีการปล่อยสัตว์น้ำคือกุ้งกุลาดำในช่วงการทำวิจัย 3 ครั้ง และจะปล่อยอย่างต่อเนื่องทุกปีเพื่อเพิ่มพันธุ์สัตว์น้ำ อาทิ กุ้ง หอย ปู ปลา รวมทั้งมีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในวันสำคัญ ร่วมกับหน่วยงานของรัฐด้วย

5.) มีการนำแผนวางไว้ และจัดทำโครงการไปยังหน่วยงานต่างๆเพื่อของบประมาณหรือประสานความร่วมมือ ให้เป็นไปตามเป้าหมายของกลุ่ม

5.1 การนำแผนกิจกรรมฟื้นฟูป่าชายเลนบรรจุในแผนงบประมาณของ อบต. ป่ายา

5.2 คณะกรรมการป่าชายเลนได้จัดทำรายชื่อผู้เห็นด้วยในการขอพื้นที่ป่าจำนวน 289 คน เพื่อจัดทำเป็นป่าชุมชน แล้วจัดทำโครงการนำเสนอไปยังองค์การบริหารส่วนตำบล และส่งต่อไปยังสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 36 ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบป่าเพื่อต้องการให้ชุมชนเข้ามาบริหารจัดการ ดูแลป่าด้วยตนเอง โดยมีรัฐสนับสนุน

5.3 ทีมวิจัยและชาวบ้านร่วมกันสร้างศาลาเพื่อการเรียนรู้ 1 หลังในป่าชายเลน สร้างสะพานบล็อกवेระระยะทาง 150 เมตรสำหรับเดินชมป่า ทำให้เด็ก เยาวชน และชาวบ้านทั่วไปได้เรียนรู้ ศึกษาพันธุ์ไม้ ต่างๆ ในป่าชายเลนคลองลี้ และเป็นที่พักผ่อน

5.4 จัดทำโครงการ และได้รับการสนับสนุนโครงการอบรมการทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสตูล เป็นการทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้ที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ หรือเศษกิ่งไม้ที่ชาวบ้านตัดโค่นลำต้น ส่วนกิ่งไม้ได้ใช้ประโยชน์ต่อไม่

5.5 จัดทำโครงการเสนอสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 36 เพื่อทำสะพาน และศาลาเพิ่มอีก 1 หลัง และโครงการปล่อยพันธุ์หอยตาแดง พันธุ์ปูดำ เพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์ในแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็ก

5.6 ประสานความร่วมมือกับศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งสตูลเพื่อสำรวจคุณภาพน้ำในพื้นที่บ้านคลองลี้จนเป็นแผนงานของศูนย์ในการเก็บตัวอย่างน้ำทุก ๆ ระยะ

5.7 การประสานความร่วมมือกับหมู่บ้านที่จัดทำป่าชายเลนชุมชนในเขตจังหวัดสตูลของชมรมชาวประมงพื้นบ้าน จ.สตูล

5.8 เข้าร่วมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การพัฒนาชุมชนประมงชายฝั่งและวิถีการดำรงชีพหลังเกิดเหตุการณ์ธรณีพิบัติสึนามิ วันที่ 14-15 กุมภาพันธ์ 2548 โรงแรมรอยัลภูเก็ต ซิตี้ จังหวัดภูเก็ต จัดโดยโครงการ CHARM ตัวแทนที่เข้าร่วมได้เสนอกิจกรรมสร้างศาลาเรียนรู้เพิ่มเติม

2. เพื่อเป็นเวทีการแลกเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ของคนในหมู่บ้านในการพัฒนาต่าง ๆ และองค์ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่งทะเล

จากการที่ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมตามขั้นตอนของการของงานวิจัยที่ผ่านมาหลายเวทีตั้งแต่เวทีนำเสนอโครงการร่วมกับชาวบ้านคลองลิติ ศึกษาข้อมูลชุมชน สำรวจพื้นที่ป่า สำรวจสภาพน้ำ เวิร์ทวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ตลอดจนศึกษาดูงาน ทำกิจกรรมการจัดการป่า จนสุดท้ายเวทีนำเสนอผลงานวิจัยซึ่งจากหลายเวทีที่มีพี่น้องชาวบ้านคลองลิติเข้าร่วมกิจกรรม ร่วมศึกษาจนเกิดการแลกเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดความคิดเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชน ทำให้คนในชุมชนคลองลิติเกิดการเรียนรู้และนำไปสู่การพัฒนาในด้านต่างๆดังนี้ คือ

1. ด้านการมีส่วนร่วม จากอดีตที่ผ่านมาชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเพียงผู้ไปร่วมกระบวนการ โดยมีบุคคลภายนอกเป็นเจ้าของเรื่อง จากข้อมูล ในการจัดการป่าเป็นบทบาทเจ้าหน้าที่รัฐ ช่วงแรก มีเจ้าหน้าที่มาคอยดูแล บอกกล่าวกับผู้นำในชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านอย่าให้ชาวบ้านตัดไม้ ทำลายป่า ต่อมารัฐได้ให้เอกชนเช่าสัมปทานไม้ ชาวบ้านไปเป็นลูกจ้างตัดไม้ ลูกจ้างปลูกพันธุ์ไม้ ในการให้สัมปทานเป็นปัญหาต่อ ไม่มีพื้นที่ให้ชาวบ้านใช้สอย จึงมีข้อตกลงร่วมกันที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ระหว่าง เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้สัมปทาน และผู้นำชุมชนให้แบ่งพื้นที่ใช้สอยให้กับชาวบ้าน ชาวบ้านอยู่ในฐานะผู้ใช้ประโยชน์อย่างเดียว

เมื่อมีการตัดไม้ในพื้นที่สัมปทานมาก จนการฟื้นฟูไม่ทันกับการตัด เจ้าหน้าที่รัฐเลยจัดทำโครงการฟื้นฟูป่าชายเลนซึ่งเอาพื้นที่ป่าใช้สอยของชาวบ้าน มีกฎระเบียบห้ามตัด และกระทำใดๆในการฟื้นฟูชาวบ้านเป็นลูกจ้างสร้างป่า ปลูกป่า

เมื่อมีการปิดการสัมปทานเป็นโอกาสที่ชาวบ้านที่ต้องเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้ดูแล รักษาจัดการป่าแบบมีส่วนร่วมของชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัย ซึ่งเห็นการมีส่วนร่วมดังนี้

1.1 ปริมาณการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน และภายนอกชุมชน หลายปีที่ผ่านมา

ชุมชนคลองลิติไม่เคยมีกิจกรรมอะไรในหมู่บ้านไม่ว่าด้านกิจกรรมสันตนาการ หรืออื่นใดก็แล้วแต่ เมื่อมีโครงการวิจัยเข้ามา เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมกิจกรรม ในการศึกษาข้อมูลที่ต้องอธิบาย ทำความเข้าใจ และประชุมเรื่อยๆจากที่เคยต่อต้านคือการไม่

เห็นด้วย กลับเข้าใจ เริ่มซึมซับเห็นด้วย ชาวบ้านให้ความร่วมมือโดยการให้ข้อมูลบอกเล่า ประวัติชุมชนจากอดีตสู่ปัจจุบัน ชาวบ้านบางคนไม่เคยรู้ ชาวบ้านให้ความร่วมมือในจากการ ที่ทีมลงสำรวจพื้นที่ศึกษาข้อมูลชุมชน

สืบเนื่องมาจากการไปศึกษาดูงานที่บ้านตะเซะ ชาวบ้านประมาณ 80 % เห็น ด้วยกับการทำป่าชุมชน สิ่งแรกที่ชุมชนฟื้นฟูคือ ช่วยกันอนุรักษ์จัดการดูแล ปลughทดแทน ปล่อย พันธุ์คืนสู่ธรรมชาติเป็นขบวนการโดยมีเยาวชนซึ่งเป็นลูกหลานช่วยกันดูแล ด้วยการขอ พันธุ์ไม้และพันธุ์สัตว์น้ำจากศูนย์วิจัย ฯ ร่วมกันปลูกและปล่อยกึ่งคืนสู่ธรรมชาติปีละ 2 ครั้ง

ผลให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นหากินเลี้ยงชีพโดยไม่ต้องออกไปหากินไกล ปริมาณชาวบ้านเข้า มาร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น ในการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ฟื้นฟูป่า ปลูกป่า สมักรเข้าร่วม เป็นสมาชิกป่าชายเลนชุมชน คนที่ไม่เคยเข้าร่วมกลับเข้าร่วม จากอดีตประมาณ 40 % ปัจจุบันความสนใจ ของชาวบ้านเพิ่มขึ้น 70

ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งมีการบอกกล่าว ประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน ต่าง ๆ มาเข้าร่วมกิจกรรม พร้อมกับให้ข้อมูลที่ได้ศึกษา แผนงาน โครงการ แนวทางของกลุ่ม เช่น สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่36 ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งสตูล จาก อำเภอท่าแพ ครู กศน. องค์การบริหารส่วนตำบลสาคร ครูและนักเรียนโรงเรียนสาครพิทยาคาร โรงเรียนใต้ จากชมรมชาวประมงพื้นบ้าน แกนนำป่าชุมชนหมู่บ้านใกล้เคียง

1.2 ร่วมแสดงความคิดเห็น ในการประชุม หรือทำกิจกรรมชาวบ้านให้ร่วมแสดงความคิดเห็น กับที่ประชุม เช่น อภิปรายกฎระเบียบป่า การจัดพื้นที่ วางแผนกิจกรรมฟื้นฟู แสดงความคิดเห็นในการสร้างศาลาเรียนรู้ และอื่นๆ

1.3 ร่วมออกแรงกาย ทรัพยากร และทุนเดิมที่มีอยู่ ในการทำกิจกรรม เช่น การสร้างศาลา เรียนรู้ที่ต้องใช้ทั้งกำลังคน และทุนบางส่วน นอกจากนั้นใช้วัตถุดิบที่มีอยู่มาใช้ คือ จาก ไปตัดมา แล้วร่วมกันเย็บเพื่อมุงหลังคาศาลา การทำกับข้าวเลี้ยงโดยการนำปลา ที่ได้จาก ทะเลมารวมกันประกอบอาหาร

2. ด้านจิตใจ

2.1 ชาวบ้านมีการตื่นตัว มีจิตสำนึกคือร่วมเป็นเจ้าของป่าร่วมกัน การใช้ไม้ป่าชายเลน เมื่อ ก่อนไม่มีกฎเกณฑ์ ตัดตามใจชอบ เมื่อมีกฎระเบียบของชุมชน ทุกคนต้องเคารพกฎร่วมกัน มีการบอกกล่าว ตักเตือนกันเองของสมาชิก

2.2 ชาวบ้านมีแรงจูงใจเกิดขึ้นเมื่อป่าสมบูรณ์จำนวนสัตว์น้ำเริ่มกลับเข้ามาเพิ่มขึ้น คือ กุ้ง กูลาดำ ปูดำ กลับเข้ามาทำให้เห็นชัดเจนคือ ผลประโยชน์ที่ได้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกลุ่ม หากแต่เป็นผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชนทั้งสิ้น ชาวบ้านเห็นด้วยและเกิดการยอมรับ องค์ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่งทะเล

จากการที่ทีมวิจัยและชาวบ้านได้ร่วมกันศึกษารูปแบบการจัดการป่าชายเลนชุมชน โดย ได้ศึกษาตามขบวนการและมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับคนในชุมชน ส่งผลให้เกิดองค์ความรู้ ที่ได้จากการศึกษาวิจัยป่าชายเลนคลองลัดด้านทรัพยากรชายฝั่งทะเลมีดังนี้คือ

1. จากการสำรวจสภาพป่าทำให้รู้ว่าป่าไม่มีมาก ทำให้น้ำในบริเวณคลองใสและคลอง กักว้าง น้ำก็ลึก หลังจากป่าไม้ถูกทำลายลงโดยเฉพาะไม้บริเวณริมคลองทำให้คลอง ถูกน้ำกัดเซาะดินบริเวณริมคลองพังลงทับถมกันทำให้คลองเกิดการตื้นเขิน
2. จากบอกเล่าของชาวบ้านเล่าว่าในสมัยเมื่อมีป่ายังไม่ถูกทำลายการเดินทางในป่าต้อง เดินไปตามรากไม้คือต้นโกงกาง ทำให้เราได้ทราบว่าในสมัยที่ป่าไม้แน่นหนา ราก โกงกางจะเป็นตัวกรองเศษไม้ใบไม้ไม่ให้ไหลลงลำคลอง ซึ่งใบไม้ก็กลายเป็นปุ๋ยไปใน ตัว หลังจากไม้ถูกทำลายฝนตกหรือน้ำมาก ทำให้เศษไม้ใบไม้ไหลลงสู่ลำคลองเกิด การทับถมของใบไม้อยู่บริเวณยอดคลองทำให้เกิดการเน่าเสียของน้ำ และสัตว์บาง ชนิดไม่เข้าไปพึ่งพิง และวางไข่ จากการได้ศึกษาทำให้รู้ว่าธรรมชาติจะเป็นตัวปรับ สภาพของมันให้เป็นแบบสมบูรณ์ ทำให้มีไม้ที่สมบูรณ์เต็มที่มีมนุษย์ไม่สามารถจะ ทำให้สมบูรณ์เหมือนธรรมชาติได้
3. เมื่อป่าไม้สมบูรณ์ทำให้เราได้รู้ว่าประโยชน์ของไม้มีมากไม่ว่าจะเป็นตัวกำบังลม กำบังคลื่นและเป็นแหล่งพึ่งพิงของสัตว์น้ำวัยอ่อน
4. ในการสำรวจสภาพน้ำทำให้รู้ว่าน้ำเสียมีสารตกค้างซึ่งลักษณะของน้ำเสียจะมีข้อ สังเกตคือ สภาพน้ำมี 2 ชั้นมีลักษณะขุ่นขาวใต้มีแมงกระพรุนเล็กมากมายถ้าเลี้ยง ปลาจะทำให้ปลาตายอด ถ้าบริเวณนั้นมีลักษณะแบบนี้จะทำให้เลี้ยงปลาไม่ได้ซึ่งจะ เกิดขึ้นในเดือนเมษายน ถึงเดือนพฤษภาคมช่วงที่มันจะเปลี่ยนฤดูจากฤดูแล้งเข้าสู่ ฤดูฝนเกิดจากใบไม้ผลัดใบเกิดการทับถมของใบไม้ทำให้น้ำเน่าเสียมีสารตกค้างน้ำ บริเวณนั้นมีได้มีการชะล้างเกิดจากฤดูกาลเป็นช่วงที่ลมมรสุมเปลี่ยนทิศทาง น้ำจะ มากในตอนกลางคืนทำให้ไม่สามารถพัดเอาเศษไม้ทั้งหมดลงสู่ทะเลได้
5. ได้รู้วิธีการวัดสภาพความสมบูรณ์ของป่าว่าทำอย่างไร การวัดสภาพน้ำที่เป็นหลัก วิชาการที่มีการยอมรับ

6. ได้รู้ความจริง ข้อเท็จจริง เรื่องประวัติศาสตร์จากที่เคยรู้มาเล็กๆน้อยๆ มาเป็นเรื่องราวที่หลายคนในสามารถเล่าได้
7. ทำให้รู้ว่าปายาเลนคลองลิตีมีพันธุ์ไม้ที่หายาก และพันธุ์ไม้ที่หายากเช่นไม้โกงกาง ไม้แสม โดยเฉพาะไม้ปี่มีรากมากเป็นที่ยึดของหน้าดิน ดันโตดเป็นไม้ที่หายาก กำลังจะสูญพันธุ์เป็นไม้ใหญ่ที่สุดในปายาเลนคลองลิตีคุณสมบัติทำมาเป็นไม้แปรรูปทำบ้าน อุปกรณ์ประมง สมัยก่อนเป็นไม้ใหญ่คนโอบ 4-6 คนนั่งล้อมวงกินข้าวได้ จากการทราบของลักษณะของพันธุ์ไม้ที่หายากทำให้น้ำไปสู่การปลูกเพิ่มความรู้เรื่องพันธุ์ไม้ ระบบนิเวศการเป็นอยู่เช่นต้นโตดขยายพันธุ์ได้ยาก เพราะว่าลูกฝักเป็นห่อหุ้ม ช่วงหล่นจะทาน้ำหนัก ไม่สามารถปักในดิน ถ้าหล่นมันแตกลูกหนึ่งมี 4 เมล็ดน้ำหนักเบา หล่นจะไม่ปักลงดินลอยไปตามน้ำ หนูชอบแทะเมล็ด หรือปูเปรี้ยวชอบกินผลอ่อนของมัน
8. เมื่อก่อนมีการตัดไม้มาก ทำให้น้ำเหือดแห้งสาบเปลือกไม้ใบไม้ ปลาไม่ค่อยมาอยู่เมื่อได้ป่าชุมชนกลับคืนมาไม่มีการตัดไม้ ทรัพยากรสัตว์น้ำทุกชนิดเพิ่มมากขึ้นปลาชอบเข้ามาอยู่มากขึ้น น้ำใสเป็นแหล่งอาหารของสัตว์วัยอ่อน ชาวบ้านทำมาหากินคล่องตัวขึ้นเมื่อมีป่า
9. ปูดำชอบหากินตามน้ำ น้ำขึ้นถึงไหนหากินถึงนั้น บางตัวเริ่มลอกคราบมันจะขุดรูอยู่
10. การออกไปทำมาหากินในทะเลไม่ได้มาจากการรอโชคแต่เกิดจากความขยันขันแข็งเท่านั้น

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิจัย

ด้วยวิธีการที่จะหวนกลับคืนมาของป่า และพันธุ์สัตว์น้ำ พันธุ์สัตว์บกเพิ่มขึ้นต้องมีแนวร่วมช่วยกันคิดช่วยกันแก้ปัญหา เพราะจากอดีตนั้นไม่ได้คิดไม่ได้รักษา ไม่ได้ฟื้นฟู ไม่มีกิจกรรม ทั้งที่รู้ว่าการจัดระเบียบของป่าให้สมบูรณ์นั้นเป็นสิ่งสำคัญ การเข้าร่วมด้วยในช่วงแรกจุดประสงค์เดียวกันที่จะไขข้อข้องใจในการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการปายาเลนชุมชน ที่สำคัญคือบ้านคลองลิตีมีป่าใช้สอยที่ต้องรักษาดูแลสภาพป่าไม่ให้เสื่อมโทรมประกอบไปด้วยกับการดูแลผู้ที่ลักลอบตัดไม้พร้อมที่จะจับกุมดำเนินคดีได้ทันที ป่าใช้สอยเป็นป่าที่ยอมรับของบ้านคลองลิตี เพียงแต่ว่าขาดการดูแลไม่ดีเท่าที่ควร และที่ชุมชนยอมรับจากผลการดำเนินงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เกี่ยวกับเรื่องป่าใช้สอยคือการให้ประโยชน์อย่างเดียวแต่ยังขาดกิจกรรม การฟื้นฟู การประสานความร่วมมือ การดำเนินการวิจัยเป็นไปค่อนข้างยาก ทีมต้องอาศัย ปรึกษาความเข้าใจ ต้องชี้แจงเรื่องของป่าใช้สอยและป่าชุมชนว่าต่างกันอย่างไร เปรียบเสมือนแรงใจที่มีอย่างแรงกล้าพร้อมที่จะเรียนรู้สร้างสรรคโครงการ ผู้ที่ดึงชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมกระบวนการสร้างความเข้า

ใจมากที่สุดก็คือสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 36 ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งสตูล ผู้ช่วยประสานงานสกว. ผู้นำศาสนา ฝ่ายปกครองหมู่บ้านคือ องค์การบริหารส่วนตำบล และองค์การเครือข่ายชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดสตูล ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเด่นชัดคือ

ต่อชุมชนคลองลิติ

1. ทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าป่า ถ้าหากมีการจัดการป่าให้สมบูรณ์ สัตว์น้ำเริ่มเข้ามาอยู่ในคลองเรื่อยๆ ปลาเพิ่มมากขึ้นเช่นปลาดำ จากที่เคยไม่ได้มาในรอบปีทำให้ได้มามากขึ้น เพราะมีป่าอุดมสมบูรณ์ทำให้เด็ก ๆ มีรายได้จากการตกปลาดำในวันหยุด พันธุ์สัตว์น้ำมีมากให้เห็นในบริเวณใกล้เคียงสามารถเห็นชัดเจนเช่นเมื่อก่อนชาวบ้านตกปลาดำใน 7 วันได้คนละ 10-20 กิโลกรัม ปัจจุบันเมื่อป่าสมบูรณ์ขึ้นตกได้คนละ 30-40 กิโลกรัมขายได้เงินครั้งละ 3,000-8,000 บาท
2. ชาวบ้านมีส่วนร่วมมีจิตสำนึกมากขึ้น จากคนที่ไม่เคยเห็นความสำคัญเมื่อก่อนไม่เคยเข้าร่วมปลูกป่า กลับเข้าร่วมคนที่ไม่เคยมีเวลาก็เลยให้เวลาเพราะเห็นความสำคัญ บางครั้งตั้งคำถามกับคณะกรรมการเมื่อไหร่เราจะทำกิจกรรมกันอีก
3. เกิดองค์กรกลุ่มชาวบ้านมีกฎระเบียบ สมาชิกมีการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดไว้โดยเคร่งครัด มีคณะกรรมการ 23 คน ร่วมกันดูแลบริหารจัดการป่าชายเลนร่วมกับชาวบ้านในชุมชนที่เป็นของชุมชนเองเพื่อให้ป่าและผลที่ได้จากป่าเกิดการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน
4. ชาวบ้านประมาณ 10 ครัวเรือนมีการลงทุนเลี้ยงปลากระชัง ซึ่งเกิดจากการที่เจ้าหน้าที่ไปสำรวจตรวจสอบสภาพน้ำ น้ำคลองลิติไม่มีสารตกค้างจึงปลอดภัยในการเลี้ยงปลา และยังมีชาวบ้านอีกจำนวนมากสนใจในการเลี้ยงปลากระชัง เนื่องจากคลองลิติจะเลี้ยงปลากระชังไม่ได้เลย เพราะมีสารตกค้างเกิดจาก 2 ประการคือ เกิดจากคน สาเหตุตัดต้นไม้แล้วมีการทับถมของใบไม้ ทำให้น้ำไหลผ่านไม่ได้ อีกอย่างมีการทิ้งขยะลงไป และเกิดจากป่าเอง เกิดจากการเน่าเสียของใบไม้ น้ำจะขังตลอดไม่ได้ถ่ายออก ขยะริมทะเลลงไปติดตามต้นไม้ไหลลงสู่ทะเลไม่ได้ทำให้น้ำเน่าเสียมากขึ้น พอต้นไม้ผลัดใบถ้าต้นไม้ชะออกมีผลเสียแน่นอน ทำให้ปลาไม่สามารถวางไข่ได้ มาตรการแก้ไขธรรมชาติจะเป็นตัวแปรให้มันเองคือ ถ้าช่วงน้ำใหญ่(น้ำเกิด) น้ำมากจะพาเศษใบไม้เหล่านี้ออกไป ส่วนที่เหลือจะเป็นอาหารของสัตว์วัยอ่อนต่อไป
5. หลังจากเกิดกลุ่มที่จัดการดูแลป่าชายเลนชุมชนบ้านคลองลิติ ภายหลังจากเวทีปิดโครงการนำเสนอผลการวิจัยให้กับชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบเมื่อวันที่

7 มีนาคม 2547 ที่ผ่านมาระยะเวลา 3 เดือน มีผู้ต้องการใช้ประโยชน์จากไม้ ประสงค์เข้าเป็นสมาชิกป่าชุมชนจำนวน 66 รายจาก 138 ครัวเรือนมีผู้แสดงความจำนงค์ขอใช้ไม้จากป่าชายเลนชุมชนบ้านคลองลัดจำนวน 20 คนมีไม้ที่ได้ใช้ประโยชน์ไปแล้วจำนวน 1,238 ต้น ส่วนใหญ่เป็นไม้แสม ไม้โกงกางใบเล็ก ไม้โตด ตามลำดับ นำไปใช้ในการสร้างบ้าน และอื่นๆ

ต่อนักวิจัย

จากการปรึกษาหารือ วิเคราะห์การทำงานของทีมวิจัยได้พัฒนาตัวเอง คือ

1. ได้รู้จักการประสานงาน ประสานงานเป็น จากอดีตทำไม่เป็น สิ่งที่ชาวบ้านกลัวมาตลอด คือโรงพัก โรงพยาบาล และอำเภอ เกิดความกลัว เนื่องจาก เรามีข้อมูล มีหลักฐานเชิงเอกสารข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ที่ทีมต้องนำไปบอกกับคนภายนอก ประสานความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ
2. สามารถเขียนโครงการ การพูด นำเสนอในที่ประชุม
3. รู้วิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เช่น ในช่วงการทำศาลาเรียนรู้ มีการห้ามตัดไม้ทำศาลาเรียนรู้ ถ้าตัด จะจับจากผู้ที่ไม่เห็นด้วย ทางกลุ่มแก้ปัญหาโดยการทำกิจกรรม แล้วเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนโดยตรงมาร่วม ใช้เวลา และผลงานที่เกิดขึ้นเป็นเครื่องพิสูจน์ สุดท้ายสามารถสร้างความเข้าใจ
4. ได้รับรู้แหล่งงบประมาณที่สนับสนุนหลายหน่วยงาน สามารถทำตัวเอง
5. รู้จักการแก้ปัญหา ปรับปรุงไปใช้ เห็นได้จากการทำกิจกรรมการประชุมวางแผนการบริหารการจัดการป่า ซึ่งได้ทำหนังสือเชิญ แต่มีผู้เข้าร่วมน้อยหลังจากนั้นเปลี่ยนวิธีการอื่น โดยให้คณะกรรมการไปคุยกับพี่น้อง แล้วให้พี่น้องเล่าต่อแบบปากต่อปาก
6. มีวิสัยทัศน์กว้างขึ้นในเรื่องการจัดการป่า หน่วยงานราชการให้การยอมรับและสนับสนุนงบประมาณ
7. ชุมชนใกล้เคียงมองเห็นผลงานและเชิญเข้าร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องป่าชุมชนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้กับเยาวชนในโรงเรียน
8. กับผู้นำในชุมชนมองทีมวิจัยไม่มีศักดิ์ศรีมาเป็นการทำงานลำหน้า เวลาและผลงานที่เกิดขึ้นจึงเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าทีมวิจัยทำสิ่งที่ดีมีประโยชน์แก่ชุมชนโดยรวมจนสุดท้ายชนะใจชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านยอมรับต่อมาผู้นำเห็นด้วยและเข้ามามีส่วนร่วม

ปัญหาอุปสรรค/ แนวทางแก้ไขในการทำงาน

ในช่วงแรกคนในชุมชนไม่เข้าใจ ชาวบ้านบางส่วนมองว่างานวิจัยไม่ได้เกี่ยวข้องกับเขา เมื่อจัดกิจกรรมทุกครั้งทีมเชิญชาวบ้านมาร่วมด้วยสุดท้ายชาวบ้านเข้าใจ ยอมรับและมีส่วนร่วมด้วย ชาวบ้านมองว่าคนที่มาคิดทำผลงานอะไรก็ได้แล้วแต่ในชุมชน ต้องมาจากการเป็นผู้นำในชุมชน แต่ทีมวิจัยไม่ได้เป็นผู้นำ เพราะว่าคนที่คิดทำเรื่องนี้ในอดีตต้องเป็นผู้นำที่ถูกคัดเลือกหรือถูกแต่งตั้งในชุมชนเท่านั้น ดังนั้นทีมวิจัยจึงใช้เวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ผลงาน เดือนหนึ่งมีการประชุม 5-8 ครั้งสุดท้ายชาวบ้านให้ความสำคัญ และเกิดการยอมรับเพราะทีมทำงานอย่างจริงจังจนสำเร็จ

คนในชุมชนไม่เข้าใจเรื่องงบประมาณโครงการ มองทีมวิจัยว่าได้เงินเดือน เรื่องอะไรต้องไปร่วม เมื่อจัดกิจกรรมทุกครั้งทีมวิจัยแจ้งให้พี่น้องคลองลัดีทราบทุกครั้งว่าแต่ละครั้งที่ทำเวทีทีมใช้งบประมาณไปครั้งละเท่าไร เมื่อคนในชุมชนรู้เขาก็เลิกว่า

การทำมาหากิน เรื่องอาชีพของทีมไม่เหมือนกัน จังหวะเวลา ทำให้งานล่าช้า ดังนั้นจึงมีการนัดหมาย คุยกันหาเวลาที่ทุกคนว่าง ส่วนใหญ่เป็นเวลา 20.00 น. เป็นต้นไป

บทเรียนสำคัญของนักวิจัยต่อการทำงาน

- ไม่รอผู้นำเมื่อก่อนพวกเราขอให้คนอื่นมาชวน ไม่รอให้ทางหน่วยงานราชการนำความรู้มาให้ เมื่อได้มาเป็นเจ้าภาพทำให้ถูกคิดได้ว่าเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน เราขอให้คนนอกมาช่วยได้ยาก คนในเท่านั้นที่ต้องช่วยกันนำเรื่องราวไปบอกกล่าวขอความช่วยเหลือจากคนข้างนอก
- ต้องเป็นนักประสานทั้งภายนอก ภายในการประสานแต่ละครั้งเราต้องมีข้อมูลเพื่อนำเสนอ เป็นสื่อที่สำคัญสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือ ได้อย่างดี

ปัจจัยเอื้อในการทำงาน

- นโยบายการจัดการป่าชายเลนของรัฐเอื้อประโยชน์ให้ชุมชนเป็นเจ้าของ หรือเจ้าภาพในการดำเนินงาน โดยทำหน้าที่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากร การให้การเรียนรู้ ตลอดจนให้ความร่วมมือกับชุมชนเมื่อร้องขอ
- สนับสนุนกิจกรรมแผนงาน ติดตามความคืบหน้าอย่างต่อเนื่อง มีเจ้าหน้าที่จากสถานีป่าชายเลนที่ 36 และเจ้าหน้าที่จากศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งจังหวัดสตูล เข้าร่วมกิจกรรมด้วยทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ กุ้ง หอย ปู ปลา และร่วมปลูกป่า ออกสำรวจป่า สำรวจน้ำและนำผลที่ได้มาขยายสู่ชุมชนทุกครั้ง
- นโยบายการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนของกระทรวงศึกษาธิการที่สามารถ

การมองงานวิจัยของทีม

เป็นกระบวนการที่ต้องมีความคิดที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต้องสอดคล้องกับประเด็นของเรื่อง ไม่มีการทำอะไรเฉพาะทีมแต่สร้างกระบวนการเรียนรู้ พร้อมกับคนในชุมชน เป็นเรื่องที่ต้องมีคำถาม ที่ต้องหาคำตอบที่ชัด ไม่มีคำว่า " ล่าว่า " " พันธุ์นั้น " หรือ " เขาว่า " ทำงานวิจัยคำเหล่านี้ยกเลิก ทีมและพี่น้องชาวบ้านต้องรู้ถึงเป้าหมายของเรื่อง งานวิจัยสามารถแก้ปัญหาของตัวเอง มีการบันทึกข้อมูลทุกครั้ง สังเคราะห์ข้อมูล กระบวนการทำงาน

งานวิจัยเป็นงานอีกรูปแบบหนึ่งในการสร้างขบวนการในกิจกรรมต่างๆ ด้วยความคิดของคนหลายๆ คนที่มานั่งวิเคราะห์ข้อมูลให้เด่นชัดในหลักของความจริง และความถูกต้องตามความต้องการของชุมชนโดยชุมชนเป็นคนจัดการเอง

เป็นขบวนการที่ให้คำตอบ แก่ปัญหาของชุมชน ต้องการเห็นความอุดมสมบูรณ์ของพันธุ์ไม้ในป่าชายเลนให้อยู่คู่กับชุมชนตลอดไป ให้มีความยั่งยืนทั้งพันธุ์ไม้ และพันธุ์สัตว์น้ำนานาชนิด

งานวิจัยทำให้คนมีความคิดจัดการคนในชุมชนมีความคิดเป็นหนึ่งเดียว

งานวิจัยสร้างจิตสำนึกให้คนมีส่วนร่วมมากขึ้นในชุมชนจากเมื่อก่อนที่ผ่านมามีความรู้สึกว่าคนในชุมชนมีแนวร่วมมากขึ้นเรื่อยๆ งานวิจัยสอนให้รู้ปัญหาชุมชน " ตนเองแต่ก่อนเขียนหนังสือไม่ค่อยเป็น เพราะงานวิจัยทำให้เขียนเป็น ทำโครงการต่างๆ เป็น ได้รู้ประวัติศาสตร์หมู่บ้านตนเอง และได้แก้ปัญหาให้กับชุมชนของตนเอง ได้รู้จักหน่วยงานราชการ ทำให้มีความรักชุมชน "

ความรู้สึกต่อทีมวิจัยด้วยกัน (มะอีสา นาวาเดช 1 ในทีมวิจัย 6 คน)

เมื่อเริ่มแรกทีมวิจัยทำอยู่ด้วยกัน 6 คน มะอีสา เป็นผู้ประสานงานในทีม เขาประสบอุบัติเหตุด้วยรถจักรยานยนต์เสียหลักชนกับเสาไฟฟ้าเสียชีวิตในค่ำวันที่ 29 พฤษภาคม 2546 ซึ่งสร้างความเสียใจแก่ลูกเมียญาติมิตร และเพื่อนพ้อง ช่วงที่ทีมจะเปิดเวทีโครงการนำเสนองานวิจัย ทำให้ขาดบุคลากรคนดีๆ ของทีมไป 1 คน จนเหลือ 5 คน ในช่วงนั้นทุกคนเศร้าซึมเสียใจในการจากไปของเพื่อนร่วมทีมที่ไม่มีวันหวนกลับ (ไปไม่กลับ กลับไม่ตื่น ฟันไม่มี) เขาเป็นคนหนึ่งที่เอาใจใส่กับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ก่อนจะมาถึงวันสำเร็จ เขาเป็นคนที่ร่วมชวนให้งานวิจัยป่าชายเลนบ้านคลองลัดดีสำเร็จลงด้วยดี ทีมขอจดจำไว้ไม่ลืม

ภาคผนวก

กฎระเบียบป่าชายเลนชุมชนบ้านคลองลิ้นหมูที่ 3 ตำบลสาคร อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล
ว่าด้วยการเป็นสมาชิก

1. ต้องเป็นคนที่มิถูกลำเนาอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 3 บ้านคลองลิ้นหมู ต.สาคร อ.ท่าแพ จ.สตูล เท่านั้น นอกเหนือจากนั้นขึ้นอยู่กับดุลพินิจของคณะกรรมการ
2. ครอบครัวหนึ่งต้องเป็นสมาชิกอย่างน้อย 1 คน และต้องมีอายุครบ 18 ปี บริบูรณ์
3. สมาชิกต้องเข้าร่วมกิจกรรมกับทางชุมชนเมื่อคณะกรรมการกำหนด
4. บุคคลใดที่ประสงค์จะเป็นสมาชิก ต้องสมัครด้วยตนเองพร้อมนำหลักฐานดังนี้ ลำเนาบัตรประจำตัวประชาชน พร้อมค่าสมัครคนละ 5 บาท

ว่าด้วยการใช้ประโยชน์จากไม้

บุคคลใดที่ยังไม่ได้สมัครเป็นสมาชิกไม่มีสิทธิ์ใช้ไม้เด็ดขาดจริงได้

1. ต้องมาสมัครเป็นสมาชิกก่อนแล้วมีสิทธิ์ใช้ไม้
2. สมาชิกต้องรู้การแบ่งโซนพื้นที่การใช้สอยไม้ในป่าโดยมีการติดป้ายบอก
3. สมาชิกที่ต้องการใช้ไม้ต้องมาขอใบแสดงความจำนงจากคณะกรรมการและกรอกข้อมูลตามความต้องการเสร็จแล้วยื่นให้กับคณะกรรมการภายใน 3 วัน และเสียค่าธรรมเนียมครั้งละ 10 บาท (หลังจากผ่านการบริหาร 90 วัน แล้ว) ต้องใช้ตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ นำมาทำบ้านเรือน, ซ่อมแซมบ้าน, ยกหน้า, ทำรั้ว, คอกสัตว์, หลักเรือ, หลักโพงพาง, สะพาน หรือทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ
4. สมาชิกคนใดที่ได้ใช้ประโยชน์จากไม้ไปแล้วต้องปลูกทดแทนในอัตราส่วน 1 ต้น เท่ากับ 5 ต้น พร้อมกับรักษาและฟื้นฟู
5. ห้ามตัดไม้เพื่อขายทั้งคนในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว
6. สมาชิกคนใดต้องการใช้ประโยชน์จากไม้ แต่ไม่มีความสามารถตัดเองได้ ให้แจ้งเรื่องต่อคณะกรรมการเพื่อดำเนินการต่อไป
7. สมาชิกที่ต้องการใช้ประโยชน์ครั้งต่อไปต้องขอใบแสดงความจำนงใหม่

ว่าด้วยบทลงโทษการฝ่าฝืนกฎระเบียบ

1. สมาชิกคนใดที่ใช้ประโยชน์จากไม้เกินกว่าที่เขียนในใบแสดงความจำนง ถือว่าเป็นความผิด ต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการเพื่อทำการลงโทษ
2. สมาชิกคนใดที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบคณะกรรมการต้องทำตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

2.1 คณะกรรมการต้องเข้าพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจ และกล่าวตักเตือนไม่เกิน 2 ครั้ง
หากยังฝ่าฝืนให้คณะกรรมการเป็นผู้พิจารณาโทษ

2.2 บุคคลภายนอกเข้ามาตัดไม้โดยไม่ได้รับอนุญาตคณะกรรมการต้องพิจารณาโทษ

รายชื่อคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านคลองลิตี

1. นายบัว	ดาวนุ้ย	ตำแหน่ง	ประธาน
2. นายพล	ชะมดีพงษ์	ตำแหน่ง	รองประธาน
3. นายหมุด	ยามาเส้น	ตำแหน่ง	รองประธาน
4. นายวัชร	ยาวาหาบ	ตำแหน่ง	เลขานุการ
5. นายสาหมาด	หลังเส้น	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. นางมะ	ทุมมาลี	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยเลขานุการ
7. นายด้าด	ชาลูเด็น	ตำแหน่ง	ฝ่ายกองทุน/บัญชี
8. นายกุสาแล๊ะ	บิสนุม	ตำแหน่ง	ฝ่ายกองทุน/บัญชี
9. นายอารอปัน	กอลาบันหลง	ตำแหน่ง	ฝ่ายกองทุน/บัญชี
10. นางอุสนา	หลังลิ้ง	ตำแหน่ง	ฝ่ายกองทุน/บัญชี
11. นางโฉน	ดาวนุ้ย	ตำแหน่ง	ฝ่ายกองทุน/บัญชี
12. นางตีป้อสา	เสียมไหม	ตำแหน่ง	ฝ่ายกองทุน/บัญชี
13. นายจะอาหรี	หยีโยไล๊ะ	ตำแหน่ง	ฝ่ายดำเนินงาน
14. นายหมาดล๊ะ	คลองยวน	ตำแหน่ง	ฝ่ายดำเนินงาน
15. นายอะหมาด	ยาวาหาบ	ตำแหน่ง	ฝ่ายดำเนินงาน
16. นายเสบ	แดวามาลัย	ตำแหน่ง	ฝ่ายดำเนินงาน
17. นายฝ่าอาด	ทุมมาลี	ตำแหน่ง	ฝ่ายดำเนินงาน
18. นายรมตัน	บูเทศ	ตำแหน่ง	ฝ่ายดำเนินงาน
19. นายยาฟาด	ตุ๊กกัน	ตำแหน่ง	ฝ่ายดำเนินงาน
20. นางสาวอุสนา	หยีโยไล๊ะ	ตำแหน่ง	ฝ่ายดำเนินงาน
21. นายบาโหม	อุเส้น	ตำแหน่ง	ฝ่ายดำเนินงาน
22. นายไช้	บุนหา	ตำแหน่ง	ฝ่ายดำเนินงาน
23. นายสอแล๊ะ	ศิริรัตน์	ตำแหน่ง	ฝ่ายดำเนินงาน

แบบสอบถาม “โครงการวิจัยการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการปศุสัตว์ชุมชนบ้านคลองลิตี”

☐ ป่าคลองพราย ☐ ป่าคลองลิตี ☐ ป่าคลองท่าจีน ☐ ป่าคลองนุ้ย ☐ ป่าคลองเพี้ยะ

ในอดีตราว 30 ปี ที่ผ่านมา ☐ มีพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์น้ำ สัตว์บก ชนิดใดบ้าง

ชื่อพันธุ์ไม้	ใช้ประโยชน์อย่างไรบ้าง	ใช้ส่วนไหนของไม้ / ทำอย่างไร	มีขนาดเท่าไร	อยู่บริเวณไหน (ชุกชุม)
ชื่อพันธุ์สัตว์น้ำ	ประโยชน์	ใช้ส่วนไหนของไม้ / ทำอย่างไร	วิธีการจับ	อยู่บริเวณไหน
1.				
2.				
3.				
ชื่อพันธุ์สัตว์บก	ใช้ประโยชน์อย่างไรบ้าง	ใช้ส่วนไหนของไม้ / ทำอย่างไร	วิธีการจับ	อยู่บริเวณไหน
1.				
2.				

☐ มีการจัดการบริหารป่าอย่างไรบ้าง

◆ ช่วงที่ 1 ก่อนการสัมมนา

1. สภาพน้ำ สภาพลำคลองเป็นอย่างไรบ้าง.....
2. มีหน่วยงานไหนที่เข้ามาดูแลบ้าง.....
3. แบ่งเขตการดูแลการใช้สอยอย่างไร.....
4. ผลจากการจัดการเป็นอย่างไร.....
5. ชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมอะไรบ้าง.....

◆ ช่วงที่ 2 มีการสัมมนา

1. สภาพน้ำลำคลองเป็นอย่างไรบ้าง.....
2. มีหน่วยงานไหนที่เข้ามาดูแลบ้าง.....
3. แบ่งเขตการดูแลการใช้สอยอย่างไร.....
4. ผลจากการจัดการเป็นอย่างไร.....
5. ชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมอะไรบ้าง.....

☐ ป่าคลองพราย ☐ ป่าคลองลิตี ☐ ป่าคลองท่าจีน ☐ ป่าคลองนุ้ย ☐ ป่าคลองเพียะ

ในปัจจุบัน มีพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์น้ำ สัตว์บก อะไรบ้าง

ชื่อพันธุ์ไม้	ใช้ประโยชน์อย่างไรบ้าง	ใช้ส่วนไหนของมัน / ทำอย่างไร	มีขนาดเท่าไร	อยู่บริเวณไหน (ชุกชุม)
1.				
2.				
3.				
ชื่อพันธุ์สัตว์น้ำ	ใช้ประโยชน์อย่างไรบ้าง	ใช้ส่วนไหนของมัน / ทำอย่างไร	วิธีการจับ	อยู่บริเวณไหน
1.				
2.				
3.				
ชื่อพันธุ์สัตว์บก	ใช้ประโยชน์อย่างไรบ้าง	ใช้ส่วนไหนของมัน / ทำอย่างไร	วิธีการจับ	อยู่บริเวณไหน
1.				
2.				
3.				

☐ ขณะนี้มีการจัดการบริหารป่าอย่างไรบ้าง

1. สภาพน้ำ สภาพลำคลองเป็นอย่างไรบ้าง.....
2. มีหน่วยงานไหนที่เข้ามาจัดการบ้าง.....
3. จัดการอย่างไร.....
4. ชาวบ้านได้เข้าร่วมอย่างไรบ้าง
5. ถ้าให้ดีกว่านี้ท่านคิดว่าควรมีการจัดการอย่างไร เพราะเหตุใด.....

ชื่อ.....สกุล.....

บ้านเลขที่.....อายุ..... ผู้ให้สัมภาษณ์

...../...../..... วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์

ประวัติทีมวิจัย

1. นายดีน ชาลูเด็น

เกิด 1/ ม.ค. / 2508

ที่อยู่ปัจจุบัน 17/1 หมู่ที่ 3 ต.สาคร อ.ท่าแพ จ.สตูล

การศึกษา จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านสาคร
ได้ ต.สาคร อ.ท่าแพ จ.สตูล

ประสบการณ์

- ประธานกลุ่มออมทรัพย์บ้านคลองลิติ
- กรรมการมัสยิดบ้านคลองลิติ
- กรรมการป่าชุมชนบ้านคลองลิติ

2. นายวัชร ยาวาหบ

เกิด 1/ ม.ค. / 2508

ที่อยู่ 30 หมู่ที่ 3 ต.สาคร อ.ท่าแพ จ.สตูล

การศึกษา

- จบชั้นมัธยมตอนปลาย โรงเรียนศาสนูปถัมภ์
จ.ปัตตานี

ประสบการณ์

- กรรมการมัสยิดบ้านคลองลิติ(บิลาล)
- กรรมการกลุ่มออมทรัพย์บ้านคลองลิติ
- เลขานุการคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านบ้าน
คลองลิติ
- เลขานุการกรรมการป่าชุมชนบ้านคลองลิติ
- กรรมการชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดสตูล
- ครูใหญ่โรงเรียนยามีอัลอิสลามียะ (ศูนย์อบรม
จริยธรรมอิสลาม
- ผู้ประสานงานโครงการชักทอดเครือข่ายพลังชุมชน
พลังแผ่นดิน อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล

3. นายลาหมาด หลังเส้น

เกิด 1/ ม.ค. / 2496

ที่อยู่ 61/1 หมู่ที่ 3 ต.สาคร อ.ท่าแพ จ.สตูล

การศึกษา

- จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านสาครเหนือ
ต.สาคร อ.ท่าแพ จ.สตูล

ประสบการณ์

- กรรมการกองทุนหมู่บ้านบ้านคลองลิดี
- กรรมการประชาคมหมู่บ้านบ้านคลองลิดี
- กรรมการป่าชุมชนบ้านคลองลิดี
- รองประธานศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีบ้านคลอง
ลิดี

4. นายบ่าว ดาวนุ้ย

เกิด 1/ ม.ค. / 2493

ที่อยู่ปัจจุบัน 9 หมู่ที่ 3 ต.สาคร อ.ท่าแพ จ.สตูล

การศึกษา

- จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านสาครใต้
ต.สาคร อ.ท่าแพ จ.สตูล

ประสบการณ์

- กรรมการมัชยัดบ้านคลองลิดี
- กรรมการกลุ่มออมทรัพย์บ้านคลองลิดี
- ประธานคณะกรรมการป่าชายเลนบ้านคลองลิดี

5.นายพล ชะมัดพงศ์

เกิด 21 / พ.ค. / 2503

ที่อยู่ 23 หมู่ที่ 3 ต.สาคร อ.ท่าแพ จ.สตูล

การศึกษา

- จบมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสมบูรณวิทยากร อ.เมือง จ. อำนาจเจริญ

ประสบการณ์

- อดีตผู้จัดการฝ่ายการตลาด บริษัททวิทัศน์อิเล็กทรอนิกส์
- ผู้จัดการฝ่ายการตลาด บริษัท สยามกรุ๊ป
- ประธานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านบ้านคลองลิดี
- กรรมการโรงเรียนบ้านสาครใต้
- กรรมการปายาเลนบ้านคลองลิดี
- ประธานศูนย์ฝึกทักษะอาชีพ เฟอร์นิเจอร์ไม้บ้านคลองลิดี
- ที่ปรึกษากลุ่มออมทรัพย์บ้านคลองลิดี

6.นายมะอีชา นาวาเดช

ที่เกิด 1 / ม.ค. / 2512

ที่อยู่ 17/2 หมู่ที่ 3 ต.สาคร อ.ท่าแพ จ.สตูล

การศึกษา

- จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านสาครใต้ ต.สาคร อ.ท่าแพ จ.สตูล

ประสบการณ์

- สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านคลองลิดี
- สมาชิกปายาเลนบ้านคลองลิดี

โครงการ ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนบ้านคลองลิ้น ตำบลสาคร อำเภอกาบัง จังหวัดสตูล

รายงานสรุปการเงินในรอบ 28 เดือน

ชื่อหัวหน้าโครงการ นายดัด ชาลูเดิน

รายงานในช่วงตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2546 ถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2548

รายจ่าย

หมวด	รายจ่ายสะสม งวดก่อนยกมา	รายจ่าย งวดปัจจุบัน	รวมรายจ่าย สะสมรวม	งบประมาณ ที่ตั้งไว้	คงเหลือ หรือเกิน
1. ค่าตอบแทน	20,400	8,600	29,000	34,000	5,000
2. ค่าใช้สอย	36,650	38,854.50	75,504.50	68,150	7,354.50
3. ค่าวัสดุ	635	890	1,525	11,850	10,325
รวม	57,685	48,344.50	106,029.50	114,000	7,970.50

จำนวนเงินที่ได้รับและจำนวนเงินที่คงเหลือ

จำนวนเงินที่ได้รับ

งวดที่ 1	67,700	บาท	เมื่อ 23 / 05 / 2546
งวดที่ 2	39,403.08	บาท	เมื่อ 9 / 03 / 2547
ดอกเบี้ยครั้งที่ 1	81.92	บาท	เมื่อ 1 / 07 - 30/09 - 31/12/2546
ดอกเบี้ยครั้งที่ 2	402.18	บาท	เมื่อ 1 / 07 - 30/06 - 31/12/2547
ดอกเบี้ยครั้งที่ 3	200.86	บาท	เมื่อ 1 / 07 - 30/06/2548
รวม	107,788.04	บาท	

ค่าใช้จ่าย

งวดที่ 1 เป็นเงิน	57,685	บาท
งวดที่ 2 เป็นเงิน	48,344.50	บาท
รวม	106,029.50	บาท
จำนวนเงินคงเหลือ	1,758.54	บาท

ลงนามหัวหน้าโครงการ

นายดัด ชาลูเดิน

ลงนามฝ่ายการเงินโครงการ

นายวิชาญ หิรัญ

นาย...
นายทวด ช่างทวน

นายโครงการปลูกป่าชาย เลนบ้านคลองลัด

ปีพ.ศ. ๒๕๖๕

สหกรณ์การเกษตรท่าแพ จำกัด

บัญชีเลขที่ 0000007253 เลขทะเบียน 90004533 กลุ่มที่ 95

04/01/2548	จ/ส	500.00		8,599.79	12
05/01/2548	จ/ส	1,500.00	ได้รับเงิน	7,099.79	13
28/01/2548	จ/ส	1,000.00		6,099.79	14
07/02/2548	จ/ส	1,000.00		5,099.79	15
02/03/2548	จ/ส	2,000.00		3,099.79	16
22/04/2548	จ/ส	500.00		2,599.79	17
28/04/2548	จ/ส	500.00		2,099.79	18
16/06/2548	จ/ส	1,000.00		1,099.79	19
01/07/2548	ย/ม	๓.๖๖ ๕๐๑.๕๖ (๕๐๑.๖๖) 1,300.51		1,300.51	20

รวมเงินต้น ๕,๐๐๐.๐๐
รวมเงินต้น ๕,๐๐๐.๐๐

910 - 1 - 74885 - 8

สำนักงาน
Office

บัญชีเลขที่
Account No 910-1-74885-8

ชื่อบัญชี
Account Name

ส่ง. การจัดกาารบ่าชายเลนบ้านคลองลิตี

ทะเบียนรถที่ S/A B 2397271.

4.1.23 1245.500.000

932 HALL, J. J.

DATE	TIME	FROM	TO	AMOUNT	CURRENCY	REMARKS
30/03/47	010	NCA	*****	49,080.00		*****2'3.11
30/06/47	910	INP		10.11		222.25
				10.16		222.55 9400
30/06/48	0	INP		10.11		222.53 9400

ถั่วชนิดแรก “ถั่วเหลือง” ไปเจตนาปลูกถั่วดำภายใน

ทะเบียนรถที่ S/AB 2397271

FOR INFORMATION ONLY: "CODE" ABOVE, PLEASE SEE INSIDE BACK COVER